

บทที่ 2

ผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยชาวมลายูปัตตานีเรื่อง “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” โดยวิธีการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นการศึกษาความหมายโดยประยุกต์แนวทางการทลายกรอบ (Deconstruction) ในการศึกษา ซึ่งการศึกษาคครั้งนี้สามารถค้นพบมโนทัศน์ที่สำคัญได้ทั้งสิ้น 10 มโนทัศน์ ได้แก่ 1.ความเป็นปัตตานี 2.ความเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย 3.ความเจริญรุ่งเรือง 4.ความขัดแย้ง 5.ความชอบธรรมของผู้ปกครอง 6.การยอมรับที่มีต่ออำนาจรัฐ 7.สิทธิและหน้าที่ 8.ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน 9.การผสมกลมกลืน และ 10.เสรีภาพในการแสดงออก โดยใน 10 มโนทัศน์ข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับมโนทัศน์หลัก 3 มโนทัศน์ ได้แก่ อำนาจ วัฒนธรรม และการสื่อสาร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทั้ง 10 มโนทัศน์นั้นอยู่บนแก่นแกนเดียวกันก็คือในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปัตตานีกับความเป็นสยาม ในการตอบคำถามที่ว่าความเป็นสยามนั้นส่งผลต่อความเป็นปัตตานีในลักษณะที่เป็นการทำให้ด้อยค่าหรือมีคุณค่ามากขึ้น และความเป็นสยามกับความเป็นปัตตานีนั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้หรือไม่

1.ความเป็นปัตตานี

มโนทัศน์ที่สำคัญมโนทัศน์หนึ่งที่ได้สะท้อนผ่านเนื้อความในหนังสือประวัติศาสตร์ปัตตานีเล่มนี้ก็คือมโนทัศน์ของความเป็นปัตตานี จากการอ่านหนังสือเล่มนี้สามารถสร้างกรอบจินตนาการถึงความหมายของปัตตานีได้ใน 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ปัตตานีในห้วงเวลาที่เป็นรัฐที่มีเอกราชและเจริญรุ่งเรืองและยังเป็นรัฐเอกราชคือก่อนปี ค.ศ.1785 และปัตตานีในห้วงเวลาที่ถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคที่ตกต่ำของปัตตานี นอกจากนี้ยังพบว่าเนื้อความส่วนใหญ่ได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นถึงความเป็นปัตตานีที่ผูกติดสัมพันธ์กับสยามโดยเฉพาะอย่างยิ่งการโจมตีและการยึดครองของสยามที่มีต่อปัตตานี หรือกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจากปัตตานีที่ยิ่งใหญ่ในอดีตมาสู่ความเป็นปัตตานีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสยาม หรือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยนั้นเกิดจากความสัมพันธ์กับสยามเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามการอ่านครั้งนี้ยังค้นพบร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่าการแสดงออกของสยามต่อปัตตานีนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงของปัตตานีเท่านั้น ยังคงมีปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปัตตานีที่ถูกกดทับและแสดงออกให้เห็นเป็นเพียงร่องรอยหรือมโนทัศน์ที่ด้อยกว่าที่ได้ถูกนำเสนอในหนังสือเล่มนี้

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เริ่มต้นโดยกล่าวถึงความหมายของปัตตานีที่เป็นความหมายเฉพาะคือปัตตานีเมื่อครั้งยังเป็นรัฐเอกราชและไม่ใช่ความหมายของปัตตานีในฐานะจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะไม่ได้อธิบายว่า “ปะตานี” ดังเช่นงานเขียนของอิบรอฮีม ชุกรี ที่ได้มีแปลการตีพิมพ์โดยโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 2 ปีก่อนหน้านี้การตีพิมพ์ของหนังสือเล่มนี้ แต่เนื้อความในตัวเล่มก็ให้ความหมายของความเป็น “ปัตตานี” ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับความเป็น “ปะตานี” ในหนังสือของอิบรอฮีม ชุกรี ซึ่งก็คือดินแดนที่มีขอบเขตกว้างขวาง

ครอบคลุมจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และบางส่วนของจังหวัดสงขลาในปัจจุบัน “ปัตตานีที่ให้ความหมายในหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่จังหวัดปัตตานี ดังที่เป็นอยู่ในแผนที่ประเทศไทยปัจจุบันนี้ แต่เป็นการอ้างอิงถึงรัฐแห่งหนึ่งที่มีเขตแดนที่กว้างขวางกว่านั้น นั่นคือ ครอบคลุมทั้งจังหวัดนราธิวาส , ยะลา และบางส่วนของจังหวัดสงขลา”(ปป.หน้า1)²⁰ นอกจากการมองปัตตานีในเชิงระนาบที่แสดงให้เห็นถึงเนื้อที่ที่มีความกว้างขวางกว่าจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันแล้ว เนื้อความยังได้แสดงให้เห็นถึงมุมมองที่มีต่อปัตตานีเมื่อมองลึกลงไปในช่วงเวลาอดีตของปัตตานี และชี้ให้เห็นว่าเมื่อย้อนกลับไปในอดีตนั้น ปัตตานีมีอดีตที่มีชื่อเสียงและประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่ารัฐอื่นๆในคาบสมุทรมลายูเพราะปัตตานีคือรัฐเก่าแก่ที่มีนามว่า “ลังกาสุกะ” “รัฐปัตตานีมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่าบรรดารัฐในคาบสมุทรมลายู เช่น มะละกา , โยโฮร์, สลังงอร์ และอื่น ๆ อีก ประวัติศาสตร์เก่าของปัตตานีนั่น คือ การอ้างอิงถึงรัฐมลายูเก่าที่มีอิทธิพลของอินเดียที่มีชื่อว่า ลังกาสูกะ (Langkasuka)”(ปป.หน้า1) การกล่าวอ้างดังกล่าวมิได้กล่าวถึงโดยไม่มีสิ่งยืนยัน แต่เนื้อความแสดงให้เห็นถึงมุมมองของนักวิชาการท้องถิ่นและนักวิชาการตะวันตกที่ยอมรับและมีความเห็นพ้องต้องกันว่าปัตตานีคือลังกาสุกะ “อาจารย์คนหนึ่งของคุณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คือท่านอาจารย์เสนีย์ มะดากะกุล มีความเห็นว่าลังกาสุกะตั้งอยู่ที่ปัตตานี ความคิดเห็นนี้มีความสอดคล้องกับนักประวัติศาสตร์อื่นอีกหลายคน เช่น ศาสตราจารย์ไซนัล อาบิดิน วาฮิด (Prof. Zainal Abidin Wahid), มูบิน เชปปาร์ค (Mubin Shepard), ศาสตราจารย์ฮอลล์ (Prof. Hall) และศาสตราจารย์พอล วีทลีย์ (Prof. Paul Wheatly) หลายต่อหลายเหตุผลที่ได้ถูกเสนอให้เห็นว่าทำไมลังกาสุกะที่มีชื่อเสียงนั้นตั้งอยู่ที่ปัตตานี และไม่ใช่ดังเช่นที่มีการค้นพบมาก่อนหน้านั้น นั่นคือที่เคดะห์”(ปป.หน้า1)

นอกจากความหมายของปัตตานีจะถูกแสดงออกให้เห็นในเชิงพื้นที่ในอดีตและความยาวนานของประวัติศาสตร์ เรื่องราวของปัตตานีในอดีตนั้นยังถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นรัฐเอกราชที่มีความยิ่งใหญ่ทั้งในส่วนของจำนวนประชากร กำลังพล และความเจริญของเมือง

“นักเขียนชาวฮอลันดาอีกผู้หนึ่งที่ชื่อว่า จอห์น นีฮอฟฟ์ (John Nieuhoff) ที่ได้เดินทางมายังปัตตานีในปี ค.ศ. 1660 ได้กล่าวถึงรัฐปัตตานีในสมัยนั้นว่ามีชายแดนติดต่อกับทางทิศใต้ และติดต่อกับนครศรีธรรมราชในทางทิศเหนือ เขายังได้กล่าวอีกว่า “นครศรีธรรมราชในเวลานั้นได้รวมเป็นหนึ่งกับสยาม ดังเช่นประเทศรัฐแห่งหนึ่ง” ชื่อของปัตตานีได้นำมาจากชื่อตัวเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 756 องศาและตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากทะเล ประชากรปัตตานีได้มีการจินตภาพว่ามีจำนวนมากจนกระทั่งสามารถระดมกองทัพได้ถึง 180,000 คน ในสนามสงคราม ส่วนที่ตัวเมืองปัตตานีและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้นมีกำลังทหารอยู่ถึง 10,000 คน ก่อนหน้านั้นนีฮอฟฟ์ไม่นาน มีกัปตันชาวอังกฤษที่เดินทางมาเยือนปัตตานีในสมัยราชินีกูนิง มีชื่อว่า อเล็กซานเดอร์ แฮมิลตัน (Alexander Hamilton) ได้เขียนด้วยความรู้สึกและจินตนาการที่ใกล้เคียงกัน เขากล่าวไว้ว่า : “ประชากรทั้งหมดในรัฐปัตตานีในสมัยนั้นมีการคำนวณจำนวนผู้ชาย (ไม่ได้รวมผู้หญิงไว้ด้วย) ตั้งแต่อายุ 16 ปี จนถึง 60 ปี มีจำนวนถึง 150,000 คน ประชากรในตัวเมืองปัตตานีก็มีเป็นจำนวนมากจนกระทั่งกลายเป็นเมืองที่ใหญ่พร้อมบ้านที่ปลูกใกล้ชิดเป็นจำนวนมากนั้นคือเริ่มตั้ง แต่ประตูประราชวังจนถึงหมู่บ้านบานาบ้านไม่ได้ขาดตอนเลย แม้

²⁰ เพื่อให้กระชับผู้วิจัยใช้ชื่อย่อ ปป. แทนชื่อหนังสือคือประวัติศาสตร์ปัตตานี

ว่ามีแมวตัวหนึ่งเดินอยู่บนหลังคาบ้านเหล่านั้นเริ่มจากราวังจนถึงปลายสุดของตัวเมือง แมวสามารถเดินได้ตลอด โดยไม่จำเป็นต้องลงสู่พื้นดิน (ปป.หน้า๒๓-๒๔)

จากความยิ่งใหญ่ดังกล่าวที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ปัตตานีในอดีตมีสถานะเป็นรัฐที่ยิ่งใหญ่พอสมควร เห็นได้จากที่เนื้อความได้ยกย่องสถานะของปัตตานีอดีตว่ามีความเหนือว่ารัฐหลายๆ อาติ กลันตัน เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของอำนาจการปกครอง “สถานภาพรัฐปัตตานีกับรัฐกลันตัน เหมือนเช่นรัฐโยโฮร์กับรัฐเรียว ถ้าศูนย์กลางอำนาจการปกครองของโยโฮร์เคยตั้งอยู่ในรัฐเรียวฉันไต ศูนย์อำนาจการปกครองของรัฐกลันตันก็เคยอยู่ในรัฐปัตตานีฉะนั้น”(ปป.บทนำผู้เขียน)

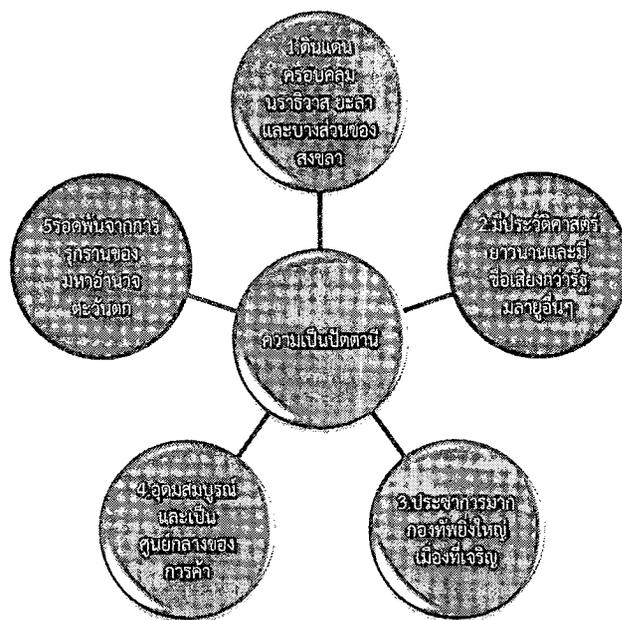
นอกจากความยิ่งใหญ่ทางด้านความเป็นศูนย์กลางของอำนาจแล้ว ปัตตานีในอดีตยังมีความเหนือกว่ารัฐหลายๆ ในแง่ของความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนและความเป็นศูนย์กลางในการค้าขายอีกด้วย ทำให้รัฐปัตตานีมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ นอกเหนือไปจากรัฐหลายๆ ใกล้เคียงเช่น ฮอลันดาและญี่ปุ่น เป็นต้น

ในสมัยนี้ปัตตานีอุดมสมบูรณ์มาก มีอำนาจขยายไปจนถึงกลันตันและตรังกานูกเว้นรัฐโยโฮร์แล้ว ไม่มีรัฐหลายๆ ไหวทางริมฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรมลายูที่มีความอุดมสมบูรณ์และอำนาจเทียบเท่ากับรัฐปัตตานี ปากน้ำของปัตตานีที่มีชื่อว่า แม่น้ำปัตตานีได้เป็นทางผ่านของการค้าวิ่งไปมา นำสินค้าเข้าออกจากปัตตานี เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1601 เช่นมีชาวฮอลันดาผู้หนึ่งมีชื่อว่า ยาคอบ แวนเนค (Jacob VanNeck) ได้เดินทางถึงปัตตานีด้วยเรือสินค้าสองลำ มีชื่อว่า อัมสเตอร์ดัม (Amsterdam) และโกนด์ส (Gonds) อีก 1 ปีต่อมา พระราชินีปัตตานีได้อนุญาตให้ชาวฮอลันดาสร้างโกดังสินค้าของตนเองขึ้นที่ปัตตานี ก่อนหน้านั้น คือ ปี ค.ศ. 1592 กษัตริย์ปัตตานีได้ต้อนรับตัวแทนของรัฐญี่ปุ่นที่เดินทางมาขออนุญาตพระองค์ เพื่อเปิดการค้าขายขึ้นที่ปัตตานี ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับญี่ปุ่นนี้ต่อมามีความแน่นแฟ้นขึ้น เมื่อพระราชินีปัตตานีได้ส่งทูตไปยังญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่องในปี ค.ศ. 1599 และ 1606 (ปป.หน้า 39)

ท้ายที่สุดปัตตานียังถูกมองว่าเป็นรัฐหลายๆ ที่มีชื่อเสียงกว่ารัฐหลายๆ แม้ว่าพื้นที่ของรัฐปัตตานีจะไม่ได้กว้างไปกว่ารัฐหลายๆ แต่ความเป็นศูนย์กลางทางการค้านั้นทำให้ปัตตานีกลายเป็นรัฐที่มีชื่อเสียงกว่ารัฐหลายๆ “เกี่ยวกับการค้าขายที่ทำเทียบเรือปัตตานี, นิยูฮอฟฟ์ได้กล่าวไว้ว่ารัฐปัตตานีในสมัยนั้นมีอำนาจทางด้านเรือสินค้ามากกว่าโยโฮร์และปาหัง หรือรัฐอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับรัฐปัตตานี โกดินโฮ เดอ เฮอร์เตีย (Godinho de Eredia) ชาวโปรตุเกสคนหนึ่งผู้เกิดที่มะละกา ได้กล่าวถึงปัตตานีว่าเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่ง และเป็นเมืองเอกสำหรับคนมลายูในสมัยนั้น (ศตวรรษที่ 17) ส่วนนักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ชื่อว่า นิโคลัส แกร์วัยเซ่ (Nicholas Gervaise) ผู้ซึ่งได้เดินทางมาเยี่ยมปัตตานีในช่วงปีทศวรรษที่ 1680 ได้กล่าวว่า “ปัตตานีไม่ได้กว้างไปกว่าสามรัฐอื่น (โยโฮร์, จัมบีและเคดะห์) แต่ปัตตานีมีชื่อเสียงกว่าและเป็นที่รู้จักกันดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปฏิบัติของตนเองและการบริหารภายในรัฐ(ปป.หน้า 25) ยิ่งไปกว่านั้นในศตวรรษที่ 17 เมื่อรัฐหลายๆ ต่างต้องเผชิญกับชาติตะวันตกมหาอำนาจที่มีความพยายามเข้ามายึดครองดินแดน อาทิ การยึดครองมะละกาของโปรตุเกส การยึดคลองมะนิลาของฮอลันดา การยึดครองซุนดา กือลาปาหรือปัตตาเวียของฮอลันดา แต่ปัตตานีก็ยังคงรักษาสถานะความเป็นรัฐเอกราชให้ดำรงอยู่ได้

ถึงแม้ว่าปัญหาเรือร้างด้วยเกิดสงครามหลายต่อหลายครั้งกับสยาม แล้วก็ปัญหาวิกฤตการณ์ภายในเกี่ยวกับดาตูแห่งกลันตัน ถึงอย่างไรก็ดี ปัตตานีในศตวรรษที่ 17 นั้น เป็นรัฐหนึ่งที่มีอำนาจมาก มีอิทธิพล เจริญรุ่งเรืองและอุดมสมบูรณ์ ตลอดทั้งศตวรรษนี้ คนตะวันตกได้เดินทางสู่โลกตะวันออก ทำการติดต่อทางการค้ากับพวกเขาและยังยึดครองพวกเขาอีกด้วย มะละกาถูกโปรตุเกสยึดครอง ราวต้น ค.ศ.1511 ติดตามด้วยฮอลันดาใน ค.ศ.1641 มะนิลาตกอยู่ภายใต้อำนาจของสเปนในปี ค.ศ. 1571 และฮอลันดา ยึดครองชุนดา กือลาปา (Suanda Kelapa) (ต่อมาพวกเขาได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นบัตตาเวีย) ในปี ค.ศ. 1619 ... การหลุดพ้นการกระทำอันชั่วร้ายของชาติตะวันตกเหล่านี้ ปัตตานีกลายเป็นรัฐอุดมสมบูรณ์ เพราะการเดินทางมาของพวกเขา ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกว้างขวางขึ้น ส่วนการแข่งขันทางการค้าระหว่างพวกเขากันเองได้ทำให้มีผลกำไรเข้ามาอย่างท่วมท้น (ปป.หน้า๒๓)

จะเห็นได้ว่าความหมายของปัตตานีในยุคอดีตนั้นมีความแตกต่างจากปัตตานีในปัจจุบัน เนื่องจากปัตตานีในอดีตนั้นเป็นทั้งรัฐเอกราชที่มีดินแดนกว้างขวางกว่าในปัจจุบัน มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่ารัฐมลายูอื่นๆ มีประชากรมาก มีกำลังพลมาก มีความเจริญรุ่งเรืองของเมือง เป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ นอกเหนือจากรัฐมลายูด้วยกัน และเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่มีชื่อเสียงกว่ารัฐมลายูอื่นๆ นอกจากนี้ยังเป็นรัฐที่สามารถยืนหยัดมีเอกราชได้เมื่อชาติตะวันตกเข้ามารุกราน แม้ว่ารัฐมลายูบางรัฐจะถูกยึดครองโดยชาติตะวันตกแต่ปัตตานีก็ยังคงยืนอยู่ได้ ดังนั้นความหมายของปัตตานีจึงมีความเป็นรัฐเอกราชที่ยิ่งใหญ่และน่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามความหมายของปัตตานีในเชิงของความเป็นรัฐที่ยิ่งใหญ่เริ่มถูกกระทบอย่างเห็นได้ชัดจากการกล่าวถึงเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยาม เริ่มจากเมื่อครั้งที่ราชามุซุฟฟาร์ได้เสด็จไปเยือนสยามด้วย เนื้อความชี้ให้เห็นว่าพระองค์ได้รับการต้อนรับไม่สมฐานะ “นับเป็นเรื่องโชคร้ายของราชามุซุฟฟาร์ การเยียมเยือนของพระองค์ไม่ได้รับการต้อนรับจากกษัตริย์สยามสมฐานะ กษัตริย์สยามมีความรู้สึกอับอายของพระองค์สูงกว่าสุลต่านแห่งปัตตานี”(ปป.หน้า10) ดังนั้นในปี ค.ศ. 1563 เมื่อกองทัพพม่าได้โจมตีกรุงศรี

อยุธยา ราชามุขชีพาร์จึงนำทัพของพระองค์บุกไปเพื่อลบลรอยแค้น “ปี ค.ศ.1563 พระองค์ได้รับข่าวนี้ด้วยความยินดียิ่ง พระองค์ได้วางแผนเพื่อล้างแค้นความหยิ่งยะโสของกษัตริย์สยามที่มีต่อพระองค์ ด้วยการโจมตีสยามในช่วงเวลาวิกฤตเช่นนี้”(ปป.หน้า10) อย่างไรก็ตามการบุกโจมตีครั้งดังกล่าวไม่เป็นผลสำเร็จ ราชามุขชีพาร์จำต้องสิ้นพระชนม์ในการรบที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา

หลังจากการรบครั้งนั้นเนื้อความในหนังสือก็ได้มีการกล่าวถึงการบุกโจมตีของกองทัพสยามต่อปัตตานีหลายครั้งหลายคราในหลายรัชสมัย จนในที่สุดในปีค.ศ. 1785 กองทัพปัตตานีต้องพ่ายแพ้ให้แก่กองทัพสยาม “แผนการของสยามในการยึดครองปัตตานีเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1603 ไม่ทราบว่าจะด้วยเพราะเจ็บแค้นใจจากสาเหตุที่ปัตตานีได้เคยโจมตีอยุธยาในปี ค.ศ.1563 หรือว่าเพราะมีใจอิจฉาริษยาต่อความอุดมสมบูรณ์ที่ปัตตานีได้รับตลอดศตวรรษที่ 17 และช่วงต้นศตวรรษที่ 18 สยามคงดำเนินการรณรงค์ในการยึดครองนี้เป็นเป้าหมายในทางการเมืองระยะยาวของตนเอง ซึ่งยังคงที่และอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์นี้ได้รับการสืบทอดจากกษัตริย์องค์หนึ่งไปยังอีกองค์หนึ่ง จนกระทั่งสำเร็จเมื่อปัตตานีถูกตีแตกในปี ค.ศ. 1785 ระยะเวลาทั้งหมดที่ได้กระทำการเพื่อทำให้แผนการรณรงค์นี้สำเร็จใช้เวลา 182 ปี”(ปป.หน้า39)

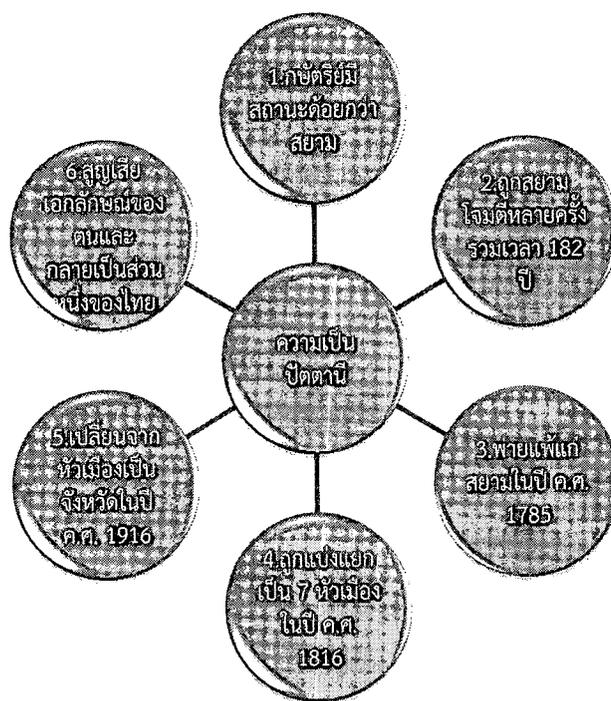
หลังจากปัตตานีถูกสยามยึดครอง การเปลี่ยนแปลงของความเป็นปัตตานีเกิดขึ้นอย่างเสมอแต่เป็นไปในทางตรงกันข้ามกับในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากปัตตานีถูกทำให้เล็กลงและด้อยอิทธิพลลงอย่างต่อเนื่องหลังจากตกอยู่ภายใต้ปกครองของสยาม ทั้งการแบ่งปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง และท้ายที่สุดการเปลี่ยนปัตตานีให้กลายเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

นโยบายใหม่นี้เริ่มมีการดำเนินการในปี ค.ศ. 1816 นั่นคือ นโยบายหนึ่งที่รู้จักกันโดยทั่วไปในโลกการเมืองของลัทธิล่าอาณานิคมในชื่อว่า “แบ่งแยกและปกครอง” (Divide and Rule) ภายใต้นโยบายนี้ รัฐปัตตานีที่มีขนาดใหญ่ ต้องแยกออกเป็น 7 หัว เมืองขนาดเล็ก แต่ละแห่งมีชื่อว่า หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา เมืองสาย ระแงะ รามัน และปัตตานีเอง ในแต่ละหัวเมืองเล็กเหล่านี้ สยามได้แต่งตั้งบรรดาเจ้าเมืองจากหมู่คนที่ถือได้ว่าสามารถให้ความร่วมมือกับพวกเขาได้ นี่คือการเริ่มต้นของการก่อเกิดบรรดาเจ้าเมืองเล็กในปัตตานี (ซึ่งผู้สืบสายตระกูลพวกเขา ยังคงสามารถพบได้ทั่วไปจนกระทั่งถึงปัจจุบันเวลา 90 ปีต่อมา (1906) นั่นคือ ช่วงหลายปีก่อน “ความจงรักภักดีต่อกรุงเทพฯ” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันนั้น บรรดา 7 หัวเมืองเหล่านี้ได้ถูกจัดระบบใหม่เป็นเพียง 4 เมืองเท่านั้น นั่นคือปัตตานี (โดยการรวมเข้าของหนองจิกและยะหริ่ง) ยะลา (โดยการรวมเข้ากับรามัน) สายบุรีและระแงะ ในการจัดระบบครั้งนี้ ชื่อของระแงะได้เปลี่ยนมาเป็นบางนรา และต่อมาอีกในปี ค.ศ.1915 ชื่อนี้ก็ได้รับการเปลี่ยนอีกเป็นนราธิวาสจนถึงปัจจุบัน ในวันที่ 19 พฤษภาคม 1916 คำว่า “เมือง” ได้ถูกยกเลิกไปโดยเปลี่ยนเป็นคำว่า “จังหวัด” ดังที่ได้มีการใช้จนถึงปัจจุบันนี้ ต่อมาเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1931 สายบุรีได้ถูกยุบจากจังหวัดมาเป็นเพียงอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี(ปป.หน้า 48-49)

ท้ายที่สุดปัตตานีต้องกลายเป็นเมืองเล็กๆที่มีเนื้อที่ความยาวเพียงไม่ถึง 25 กิโลเมตร “ภายหลังจากได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น 7 หัวเมืองเล็กในปี ค.ศ. 1816 ปัตตานีก็สิ้นเชื้อเพลิงในทันที สิ่งที่เป็นกรรมสิทธิ์ของปัตตานีในโครงสร้างใหม่นี้เพียงเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก ความยาวไม่ถึง 25 กิโลเมตร นั่นคือจากแม่น้ำดาโต๊ะหยงทางด้านทิศตะวันตกไปจรดถึงแม่น้ำปาเราะอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ทางด้านทิศใต้นั้นครอบคลุมพื้นที่ปูยู,

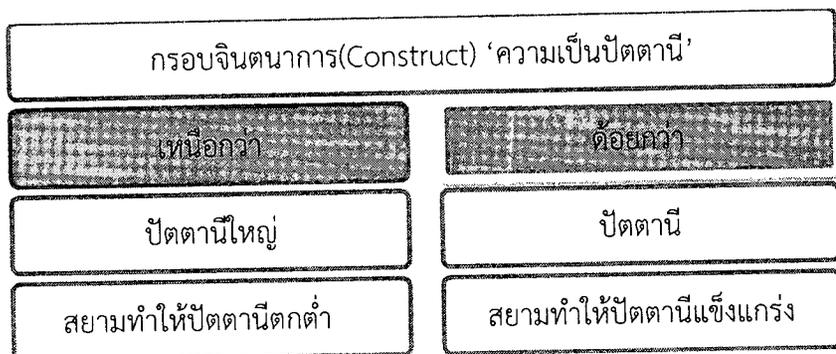
บินชัยลีมา (ยะรัง) และทะเลขอสะมิแล จนถึงแม่น้ำแบเมาะเป็นเขตแดนกับเมืองยะลา ทางด้านทิศเหนือ” (ปป.หน้า 50)

ภาพของความเปลี่ยนแปลงของความหมายของปัตตานียิ่งผูกติดกับการกระทำของสยามมากขึ้นเมื่อเนื้อความชี้ให้เห็นว่าปัตตานีต้องตกเป็นอาณานิคมหรือกลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ขณะเดียวกันก็ต้องสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเองไป “นับเป็นเรื่องโชคร้ายของปัตตานี เป็นที่ชัดเจนว่า ศตวรรษที่ 20 นั้น นักประวัติศาสตร์มักกล่าวว่าเป็นยุคของลัทธิชาตินิยมต่อต้านนักล่าอาณานิคม ทางกลับกัน สำหรับปัตตานี ความจริงในเวลานี้เองที่ปัตตานีเริ่มสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเองและได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนราชอาณาจักรไทยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน”(ปป.หน้า60) นอกจากนี้เนื้อความตอนท้ายเล่มยังได้เน้นย้ำว่าการที่รัฐที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งอย่างปัตตานีจะต้องตกต่ำนั้นก็เนื่องจากการเข้ามารุกรานของสยาม ทำให้ปัตตานีต้องเสียสละตนเองเพื่อสว่ความต้องการแพร่ขยายอำนาจของสยามแทนรัฐมลายูอื่นๆที่อยู่ทางตอนใต้ “ไม่มีผู้ใดคาดคิดว่ารัฐหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ และรุ่งเรืองเช่นปัตตานีต้องประสบโชคชะตาเช่นนี้ ด้วยอำนาจและบทบาทสำคัญที่เคยมีในการเป็นป้อมปราการสกัดกั้นการแพร่ขยายอาณาเขตของสยามสู่ภาคใต้ แต่ต้องตกเป็นเหยื่อของการเล่นเกมกระหว่างอังกฤษกับสยามในตอนต้นศตวรรษที่ 20 และต่อมาภายหลังก็เกิดขึ้นอีกครั้งในช่วงปีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง”(ปป.หน้า180)

จะเห็นได้ว่าภาพของความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามที่บรรยายในหนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อกัน นับตั้งแต่ความโกรธแค้นของราชามุซฟาร์ที่มีต่อกษัตริย์สยามเนื่องจากพระองค์ได้รับการต้อนรับไม่สมฐานะ หลังจากนั้นก็เป็นเรื่องราวของการโจมตีปัตตานีของสยามหลายครั้งหลายคราตั้งแต่ปี ค.ศ. 1603 จนถึงปี ค.ศ. 1785 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 182 ปี ดังนั้นภาพของสยามจึงเปรียบเสมือนรัฐที่เป็นบ่อนทำลายความยิ่งใหญ่ของปัตตานี จนกระทั่งเมื่อปัตตานีถูกสยามตีแตก สยามได้

ดำเนินการเปลี่ยนแปลงปัตตานีให้ลดความยิ่งใหญ่ลงจากรัฐเอกราชจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม กลายเป็นเพียงหัวเมือง และกลายเป็นจังหวัดเล็กๆจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยในที่สุด

ดังนั้นสิ่งที่นำเสนอผ่านเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ก็คือการให้ความหมายของปัตตานีเมื่อครั้งอดีตที่เป็นรัฐเอกราชและยิ่งใหญ่หรือที่หนังสือเล่มนี้เรียกว่า “ปัตตานีใหญ่” นั้น มีความเหนือกว่าความหมายของปัตตานีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือจังหวัดหนึ่งของสยามหรือประเทศในปัจจุบัน ขณะที่ภาพลักษณ์ของสยามนั้นคือผู้รุกราน ผู้ปกครอง ที่นำมาซึ่งความตกต่ำของปัตตานีทั้งในเชิงพื้นที่และในเชิงของความรู้สึก

อย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยหรือเนื้อความบางส่วนที่ชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วความรุ่งเรืองของปัตตานีหรือความตกต่ำของปัตตานีนั้นมิได้เกิดจากการโจมตีของสยามเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงมีปัจจัยอื่นหลายปัจจัยที่น่าจะสำคัญกว่าแต่ถูกกล่าวถึงน้อยกว่าซึ่งมีความเชื่อมโยงกับความเป็นปัตตานีอย่างยิ่ง

แม้ว่าเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับรัฐมลายูอื่นๆในแง่ดี ในลักษณะที่เป็นเสมือนพี่น้องหรือความมีชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ก็มีได้หมายความว่าไม่ได้เกิดการต่อสู้รบพุ่งกันระหว่างรัฐมลายูด้วยกัน ดังเห็นได้ว่าเนื้อความชี้ให้เห็นว่าในห้วงเวลาที่ราชินีกูนิได้ลงจากอำนาจนั้นเกิดจากการโจมตีของราชาซัคตีที่ 1 แห่งกลันตัน ซึ่งสามารถยึดอำนาจจากปัตตานีที่เรียกได้ว่าเป็นศูนย์กลางอำนาจได้ “ราชินีปัตตานีที่เป็นสตรีองค์สุดท้ายจากราชวงศ์เก่าคือ ราชินีกูนิ ได้ลงจากพระราชบัลลังก์ในปี ค.ศ. 1651 จากการโจมตีของราชาซัคตีที่ 1 แห่งกลันตันที่ได้กระทำต่ออำนาจส่วนกลางที่ปัตตานี อย่างไรก็ตาม ราชินีซัคตีที่ 1 ไม่ได้ปกครองปัตตานี ในทางตรงกันข้ามได้มอบปัตตานีให้แก่ราชโอรสองค์โตของพระองค์มีพระนามว่าราชาบาฮาร์ได้ปกครองจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1670”(ปป.หน้า26) เนื้อความส่วนนี้ค่อนข้างน่าสนใจเนื่องจากประวัติศาสตร์ปัตตานีในหนังสือเล่มอื่นเช่นงานเขียนของอิบรอฮิม ชุกริมได้กล่าวถึงเลยแม้แต่น้อย

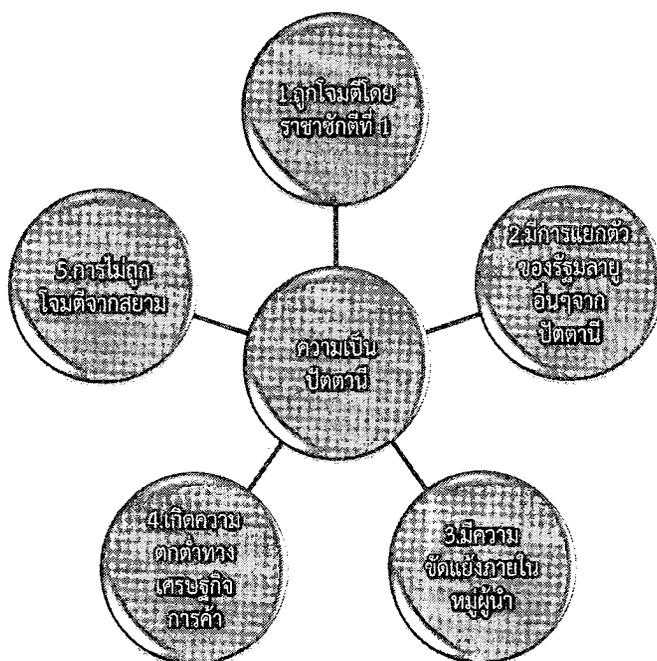
นอกจากนี้เนื้อความในหนังสือบางส่วนยังชี้ให้เห็นว่าความตกต่ำของปัตตานีนั้นเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของปัตตานีเองมากกว่าปัจจัยภายนอกหรือการโจมตีของสยาม โดยเฉพาะความขัดแย้งกันเองระหว่างรัฐมลายูด้วยกันและความขัดแย้งกันเองในหมู่ของผู้นำปัตตานี “เริ่มตั้งแต่ช่วงท้ายของครึ่งหลังศตวรรษที่ 17 ปัตตานีได้กลายเป็นรัฐหนึ่งที่มีกระแสของอำนาจเริ่มตก ถึงแม้ว่าอยู่ด้วยความสงบเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษเข้าสู่การตกต่ำในปี ค.ศ. 1785 อย่างไรก็ตาม ปัตตานีด้วยปัจจัยจากการแบ่งแยกพื้นที่และวิกฤติผู้นำ (การครองราชย์บัลลังก์) ได้กลายเป็น “คนป่วยแห่งคาบสมุทรมลายู” ตลอดระยะเวลาศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา” (ปป.หน้า35) เนื้อความตอนต่อมายังได้อธิบายถึงลักษณะของความแตกแยกภายในอย่างชัดเจนโดยเฉพาะ

อย่างยิ่งหลังจากสิ้นยุคของราชินีจันจนจนถึงปีที่กองทัพปัตตานีต้องพ่ายแพ้แก่กองทัพสยาม คือระหว่างปี ค.ศ. 1651-1785 เป็นช่วงเวลาปัตตานีไม่มีความมั่นคงภายในอย่างยิ่งเนื่องจากจากไม่มีกษัตริย์ราชวงศ์ไศยวงศ์ปกครองอย่างยาวนาน “ในประวัติศาสตร์ปัตตานี ระหว่างช่วงปีภายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระราชินีจันจนกับปีที่ปัตตานีแตกตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม เป็นที่รู้จักกันในนามว่าเป็นช่วงปีที่ “ทุกสิ่งไม่แน่นอน” ตลอดช่วงเวลานี้ปัตตานีไม่เคยมีราชวงศ์กษัตริย์ที่มั่นคงกษัตริย์หนึ่งถูกแต่งตั้ง แต่ต่อมามีอีกกษัตริย์องค์หนึ่งมาแทนที่นั่น สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ไม่สามารถให้ความมุ่งมั่นสำหรับการพัฒนาและสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ พร้อมการป้องกันปัตตานี เวลาหมดไปกับการแตกแยกทางความคิดและแย่งชิงอำนาจ ไม่ยกเว้นแม้แต่การก่อกบฏและการฆาตกรรมระหว่างกันเอง ตามการวิจัยพบว่ามีกษัตริย์ถึง 11 องค์ที่ได้ปกครองปัตตานี (รวมทั้งพระราชินีมีสจายัมที่เป็นกษัตริย์ถึง 2 ครั้ง) ในระหว่างปี ค.ศ.1651 ถึงปี ค.ศ. 1785”(ปป.หน้า 42)

นอกจากนี้เนื้อความยังชี้ให้เห็นว่าแทนที่การโจมตีของสยามจะเป็นบ่อนทำลายความยิ่งใหญ่ของปัตตานี แต่กลับเป็นการไม่โจมตีของสยามต่างหากที่เป็นบ่อนทำลายความยิ่งใหญ่ของปัตตานี เนื่องจากเมื่อไม่มีการรบพุ่งกับสยามทำให้ปัตตานีอ่อนแอลงจากความไม่ต้องการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับศึกภายนอก ทำให้เกิดความแตกแยกกันภายในขึ้น

การไม่มีการโจมตีคุกคามจากสยาม ซึ่งถือว่าเป็นศัตรูกัน มีผลทำให้รัฐปัตตานีใหญ่ต้องแยกจากกัน การแยกจากกันเกิดขึ้นโดยสงขลาในปี ค.ศ. 1679 ติดตามต่อมาด้วยพัทลุง ในต้นศตวรรษที่ 18 ดังที่ได้อ่านจากบันทึกฟุตโน้ดก่อนหน้านี้นี้ เมื่อตรังกานูได้แยกออกไปเนื่องจากการแต่งตั้งขุนชั้นล อาบิดิน เป็นสุลต่านตรังกานู ดังนั้นรัฐปัตตานีใหญ่จึงเหลือเพียงปัตตานีเดิม และรัฐกลันตันเท่านั้น ต่อมาเมื่อรัฐกลันตันได้รับเอกราชในกลางศตวรรษที่ 18 ดังเช่นที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นรัฐปัตตานีจึงกลับมามีดินแดนเดิมของตนเอง(ปป. หน้า36)

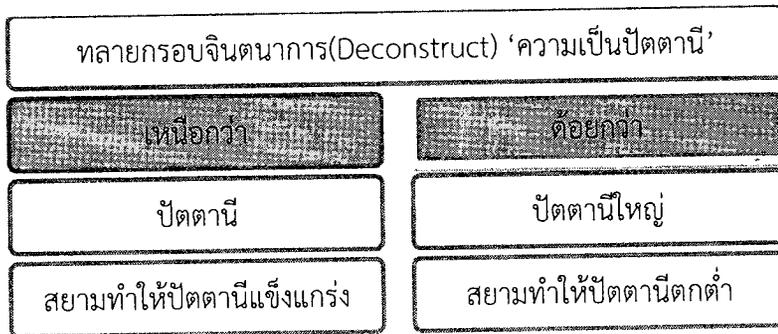
นอกจากปัจจัยทางด้านการเมืองภายในแล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการค้าก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ความตกต่ำของปัตตานีเนื่องจากการย้ายฐานของการค้าจากท่าเทียบเรือปัตตานีไปสู่ท่าเทียบเรืออื่นๆ “ดังที่เป็นรัฐทางทะเล เศรษฐกิจปัตตานีผูกพันอยู่กับการค้าขายความเสื่อมลงของปัตตานีในด้านการค้าขายได้ทำให้เครื่องชี้วัดทางเศรษฐกิจของปัตตานีในปลายศตวรรษที่ 17 เริ่มซาลงและตกลงมา ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 ท่าเทียบเรือปัตตานีสามารถรักษาสภาพเป็นเพียงท่าเทียบเรือหนึ่งในการค้าขายของท้องถิ่นเท่านั้น ด้วยความเสื่อมลงเช่นนี้ ต่อมาได้เพิ่มปัจจัยทางการเมืองภายในรัฐที่ไม่มั่นคงและการโจมตีจากสยามที่ไม่หยุดยั้งต่อปัตตานี ทำให้ปัตตานีในศตวรรษที่ 18 เป็นเพียงรัฐของนักการเกษตร (Petani) หรือการเกษตรกรรม (Pertanian) ที่ยากจนและสูญเสียวเล็บบทางการเมือง และอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่ปัตตานีเองเคยมีอยู่”(ปป.หน้า36)

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือเล่มนี้จะได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่หรือตกต่ำของปัตตานีนั้นเกี่ยวข้องกับสยาม ในลักษณะที่ว่าสยามเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ปัตตานีในอดีตที่ยิ่งใหญ่ต้องกลายเป็นเพียงจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นเพียงจังหวัดเล็กๆชายแดนของประเทศไทย แต่เมื่อศึกษาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่าเนื้อความได้ทิ้งร่องรอยให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วยังคงมีปัจจัยอื่นที่สำคัญกว่าการโจมตีและการยึดครองปัตตานีของสยาม อาทิ ความขัดแย้งกันระหว่างปัตตานีกับกัณฑ์ตันซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐมลายูด้วยกันเอง ความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำของปัตตานี และความตกต่ำของเศรษฐกิจปัตตานี ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อมองอย่างพินิจพิเคราะห์แล้วความเป็นปัตตานีเองจึงไม่ควรถูกพิจารณาเพียงแค่มุมมองที่มีเพียงความสัมพันธ์กับสยามเท่านั้นหากแต่ควรพิจารณาในมุมมองที่ผนวกรวมความสัมพันธ์กับรัฐมลายูอื่นๆ การเมืองภายในรัฐ ตลอดจนเศรษฐกิจการค้าของปัตตานีอีกด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่าในมีบางช่วงเวลา แทนที่ความเป็นสยามจะเป็นสาเหตุสำคัญให้ปัตตานีเกิดความตกต่ำแล้ว ความเป็นสยามต่างๆที่นำไปสู่การอยู่อย่างสงบสุขในปัตตานี อาทิการพึ่งพาอาศัยกันตั้งพันธมิตรที่ทั้งเอื้อประโยชน์และให้ความคุ้มครองกันระหว่างสยามกับปัตตานี “นครศรีธรรมราชมีอำนาจและอิทธิพลเหนือปัตตานีอย่างลึกซึ้ง ทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรม อีกทั้งด้านทำเลที่ตั้งก็ไม่ห่างไกลและสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวก ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองทั้งสองจึงมีความใกล้ชิดตลอดมา เมื่ออยุธยามีความสนใจในพื้นที่บริเวณนี้มากขึ้น อำนาจของอยุธยาต่อเมืองท่าปัตตานีจึงมีผ่านนครศรีธรรมราชดังกล่าว และคงด้วยเหตุผลที่เมืองท่าปัตตานีเพิ่งเริ่มก่อตั้งได้ไม่นานนัก จึงต้องการความช่วยเหลือคุ้มครองทั้งจากนครศรีธรรมราชและมหาอำนาจใหม่คือ อยุธยา การรับอยู่ภายใต้เครือข่ายอำนาจของศูนย์อิทธิพลทั้งสอง จึง

นับว่าเป็นประโยชน์ต่อปัตตานีมาก”²¹ นอกจากนี้ยังมีเอกสารที่ชี้ให้เห็นว่าการที่ปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายอำนาจของอยุธยาและนครศรีธรรมราชนั้นนอกจากจะมีความสุขแล้วยังมีความเจริญก้าวหน้าอีกด้วย “การได้รับการคุ้มครองจากนครศรีธรรมราช-อยุธยา ทำให้การค้าที่เมืองท่าปัตตานีค่อยๆขยายตัวขึ้น”²²

ดังนั้นเมื่ออ่านอย่างหลายกรอบจะพบว่ายังคงมีปัจจัยอื่นๆที่สำคัญกว่าการโจมตีและการปกครองของสยามที่ทำให้ปัตตานีเสื่อมอำนาจลง ในทางตรงกันข้าม ทั้งเนื้อความในหนังสือเล่มนี้และในเอกสารประวัติศาสตร์อ่านๆยังชี้ให้เห็นว่าสยามกลับมีส่วนในการทำให้ปัตตานีแข็งแกร่ง ดังนั้นความเป็นปัตตานีในปัจจุบันจึงไม่ควรถูกมองว่าด้อยกว่าปัตตานีในอดีตหากการเป็นส่วนหนึ่งของสยามในฐานะจังหวัดหนึ่งนั้นนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและความสุข ดังที่สยามเคยได้มีส่วนร่วมในการทำปัตตานีแข็งแกร่งดังที่เป็นมาในอดีต

2. ความเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย

อีกประเด็นหนึ่งที่เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้เน้นย้ำก็คือการกล่าวถึงขบวนการปัตตานีในฐานะที่เป็นชนพื้นถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานในดินแดนปัตตานีมาช้านาน ก่อนที่จะกล่าวถึงการที่ชาวปัตตานีต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม โดยในช่วงหลังการยึดครองของสยาม ก็ได้เกิดการต่อต้านจากชาวปัตตานีอย่างต่อเนื่อง เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ยังได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายอพยพของชาวปัตตานีสู่รัฐมลายูอื่นๆอย่างต่อเนื่องเพราะความกดดันจากการปกครองของสยาม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชาวปัตตานียังคงมีความรู้สึกที่ไม่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสยามดังที่ได้ระบุเป็นนัยว่าการตกเป็นอาณานิคมของสยามนั้นยังเป็นสิ่งที่ดีกว่าการที่จะต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม กล่าวเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ในส่วนของความเป็นขบวนการปัตตานีนั้นได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าชาวปัตตานีไม่สามารถอาศัยอยู่ในแผ่นดินอันเป็นมาตุภูมิได้อย่างสงบสุข นับตั้งแต่สยามเข้ามาปกครอง ทำให้ปัตตานีไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามได้

เรื่องราวของขบวนการปัตตานีที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ได้เริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นว่ากลุ่มชนที่ได้อาศัยอยู่ในแผ่นดินปัตตานีมาเป็นเวลาช้านานนั้นแท้ที่จริงแล้วก็คือบรรพบุรุษของขบวนการปัตตานี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสายเลือดของชาวปัตตานีอยู่บนผืนแผ่นดินแห่งนี้มาช้านาน “นักมานุษยวิทยาได้ยืนยันว่าชนชาติที่เริ่มตั้งถิ่นฐานในคาบสมุทรมลายูนั้นคือ ชนเผ่าชวา – มลายู (Javanese – Malay) ซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายมา

²¹ ยงยุทธ ชูแว่น, ‘ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์’ จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.5.

²² อ้างแล้ว. น.10.

เป็นชนชาวมลายูปัตตานี ในภาคใต้ของไทยในปัจจุบันนี้ ในบันทึกแห่งหนึ่งเกี่ยวกับการเดินทางของกษัตริย์สยาม มายังคาบสมุทรมลายู ได้กล่าวว่ามีคนอาหรับและอินเดียได้มาตั้งถิ่นฐานในดินแดนนี้ และได้แต่งงานกับชนเผ่าชวา - มลายูนี้ ความเชื่อที่กล่าวว่าชนเผ่าชวา - มลายูนี้” (ปป.หน้า1-2) ดังนั้นความรู้สึกสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับผืนแผ่นดินปัตตานีนี้นั้นจึงมีลักษณะของความรักในผืนแผ่นดินถิ่นเกิดในลักษณะที่เป็นแผ่นดินแม่หรือมาตุภูมิ ดังที่เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการกลับมาปัตตานีของฮัจญีสุหลงว่าเป็นการกลับมาสู่มาตุภูมิของเขา “ฮัจญีสุหลงกลับมาอยู่ปัตตานีซึ่งเป็นมาตุภูมิของเขาได้ 12 ปีแล้ว ในขณะที่เขากลับมาจากนครมักกะห์ในปี ค.ศ. 1926 สถานการณ์ที่ปัตตานียังเดือดอยู่” (ปป.หน้า68) แม้ว่าเนื้อความส่วนหนึ่งจะได้กล่าวถึงความรู้สึกของชาวมลายูที่มีต่อผืนแผ่นดินเช่นนี้ ในทางตรงกันข้าม เนื้อความก็ได้กล่าวถึงชาวสยามว่ามีใจเจ้าของดินแดนปัตตานีที่แท้จริง ดังที่ระบุว่าแผ่นดินปัตตานีก็เช่นเดียวกับเปอร์ลิส เคตะห์ กลันตัน และตรังกานูที่ไม่ใช่ดินแดนที่แท้จริงของสยาม “หนึ่งปีภายหลังจากสนธิสัญญา 1909 ที่ค่อนข้างนำความเสียหายมาสู่ชาวปัตตานี มีการลงนามขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าก็ได้สิ้นพระชนม์ลง ถึงแม้ว่าในสนธิสัญญาดังกล่าวนั้น สยามจำต้องปล่อยรัฐเปอร์ลิส, เคตะห์, กลันตันและตรังกานูให้แก่อังกฤษ แต่สถานการณ์เช่นนี้ได้ทำให้สยาม “โล่งอก” ขึ้น ด้วยเพราะบรรดารัฐเหล่านี้ ความจริงแล้วก็เฉกเช่นเดียวกับปัตตานี ไม่ได้เป็นดินแดนที่แท้จริงของสยาม” (ปป.หน้า62)

นอกจากชาวสยามจะมีใจเจ้าของดินแดนที่แท้จริงของดินแดนปัตตานีแล้ว การก้าวเข้ามาปกครองปัตตานีของสยามยังส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาการต่อต้านอันนำไปสู่ความไม่สงบสุข ทำให้ชาวมลายูปัตตานีจำนวนหนึ่งจำต้องอพยพออกจากดินแดนอันเป็นมาตุภูมิของตนไปอาศัยพึ่งพิงรัฐมลายูอื่นๆ เริ่มจากการอพยพเมื่อครั้งปัตตานีถูกตีแตกและเข้ายึดครองโดยสยาม ผลกระทบจากสงครามทำให้ผู้ประชาชนชาวมลายูปัตตานีต้องใช้ชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก “เป็นการยากลำบากสำหรับปัตตานี ในการฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง จากซากหักพังของความเสียหายในสงครามครั้งนี้ จากเรื่องเล่าตำนานผู้เฒ่าคนแก่ มีว่าภายหลังจากเหตุการณ์สงครามปัตตานีครั้งนี้ คนปัตตานีดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก เพราะข้าวเปลือกที่เก็บไว้ทั้งหมดถูกทำลายไปด้วยการเผาไฟในสมัยสงคราม ดังนั้นราคาข้าวเปลือกสำหรับการทำพันธุ์ (ไม่ใช่สำหรับกิน) จึงมีราคาถึง “หนึ่งเหรียญต่อหนึ่งตำหนัก - Serial segobek” ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยการกิน เนื้ออ่อนและยอดอ่อนของต้นไม้ มีเป็นจำนวนมากที่ได้อพยพออกจากปัตตานี โดยเฉพาะเดินทางไปยังรัฐกลันตัน, เคตะห์, เปรี๊ค และตรังกานู” (ปป.หน้า55)

นอกจากนี้เรื่องราวยังได้ชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานออกจากแผ่นดินแม่ของตนเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่องและยาวนานนับร้อยปี ตั้งแต่ปัตตานีพ่ายแพ้ให้แก่สยาม โดยสาเหตุสำคัญของการอพยพก็คือการตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม

ตลอดศตวรรษที่ 19 และจนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 20 แหลมมลายูเป็นแหล่งอพยพอย่างยืนยาวนาน การอพยพในที่นี้หมายถึงการอพยพประชากรรัฐปัตตานีดำรงสภาวะไปยังบรรดารัฐใกล้เคียงจากเหตุการณ์วุ่นวายภายในรัฐ ซึ่งเกิดจากการตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยามในปี ค.ศ. 1785 และการเสี่ยงภัยจากการก่อกบฏที่ประสบกับความล้มเหลวในช่วงปีหลังจากนั้น ด้วยเพราะการก่อกบฏหรือต่อมาเป็นการต่อต้านประชากรปัตตานีที่มีต่อสยาม

ยึดเอื้อจนถึงกลางศตวรรษที่ 20 และจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้การอพยพเกิดขึ้นต่อเนื่องอย่างยาวนาน และในช่วงการก่อกบฏการดำเนินการต่อต้านในบพนี้ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงการ “อพยพ” ของคนปัตตานีด้วยการกล่าวถึงเพียงเป็นการส่วนบุคคลสัก 1-2 ตัวอย่างที่มีชื่อเสียงในมาเลเซียที่รู้ว่าดั้งเดิมมาจากปัตตานี, บรรดาหมู่บ้านที่บุกเบิกและตั้งหลักแหล่งโดยพวกเขา พร้อมชุมชนสังคมที่รู้ว่าเป็นแหล่งพักพิงของผู้อพยพ(ปป.หน้า 171)

สิ่งที่น่าสนใจก็คือการกล่าวถึงการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวมลายูปัตตานีในหนังสือเล่มนี้มีได้กล่าวขึ้นลอยๆ แต่ยังได้มีเนื้อความที่แสดงให้เห็นถึงหลักฐานสนับสนุนและแสดงให้เห็นถึงรอยบาดแผลในอดีตอันเป็นสาเหตุการอพยพ อาทิ การอพยพของชาวปัตตานีในหลายหมู่บ้านที่รัฐเปรักนั้นเป็นการอพยพที่เกิดขึ้นหลังจากปัตตานีพ่ายแพ้สงครามต่อสยามและมีการก่อกบฏเพื่อต่อต้านการปกครองของสยาม “ตามคำบอกเล่าของประชาชน พวกเขาที่ถูกอพยพในปัจจุบันนี้เป็นลูกหลานชั้นที่สามหรือสี่ภายหลังจากมีการบุกเบิกหมู่บ้าน เป็นที่แน่ชัดว่าบรรดาหมู่บ้านเหล่านี้ถูกบุกเบิกช่วงกลางศตวรรษที่ 19 นั่นคือ ภายหลังจากปัตตานีเข้าสู่ยุคความวุ่นวายและล่มสลายจากสงครามและการก่อกบฏ”(ปป.หน้า 172-173)

เรื่องราวของการอพยพของชาวมลายูปัตตานีถูกกล่าวถึงหลายต่อหลายครั้งในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการกล่าวถึงสาเหตุสำคัญของการอพยพและช่วงเวลาที่มีการอพยพแล้ว ยังได้กล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าของชาวมลายูปัตตานีหลังจากที่ได้อพยพออกจากดินแดนอันเป็นมาตุภูมิของตน อาทิ เนื้อความบางส่วนชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีบางส่วนได้รับตำแหน่งระดับสูง เช่น มุขมนตรีในรัฐเปรัก เป็นต้น “จากการสังเกตของผู้เขียนเอง หลายต่อหลายคนอดีตมุขมนตรีรัฐเปรัก เช่น ดาโต๊ะ ศรี กามารูดีน มัดือซา และวันมูฮัมหมัด วัน เตาะห์ ล้วนเป็นที่รู้ว่ามีบรรพบุรุษหรือครอบครัวมาจากปัตตานี นอกจากนั้นยังมีหลายหมู่บ้านในรัฐเปรัก โดยเฉพาะในเขตฮูลูเปรัก เป็นที่รู้ว่าเป็นบุกเบิกโดยผู้อพยพชาวปัตตานี”(ปป.หน้า 172)

นอกจากเรื่องราวของการอพยพของประชาชนปัตตานีที่หลีกเลี่ยงจากการวุ่นวายจากการต่อสู้ระหว่างชาวปัตตานีกับชาวสยามแล้ว เนื้อความยังได้ชี้ให้เห็นว่าผู้นำของชาวมลายูปัตตานีก็เช่นเดียวกันที่ต้องอพยพหลบหนีมาตั้งถิ่นฐานนอกดินแดนปัตตานี อาทิ การลี้ภัยจากสงครามของอดีตแม่ทัพปัตตานีไปตั้งถิ่นฐานที่รัฐตรังگانู “ครั้งที่ข้าพเจ้า “แอบ” เข้าร่วมในการสัมมนาอิสลามที่ตรังگانูในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1991 ที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้ยินคำกล่าวจากผู้รายงานบทความการสัมมนา คือ ดร.ชาฟอี อาบูบาคาร์ (Dr. Shafie Abu Bakar) จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซีย (University Kebangsaan Malaysia) โดยกล่าวว่าครอบครัวเขาที่ปากามาจากตระกูล “แม่ทัพปัตตานีที่พ่ายแพ้สงครามต่อสยาม” เขากล่าวว่าบรรดาแม่ทัพเหล่านี้ได้ลี้ภัยจากปัตตานีแะที่ริมฝั่งทะเลรัฐตรังگانู แล้วบุกเบิกตั้งถิ่นฐานใหม่รวมทั้งในปากา” (ปป.หน้า 173)

นอกจากประชาชน ผู้นำทางทหารของปัตตานีแล้ว ยังมีกลุ่มผู้นำทางสังคมอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพออกจากปัตตานี นั่นคือนักปราชญ์ศาสนาของปัตตานี นักปราชญ์ศาสนาของปัตตานีได้มีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่รัฐมลายูอื่นๆ เช่น กลันตัน ตรังگانู เคดาห์ สลังงอร์ รวมทั้งรัฐห่างไกลอย่างมักกะห์ก็เช่นเดียวกัน ซึ่งยังสามารถสืบค้นเรื่องราวต่างๆของเหล่านักปราชญ์ศาสนาจากปัตตานีได้ผ่านชื่อเสียงและงานเขียนของท่านเหล่านั้น “แต่ที่แน่ชัดที่สุดในบรรดาผู้อพยพเหล่านี้คือ บรรดานักปราชญ์ศาสนา ไม่เหมือนผู้อพยพที่ไม่ใช่

นักปราชญ์ศาสนา ส่วนใหญ่จะหายไปภายหลังจากการสูญหายไปของตัวเขาหรือบทบาทของเขา ชื่อ นักปราชญ์ศาสนายังคงอยู่ตลอดสมัยด้วยปัจจัยหลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดเพราะพวกเขาได้ทำงานเขียนและลูกศิษย์ที่สืบทอดแนวคิดของเขาภายหลังเขาตายไปแล้ว”(ป.พหน้า 174) นอกจากนี้ นักปราชญ์ศาสนาที่อพยพจากปัตตานีหลังจากที่อพยพไปอยู่รัฐมลายูต่างๆดังที่ได้กล่าวไปแล้วก็ได้ได้รับการยอมรับอย่างสูงจากสังคม “เช่นในตรังگانู มีนักปราชญ์ศาสนาปัตตานีรุ่นแรกที่ค้นพบได้ว่าอพยพไปยังรัฐตรังگانูดารูอิมานแห่งนี้ คือ เชค अबดุลกาเดร์ บุกิต บายัส (Sheikh Abdul Kadir Bukit Bayas) เชื่อว่าเขามาตรังگانูราวต้นศตวรรษที่ 19 เสียอีก เพราะความปราดเปรื่องของเขา เขาถึงถูกแต่งตั้งให้เป็นครูสอนศาสนาในพระราชวังพร้อมเป็นมุฟตี^๑ แห่งรัฐตรังگانู โดยสุลต่านโอมาร์ (ค.ศ. 1839 – 1876)”(ป.พหน้า 174)

ส่วนที่มังกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย นั้น ก็ได้มีนักปราชญ์ศาสนาของปัตตานีอพยพไปตั้งถิ่นฐานเช่นเดียวกันและเหตุผลแห่งการอพยพที่ระบุไว้ในหนังสือเล่มนี้ก็เช่นเดียวกันซึ่งก็คือการหลบหนีจากความล้มเหลวจากการต่อต้านอำนาจของสยามที่มีต่อปัตตานี “นอกจากนั้นเมืองมังกะห์เป็นเป้าหมายที่ดีที่สุดของชาวปัตตานีจำนวนมาก โดยเฉพาะบรรดานักปราชญ์ศาสนาได้ตั้งถิ่นฐานและดำเนินการเคลื่อนไหวเช่น เชค ดาวูด อัล- ฟาดานี ภายหลังจากเขาเดินทางไปยังมังกะห์อีกครั้ง เมื่อประสบความล้มเหลวในการช่วยเหลือการก่อกบฏปัตตานีต่อสยามในปี ค.ศ. 1832 ได้อาศัยเมืองมังกะห์เป็นที่เขียนตำราและสอนศาสนาเกือบทั้งหมด ตำราของเขามีจำนวนกว่า 100 เล่มเขียนขึ้นที่เมืองมังกะห์”(ป.พหน้า 175)

นอกจากนี้ในส่วนของผู้เขียนเอง ในเนื้อความส่วนของบทนำผู้เขียนก็ได้มีเนื้อหาที่เชื่อมโยงระหว่างการอพยพของตนเองกับวันหลังที่เกิดจากการต่อต้านอำนาจการปกครองของสยามของชาวปัตตานี “เมื่อปี ค.ศ. 1980 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขาพบเจ้าได้ “อพยพ” ไปยังที่นั่นไม่นานหลังเหตุการณ์ประท้วงใหญ่ของประชาชนปัตตานีระหว่างปลายปี ค.ศ. 1975 ถึงต้นปี ค.ศ. 1976” (ป.พ.บทนำผู้เขียน)

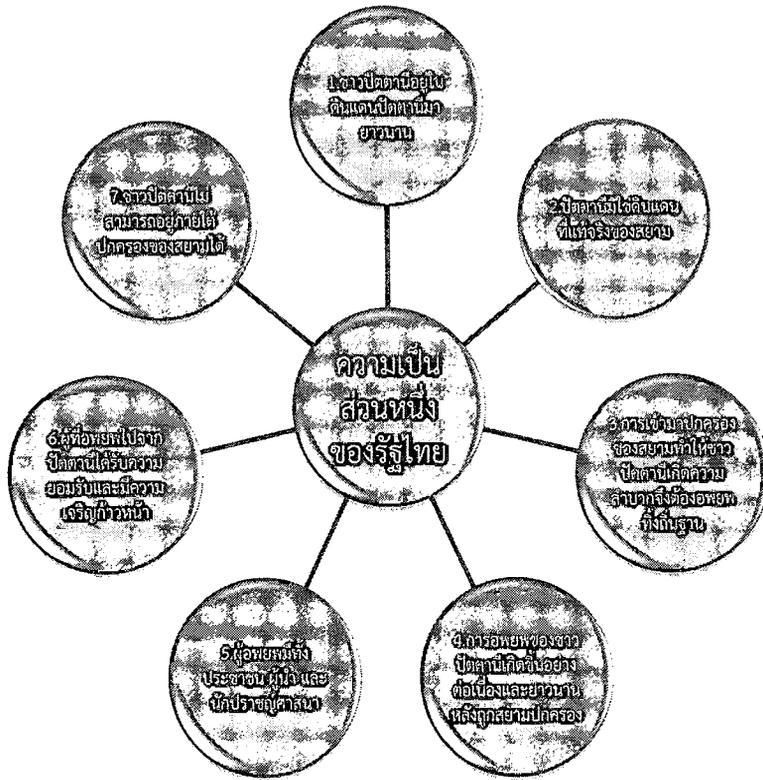
จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของชาวมลายูปัตตานีในหนังสือเล่มนี้ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวของการอพยพลี้ภัยจากแผ่นดินแม่สู่แผ่นดินอื่น ทั้งในหมู่ประชาชน ผู้นำ นักปราชญ์ศาสนานั้น เนื่องจากไม่สามารถอดทนต่อความกดดันและผลกระทบจากการเข้ามายึดครองและปกครองของสยามได้ ดังนั้นภาพของชาวมลายูปัตตานีทั้งที่เป็นประชาชน ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนาจึงเป็นภาพของการไม่สามารถดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยามได้

ดังนั้นภาพลักษณ์ของชาวมลายูปัตตานีจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นผู้ที่ต้องอพยพลี้ภัยจากความกดดันในแผ่นดินอันเป็นมาตุภูมิ ขณะที่ภาพของชาวสยามก็เป็นกลุ่มชนที่เข้ามาปกครองและสร้างความกดดันให้กับชาวมลายูปัตตานีจนไม่สามารถอยู่ในผืนแผ่นดินเกิดได้ สิ่งนี้เริ่มต้นเมื่อปัตตานีถูกสยามตีแตกและยึดครอง โดยนับตั้งแต่สยามได้เข้ามาปกครองปัตตานีก็ได้มีการทำทุกวิถีทางที่จะทำให้ปัตตานีกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม “200 ปี ที่ผ่านมามีรัฐปัตตานีตกอยู่ในอำนาจของสยาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1785 นับแต่นั้นเป็นต้นมา รัฐปัตตานีต้องสูญเสียเอกราชจากการเป็นรัฐหนึ่ง ดังนั้นประชากรของรัฐ คนมลายูจึงสูญเสียเอกลักษณ์ของ

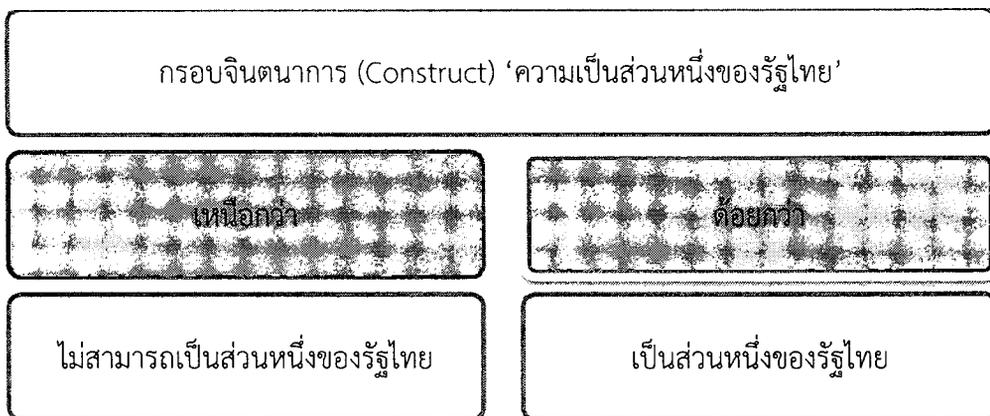
^๑ มุฟตี - ผู้นำศาสนา ผู้แปล

ความเป็นชาติรัฐ”(ปป.หน้า 154) แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือการถูกปกครองโดยสยามของปัตตานีนั้น มิได้เป็นไปในลักษณะของการเป็น “อาณานิคม” แต่กลับเป็นไปในลักษณะ “การเป็นส่วนหนึ่ง” ของสยาม แม้ว่าคำว่าเป็นส่วนหนึ่งนั้นโดยทั่วไปจะมีความหมายในทางที่ดีกว่าการตกเป็นอาณานิคม การเป็นส่วนหนึ่งคือการให้การยอมรับว่าเป็นพลเมืองของประเทศ แต่สำหรับเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าการตกเป็น “ดินแดนอาณานิคม” เป็นคำที่มีความหมายที่ดีกว่า เนื่องจากเป็นคำที่ชี้ให้เห็นว่าครั้งหนึ่งเป็นรัฐที่มีอิสระมาก่อน ขณะที่การ “เป็นส่วนหนึ่ง” ของสยามนั้นแสดงให้เห็นถึงการอยู่ภายใต้ปกครองมาตั้งแต่โบราณกาล “ที่ปัตตานีในเวลาเดียวกันนั้น ฮัจญ์สุหลงและบรรดาเพื่อนก็ได้เคลื่อนไหวด้วยวิธีการเฉพาะตัว เมื่อเปรียบเทียบกับบรรดาเพื่อนของเขาที่อินโดเนเซียและมาลายาแล้ว สถานการณ์ของพวกเขาที่ปัตตานีมีความยุ่งยากและลำบากลำใญ่มาก ไม่ใช่เพราะสาเหตุอื่นใดนั่นคือเพราะสถานะของปัตตานีนั่นเองที่ไม่มีสภาพเป็น “ดินแดนอาณานิคม” แต่ในทางกลับกันมีสภาพเป็น “ส่วนหนึ่ง” ของประเทศไทย”(ปป.หน้า85) ดังนั้นการเป็นส่วนหนึ่งของสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันนั้นจึงดูเสมือนว่าเป็นสิ่งที่เนื้อความไม่ได้ให้ความยอมรับในเชิงบวก แต่ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นคำที่ให้ความหมายในแง่ลบ ดังที่เนื้อความบางส่วนระบุว่าถึงความหมายเชิงลบเมื่อปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยว่าทำให้ขวามลาญปัตตานีเป็นกลุ่มคนที่โชคร้ายกลุ่มหนึ่งในโลกที่สูญเสียความเป็นรัฐเอกราชของตนไปและไม่สามารถเรียกร้องกลับคืนมาได้เนื่องจากประชาคมโลกต่างรับรู้กันว่าปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของสยามมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล “คนปัตตานีเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในบรรดาคนโชคร้ายในโลก อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วพวกเขาได้ “สูญเสีย” ความเป็นรัฐ แต่การต่อสู้ของพวกเขาเพื่อได้รับเอกราชไม่อาจเป็นที่ยอมรับของกฎหมายระหว่างประเทศ “จะเรียกร้องเอกราชได้อย่างไรในเมื่อดินแดนนั้นไม่เคยถูกยึดครอง? พวกเขาอธิบาย ดังนั้นคนปัตตานีจึงอาศัย “ร่มโพธิ์” ในประเทศต่าง ๆ ต่อไปเกิด จนถึงเมื่อไรล่ะ?” (ปป.หน้า 178)

นอกจากนี้ความไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งภายใต้การปกครองของสยามนั้นถูกตอกย้ำอย่างเด่นชัดที่สุดในตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้โดยระบุว่า แม้จนถึงปัจจุบัน(ณ ช่วงเวลาที่หนังสือเล่มนี้ถูกเขียนขึ้น) ชาวปัตตานียังไม่สามารถยอมรับการตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของสยามและจะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้รับอิสระจากอำนาจดังกล่าว “ดังนั้นในปัจจุบันจึงเหลือเพียงรัฐปัตตานีดังที่กล่าวมาในหนังสือเล่มนี้ ดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่ทุกข์ยาก สิ้นพลังและขาดความสงบสุข จนกระทั่งขณะที่ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเล่มนี้จบลง คนปัตตานียังไม่อาจยอมรับการตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม (ประเทศไทยปัจจุบัน) และแท้จริงยังมีความรู้สึกที่ต้องต่อสู้เพื่อการได้รับเอกราช”(ปป.หน้า 181)

จะเห็นได้ว่าเนื้อความที่สื่อสารผ่านตัวอักษรในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความเป็นชาวมลายูปัตตานีที่ไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้ เริ่มตั้งแต่การเป็นกลุ่มชนที่อยู่อาศัยในดินแดนปัตตานีมาเป็นเวลานานซึ่งตรงกันข้ามกับชาวสยามที่มีภาพของความเป็นผู้กรรณเข้ามายึดครองด้วยกำลัง และภายหลังที่ปัตตานีได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือความทุกข์ร้อนยากลำบากของชาวมลายูปัตตานีจนทำให้ชาวมลายูปัตตานีทั้งที่เป็นประชาชน ผู้นำ รวมทั้งนักปราชญ์ศาสนาต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปพึ่งพิงรัฐมลายูอื่นๆ ขณะที่การย้ายถิ่นฐานไปอยู่ดินแดนใหม่นั้นชาวมลายูปัตตานีได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี แต่สถานการณ์ในดินแดนปัตตานีเองนั้นยังไม่สามารถเป็นดินแดนแห่งโอกาสและความสงบสุข ทำให้ตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้ได้เน้นย้ำอย่างชัดเจนว่าชาวมลายูปัตตานียังไม่อาจยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของสยามได้

จากกรอบจินตนาการข้างต้นจะเห็นได้ว่าเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้สื่อความหมายผ่านเรื่องราวของชาวมลายูปัตตานีว่าเป็นกลุ่มชนที่ไม่น่าจะอยู่ร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้ ดังนั้นชาวมลายูปัตตานีสวนหนึ่งจึงต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อหาความสงบสุขบนแผ่นดินอื่น

อย่างไรก็ตามยังคงมีเนื้อความบางส่วนที่แสดงให้เห็นว่าการอพยพของชาวมลายูปัตตานีนั้นมิใช่ทั้งหมดที่เกิดขึ้นเนื่องจากถูกดันผ่านการปกครองของสยาม หรือเกิดจากการกระทำของสยาม แต่เกิดจากความต้องการที่จะย้ายถิ่นฐานไปสู่ที่มีโอกาสในการดำเนินชีวิตมากกว่า ดังที่เนื้อความระบุว่า “คนปัตตานีในมาเลเซียมีหลายกลุ่มและชั้นชน มีที่เป็นผู้อพยพหนีภัย (ในความหมายของการลี้ภัยทางการเมือง) แต่ที่มีเป็นจำนวนมากคือ การอพยพเพื่อการดำรงชีวิต คือคนที่จำต้องอพยพเพราะถูกบีบบังคับจากสภาพความเป็นอยู่และโอกาสในอาชีพการงาน ในมาเลเซียปัจจุบันนี้ พวกเขาส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าเร่ พ่อค้าขนาดเล็กและกรรมกรก่อสร้าง ยังมีในหมู่พวกเขาที่เป็นครู (โดยเฉพาะครูศาสนา) เจ้าหน้าที่ข้าราชการ นักเขียน และรวมทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย” (ปป. หน้า 177) อย่างน้อยเนื้อความก็ได้นำเสนอตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงการอพยพเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า ดังเช่นเรื่องราวของกำปงปาดานีในรัฐตรังกานูที่เป็นเรื่องราวของชาวปัตตานีที่เดินทางไปในช่วงเวลาการปกครองของราชินีปัตตานีและได้ตั้งถิ่นฐานที่นั่นโดยไม่ได้มีความขัดแย้งหรือถูกกดดันจากแผ่นดินเกิด “หมู่บ้านปัตตานีในกัวลาตรังกานู เกิดขึ้นอย่างน้อยราวต้นศตวรรษที่ 18 เสียอีก นั่นคือเมื่อมีขบวนจากปัตตานีที่ถูกส่งโดยพระราชาินีปัตตานี เพื่อเข้าร่วมพิธีการขึ้นครองราชย์เสร็จสิ้น ไม่ทั้งหมดของขบวนที่ถูกส่งกลับไปยังปัตตานี ในพวกเขาจำนวนมากที่เลือกจะตั้งถิ่นฐานในรัฐตรังกานู หมู่บ้านที่พวกเขาอาศัยอยู่นี้ในเวลาต่อมารู้จักในชื่อหมู่บ้านปัตตานี” (ปป. หน้า 176)

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวที่ผูกติดกับชาวมลายูปัตตานีนั้นเกี่ยวข้องกับความอพยพหลายครั้งหลาย ทั้งยังโน้มนำไปสู่การสร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าเกิดขึ้นจากการที่ปัตตานีถูกโจมตีและปกครองโดยสยาม อย่างไรก็ตามยังคงพบร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่ามีใช้ทั้งหมดของการอพยพเกิดจากความกดดันดังกล่าว หากแต่ยังมีการอพยพในบางครั้งบางคราเกิดจากการที่ต้องการแสวงหาโอกาสใหม่ๆที่ดีกว่า ดังนั้นสิ่งที่สมควรพิจารณามากขึ้นก็คือเรื่องของโอกาสสำหรับชาวมลายูปัตตานีน่าจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวมลายูปัตตานีเช่นเดียวกันและในบางครั้งมากกว่าการอพยพเนื่องจากถูกปกครองโดยผู้ที่ไม่ใช่ชาวมลายู ดังที่เนื้อความเผยให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่ชาวมลายูปัตตานีเห็นว่าดินแดนปัตตานีแม้ว่าจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามประเทศแล้วหากชาวมลายูปัตตานีมีโอกาสในการก้าวหน้าไม่ว่าจะเป็นทางด้านความเป็นอยู่หรือทางด้านสิทธิ ชาวมลายูปัตตานีก็จะแสดงออกให้เห็นถึงการสามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อดินแดนเพื่อนบ้านไม่สามารถเปิดโอกาสให้กับชาวมลายูปัตตานีได้เทียบเท่ากับดินแดนปัตตานีอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน

ในขั้นนี้ไม่มีทางเลือกอื่นสำหรับปัตตานี นอกจากจำต้องยอมรับความจริง พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนประเทศไทย ความฝันของเขา สำหรับการแบ่งแยกตนเองออกจากสยามและร่วมกับบรรดาเพื่อนรัฐมลายูภายใต้อังกฤษที่มีเขตแดนติดต่อกันเกือบจะเรียกได้ว่าไม่อาจเป็นจริงได้ 10 ปี ภายหลังจากการก่อกบฏนาซา 1922 บรรดาผู้นำปัตตานีรู้สึกว่าจะต้องลองวิธีการใหม่ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น สถานการณ์การเมือง ในรัฐมลายูส่วนที่

เป็นของอังกฤษ ก็มีแนวโน้มไปสู่ทิศทางการร่วมเข้าด้วยกันและรวมกัน เพื่อจัดตั้งสหพันธรัฐมาลายาที่สามัคคี ด้วยเหตุนี้ การสนับสนุนทางการเมืองที่ปกติพวกเขาได้รับจากรัฐมลายูเพื่อนบ้านเกิดขาดแคลน ผลมาจากอิทธิพลการบริหารของอังกฤษพร้อมการพัฒนาอย่างรวดเร็วที่มีภายใต้อังกฤษ ทั้งนี้ จิตสำนึกชาตินิยมที่โชติช่วงดังเช่นในช่วงตอนต้นที่อังกฤษไว้รับบรรดารัฐเหล่านี้จากสยาม (ดังมีหลักฐานจากการต่อต้านของโต๊ะยังฮุดที่กัณฑ์และฮังยี อับดุลราห์มาน ลิมบงที่ตรังกานู) ก็ได้คลายลง ทั้งสองสถานการณ์นี้เพิ่มด้วยการสิ้นชีวิตของเจ้าเมืองปัตตานีคนสุดท้ายที่กัณฑ์ตันในปี ค.ศ. 1933 ได้ทำให้ผู้นำปัตตานีมั่นใจว่าพวกเขาไม่อาจคาดหวังกับการสนับสนุนจากเพื่อนของพวกเขาที่รัฐเพื่อนบ้าน แต่ตรงข้ามกัน จำต้องต่อสู้ด้วยตนเองโดยผ่านระบบใหม่ของการเมืองไทยที่ปัจจุบันได้เปิดให้แล้ว(ปป.หน้า64-65)

นอกจากนี้เนื้อความบางส่วนยังมีร่องรอยที่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวมลายูปัตตานีมิได้เป็นกลุ่มชนที่ไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้เนื่องจากไม่สามารถถูกปกครองโดยผู้ที่ไม่ใช่ชาวมลายู แต่ชาวมลายูปัตตานีต้องการได้คือการได้รับการดูแลในฐานะพลเมืองของประเทศมิใช่พลเมืองของเมืองขึ้นหรืออาณานิคม ดังที่เนื้อในหนังสือของอ.บางนราได้สะท้อนให้เห็นว่าไม่ต้องการให้ผู้ปกครองสยามปกครองชาวมลายูปัตตานีในลักษณะที่เป็นเมืองขึ้นหรือนักล่าอาณานิคมเนื่องจากทั้งสองลักษณะสอดแสดงให้เห็นถึงการฉกฉวยประโยชน์จากประชาชนและแผ่นดินปัตตานี ขณะที่ในด้านตรงข้ามของมันเป็นคือการปกครองแบบที่ยอมรับว่าชาวปัตตานีเป็นพลเมืองของประเทศซึ่งหากผู้ปกครองจะได้รับประโยชน์จากการปกครองดังกล่าวแล้วพลเมืองก็จะได้รับประโยชน์จากการปกครองเช่นกัน “ชนชั้นปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงปกครองแบบเมืองขึ้นตลอดมานับตั้งแต่ ค.ศ. 1902 (พ.ศ.2445) คือ ปีที่ทางฝ่ายไทยเริ่มปลดเจ้าเมืองมลายูใน 7 หัวเมืองนั้นเป็นต้นมา มีหน้าข้าราชการกระทำของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาว 3-4 จังหวัดภาคใต้นั้น ร้ายยิ่งกว่านักล่าเมืองขึ้นบางชาติเสียอีก ส่วนใหญ่ชนชั้นปกครองที่ถูกส่งไปยังจังหวัดชายแดนเหล่านี้ไม่เอาใจใส่ต่อความทุกข์สุขของประชาชน แต่กลับไปกอดขี่เพื่ออำนาจและ “กระเป่า” ของฝ่ายตนเท่านั้น”²³ หรือกล่าวได้ว่าชาวมลายูปัตตานีมิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของเชื้อชาติของผู้ปกครองมากไปกว่าโอกาสที่พึงได้รับจากผู้ปกครองตน トラบเท่าที่ผู้ปกครองเปิดโอกาสและแสดงให้เห็นว่าแผ่นดินแม่นั้นเป็นเสมือน “ร่วมโพธิ์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความอยู่เย็นเป็นสุขสำหรับชาวมลายูปัตตานี

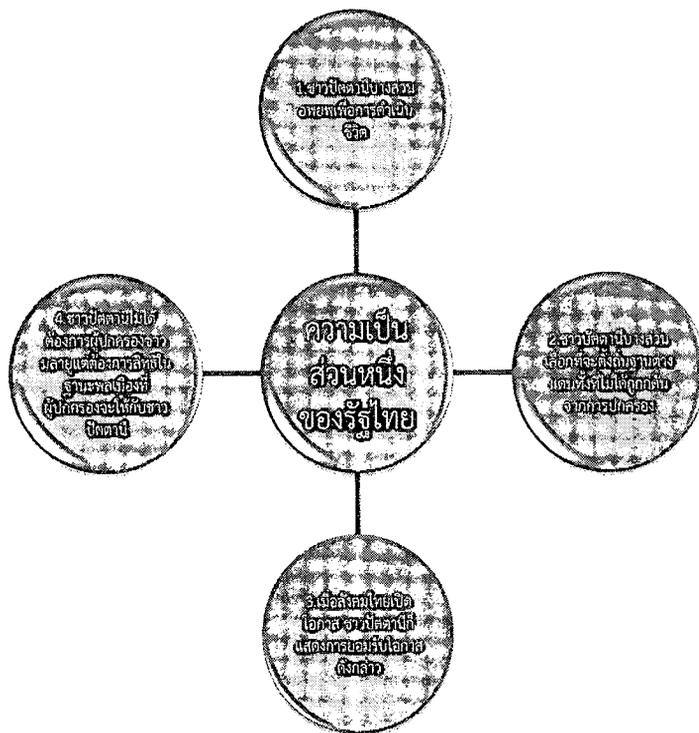
สิ่งนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นเมื่อเนื้อความได้กล่าวถึงช่วงเวลาหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากยุคจอมพลป.พิบูลสงครามสู่ยุคนายปรีดี พนมยงค์ โดยเนื้อความสะท้อนถึงความยอมรับที่มีต่อนายปรีดีเพราะเป็นผู้ที่เอื้อโอกาสหลายอย่างให้กับชาวมลายูปัตตานี “ภายใต้ นายกรัฐมนตรีปรีดี ผู้เป็นที่รับรู้ว่าได้รับอิทธิพลด้วยรูปแบบลัทธิสหพันธรัฐสวีตเซอร์แลนด์ เชื่อว่าเขาพร้อมมอบสิทธิการปกครองตนเองทางวัฒนธรรม สำหรับชนเชื้อชาติมลายูภายใต้ชาติไทย “ฮัจญ์สุหลงถือว่ามีปรีดีเป็นผู้นำ de facto สำหรับชุมชนมุสลิม เป็นการหวังอย่างยิ่งเพื่อให้การสนับสนุนทางการเมืองแก่การต่อสู้เพื่อการได้สิทธิปกครองตนเองทางการเมือง”(ปป.หน้า 75)

²³ อ.บางนรา ปัตตานี อดีต-ปัจจุบัน เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” The Islamic World and Muslims in Southeast Asia. (โรงแรมทวินโลดส์ นครศรีธรรมราช : มูลนิธิโคดยต้าประเทศไทย มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551) น.98

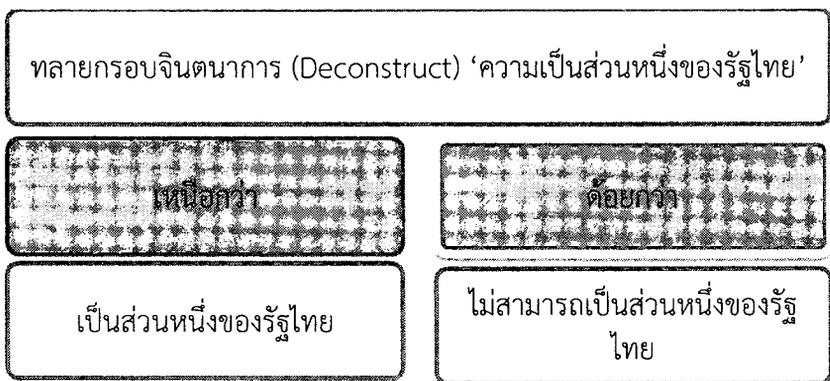
เมื่อสืบสาวราวเรื่องลงไปในอดีตผ่านงานเขียนของอ.บางนราก็ยังค้นพบอีกว่า ความสามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยของชาวมลายูนั้นมันมิได้เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่ยังมีร่องรอยให้เห็นตั้งแต่ครั้งที่รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และเปอร์ลิส ยังเป็นส่วนหนึ่งของไทย ว่าทั้ง 4 รัฐไม่ได้ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษ เท่ากับการเป็นส่วนหนึ่งของไทย “การที่รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรีและเปอร์ลิส ตกเป็นของอังกฤษนั้น มิได้สืบจากประชาชนหรือสุลต่านของ 4 รัฐดังกล่าวนั้น แต่เกิดจากรัฐบาลไทยเอง ในทำนองเดียวกัน การที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่พอใจต่อรัฐบาลไทยก็สืบเนื่องจากนโยบายของรัฐบาลไทยหรือเกิดจากพฤติกรรมของชนชั้นปกครองไทยเอง”²⁴ ข้อความดังกล่าวมีนัยว่าแท้ที่จริงแล้วหากรัฐไทยปกครองชาวมลายูปัตตานีอย่างมีความยุติธรรมและยอมรับให้ชาวมลายูเป็นเมืองของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองส่วนอื่นๆของประเทศชาวมลายูก็ไม่ได้ต้องการที่จะแยกตัวเป็นอิสระในทางตรงกันข้ามกลับมีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยมากกว่า ดังเช่นเรื่องราวความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างนครศรีธรรมราชกับอยุธยาที่มีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าแม้ในบางห้วงเวลานครศรีธรรมราชจะฐานะและความมั่นคงเพียงพอที่จะแยกตัวไปเป็นอิสระจากอยุธยาแต่ก็ไม่ทำเนื่องจากมีความผูกพันผ่านขั้นตอนการพัฒนาทางการเมืองและการบริหารร่วมกันมายาวนาน “แต่สำหรับเมืองนครศรีธรรมราชนั้นยังไม่เคยมีหลักฐานว่าพยายามแยกตัวเป็นอิสระออกจากอยุธยาเลย ทั้งๆที่มีฐานะและความมั่นคงเพียงพอที่จะทำเช่นนั้นได้ อย่างน้อยที่สุดที่ทำได้ก็คือการแข็งเมือง แต่เมืองนครศรีธรรมราชกลับขึ้นอยู่กับอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ สถานภาพเช่นนี้น่าจะสะท้อนให้เหว่า เมืองนครศรีธรรมราชคงจะผูกพันและผ่านขั้นตอนของการพัฒนาทางการปกครองและการบริหารร่วมกันกับบรรดาบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยามายาวนาน ทำให้นครศรีธรรมราชยังคงรวมอยู่ในอาณาเขตของสยามตลอดมา ทั้งๆที่มีเงื่อนไขที่ดีที่สุดที่จะแยกตัวออกไปเป็นอิสระ”²⁵ ที่กล่าวมานี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้ หากการเป็นส่วนหนึ่งนั้นนำมาซึ่งความสงบสุขและความเจริญตามสิทธิของพลเมืองที่พึงได้

²⁴ อ้างแล้ว หน้า 170

²⁵ ยงยุทธ ชูแว่น, ‘ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์’ จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.9.

เมื่ออ่านวรรณกรรมชิ้นนี้อาจจะละเอียดจะสามารถพบว่าการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวมลายูปัตตานีนั้นมีใช้การอพยพเนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาปกครองของสยามเสมอไป แต่ยังคงมีเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูส่วนหนึ่งได้อพยพเนื่องจากต้องการให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ขณะที่ในห้วงเวลาก่อนการปกครองปัตตานีของสยามก็ยังคงมีเรื่องราวของการย้ายถิ่นฐานของชาวปัตตานีไปลงหลักปักฐานที่รัฐมลายูอื่น นอกจากนี้ในห้วงเวลาที่สังคมไทยมีการปกครองที่แสดงถึงการเปิดกว้างให้ชาวมลายูสามารถเข้าร่วมในการปกครองและแสดงสิทธิในฐานะพลเมืองได้นั้น เนื้อความก็ได้แสดงออกให้เห็นถึงความกระตือรือร้นที่มีต่อโอกาสดังกล่าว ดังนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ชาวมลายูปัตตานีมิได้ปฏิเสธการปกครองของสยามในลักษณะที่ไม่สามารถอยู่ร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้ หรือความต้องการที่จะมีผู้ปกครองเป็นชาวมลายูแต่สิ่งที่ชาวมลายูปัตตานีต้องการก็คือการได้รับโอกาสและสิทธิในฐานะพลเมืองเพื่อให้การดำรงชีวิตในแผ่นดินอันเป็นมาตุภูมินั้นเป็นการดำรงชีวิตบนแผ่นดินที่เต็มไปด้วยโอกาส ความหวัง และสิทธิพิเศษบางประการที่พึงมีเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน

ดังนั้นเมื่ออ่านอย่างทลวยกรอบจะพบว่า แม้เนื้อความส่วนใหญ่จะสื่อสารให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันระหว่างประชาชนชาวมลายูปัตตานีกับผู้ปกครองชาวสยามจนนำไปสู่ประวัติศาสตร์แห่งการอพยพย้ายถิ่นฐานและเน้นย้ำในบทสุดท้ายถึงการต้องการมีอิสระจากการปกครองของไทย แต่ยังคงมีเนื้อความบางส่วนที่ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวมลายูปัตตานีต้องการมากไปกว่าการมีเอกราชหรือหลุดพ้นจากการปกครองของสยามก็คือโอกาสในการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขและเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งสิทธิพิเศษบางประการที่ต้องมีไว้เพื่อดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน

3. ความเจริญรุ่งเรือง

เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของปัตตานีไว้ในหลายครั้งหลายตอน ซึ่งความเจริญดังกล่าวมักถูกกล่าวถึงควบคู่ไปกับผู้ที่เป็นผู้ปกครองในห้วงเวลาดังกล่าว โดยความเจริญรุ่งเรืองในหนังสือเล่มนี้ถูกสะท้อนผ่านความหมายของความอุดมสมบูรณ์ ความมีเศรษฐกิจที่ดี และความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม

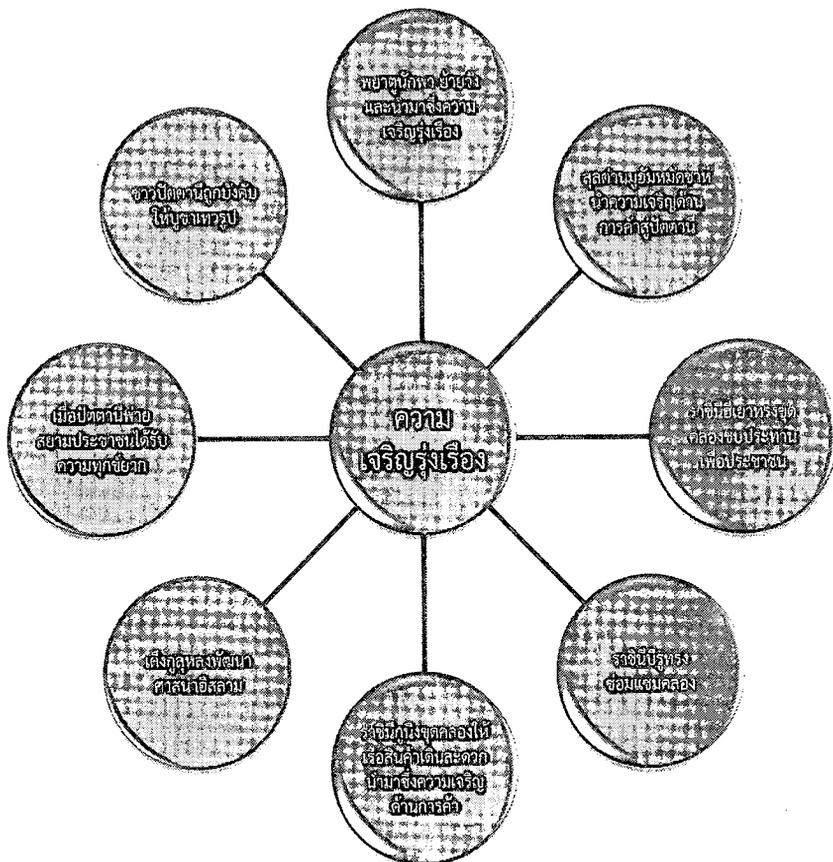
เรื่องราวความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนปัตตานีถูกกล่าวถึงครั้งแรกเมื่อเนื้อความได้บอกเล่าเรื่องการย้ายไปสร้างพระราชวังแห่งใหม่ของพญาตุนักพา หลังจากนั้นความเจริญรุ่งเรืองก็เกิดขึ้น ณ ดินแดนแห่งใหม่นี้ซึ่งภายหลังถูกเรียกขานกันว่าปัตตานี “ภายหลังจากพญาตุนักพาได้ย้ายไปยังปัตตานี ปัตตานีเพิ่มประชากรมากขึ้นและด้วยเพราะทำเลที่ตั้งดี สาธารณที่แห่งใหม่นี้กลายเป็นที่อุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองบรรดางานวงศ์ษัตริย์ก็เริ่มย้ายไปยังที่นั่น”(ปป.หน้า 7) ความเจริญรุ่งเรืองที่ถูกกล่าวถึงในที่นี้เป็นทั้งการพัฒนาความเป็นเมืองให้มีความเติบโตมากขึ้นและความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินที่นำไปสู่ความสุขของประชาชน ความเจริญรุ่งเรืองในลักษณะเช่นนี้มิได้ถูกกล่าวถึงเพียงครั้งเดียว หากแต่ในรัชสมัยที่ปัตตานีถูกปกครองโดยราชินี พระองค์ได้ทรงพัฒนาดินแดนปัตตานีให้มีความเจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกัน นำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของประชาชน “ราชินีฮียา ได้มีโอกาสขุดคลองสำหรับการชลประทานแก่ประชาชนของพระองค์ ในสมัยการปกครองของพระองค์น้ำของแม่น้ำกรือเซะเกือบจะไม่ได้นำมาใช้เลย ด้วยมีความเค็มเกินไป พระองค์ได้มีคำสั่งให้ประชาชนทำคลองขุดเริ่มจากแม่น้ำกรือเซะจรดถึงที่กัวลาเตอมางัน (ใกล้หมู่บ้านปรีซีในปัจจุบัน) เพื่อสามารถให้น้ำจากแม่น้ำปัตตานีไหลสู่ทะเลโดยผ่านแม่น้ำกรือเซะ ด้วยเหตุนี้ น้ำจากแม่น้ำกรือเซะจึงมีรสจืดและไร่นาสามารถให้ผลผลิตได้”(ปป.หน้า16) หลังจากนั้นในรัชสมัยของราชินีปรีรูก็เช่นเดียวกันที่มีเนื้อความชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของผู้ปกครอง เมื่อพระองค์ได้ทรงริเริ่มให้ขุดคลองขุดกัวลาเตอมางันและทำฝายกั้นน้ำเพื่อไม่ให้สายน้ำทำความเสียหายแก่นาเกลือ “นอกจากการวางแผนทางการเมืองระยะยาวเช่นนี้แล้ว ภายในรัฐเองราชินีปรีรูได้มีโอกาสขุดคลองขุดที่สร้างโดยพระภคินีของพระองค์ คือราชินีฮียา เป็นที่ชัดเจนว่าสายน้ำที่ผ่านคลองขุดกัวลาเตอมางันนั้นเขียวเกินไป และมักทำให้ริมฝั่งที่พระราชวังพังทลายบ่อย รวมทั้งทำให้น้ำที่ปากแม่น้ำกรือเซะจืดจนกระทั่งนำความเสียหายสู่นาเกลือ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของปัตตานี ด้วยคำสั่งของราชินีปรีรู ฝายกั้นน้ำได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อกั้นน้ำหรือทำให้น้ำไหลช้าลง จากแม่น้ำปัตตานีไปยังแม่น้ำกรือเซะ ฝายกั้นน้ำนี้ทำด้วยหิน และจนกระทั่งในปัจจุบันหมู่บ้านที่สร้างเขื่อนกั้นน้ำแห่งนี้รู้จักในชื่อว่า หมู่บ้านตาดานะบาตู (เขื่อนหิน)”(ปป.หน้า17)

การนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของผู้ปกครองปัตตานีนั้นมิได้มีเพียงการพัฒนาดินแดนให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตของประชากรของพระองค์ หากแต่ยังมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเช่นกัน เนื่องจากปัตตานีตั้งอยู่ริมทะเล การติดต่อค้าขายโดยใช้เส้นทางทะเลทำให้ปัตตานีสามารถถูกพัฒนาเป็นแหล่งค้าขายที่ยิ่งใหญ่ในภูมิภาคได้ นับตั้งแต่สมัยราชาราชวงศ์ศรีวังสา “มุฮัมหมัดซาห์ หรือ อีสมาแอลซาห์ ได้ดำเนินความสัมพันธ์กับสองรัฐเพื่อนบ้านนั้น คือ มะละกา และสยาม ชูตของเจ้าเมืองปัตตานีเดินทางไปยังมะละกาได้รับการต้อนรับด้วยดีจากสุลต่านมาห์มุด ซาห์ (ค.ศ.1488 – 1511) เช่นเดียวกันกับการส่งชูตไปยังอยุธยา ปัตตานีในสมัยนั้นสามารถดึงความสนใจของบรรดาพ่อค้าจากทิศตะวันออกอย่างเช่น ญี่ปุ่น, จีน, สยาม และหมู่เกาะมลายู ทำเทียบเรือปัตตานีผู้คนเริ่มมากขึ้นและธุรกิจการค้าเพิ่มความเจริญรุ่งเรือง เศรษฐกิจปัตตานีเริ่มขยายตัว”(ปป.หน้า 8) จนมาถึงยุคของการปกครองปัตตานีโดยราชินีกุนิง ผู้ปกครองปัตตานีก็เป็นที่ถูกกล่าวถึงว่าเป็นผู้พัฒนาปัตตานีให้มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจการค้าเช่นเดียวกัน เมื่อราชินีกุนิงได้สั่งให้มีการขุดคลองที่ปากแม่น้ำปัตตานีให้ลึกเพื่อให้เรือสินค้าผ่านปากแม่น้ำได้ “พระราชินีกุนิง เป็นกษัตริย์ผู้หนึ่งที่มีชื่อเสียงความเก่งกล้าสามารถในประวัติศาสตร์ราชวงศ์ปัตตานี ได้ทำการปรับปรุงและการพัฒนาความเจริญมาสู่ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจการค้า และเป็นกษัตริย์ที่เป็นสตรีองค์ที่ 4 และคนสุดท้ายจากราชวงศ์เก่าที่ได้ปกครองปัตตานี ผลงานของพระองค์ที่คงถาวรจนถึงปัจจุบันคือ การพยายามขุดร่องปากแม่น้ำปัตตานี สำหรับให้เรือใหญ่สามารถเข้ามาเทียบท่าและขนส่งสินค้าได้” (ปป.หน้า 41) อาจกล่าวได้ว่าเมื่อเนื้อความในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของปัตตานี แทบทุกครั้งที่หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงผู้ปกครองที่ทำให้เกิดความรุ่งเรืองดังกล่าวเสมอ ซึ่งล้วนเป็นผู้ปกครองชาวมลายูปัตตานีทั้งสิ้น “บาฮาดูร์มีราชธิดาล้วน คือ ราชานีเยา, ราชานีรู , และราชานีอู ทั้งสามพระองค์นี้ได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี ภายใต้ 3 สตรีนี้ เองปัตตานีได้ลิ้มรสของยุคสมัยแห่งความรุ่งเรืองในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 และต้นช่วงแรกของศตวรรษที่ 17”(ปป.หน้า๑๒)

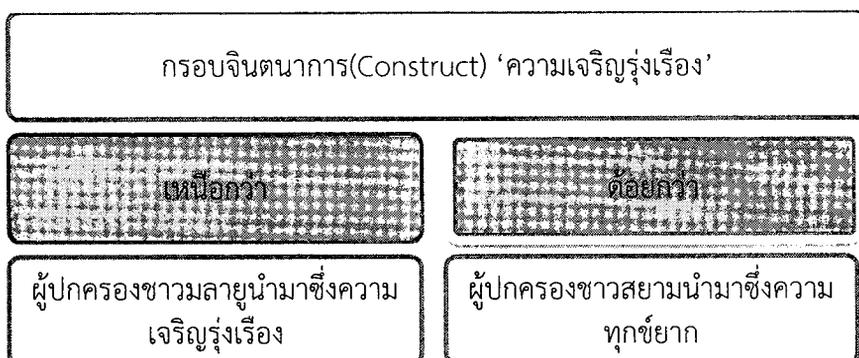
นอกจากความเจริญทางด้านวัตถุแล้ว เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงความเจริญทางด้านจิตใจอีกด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าในอดีตนั้นปัตตานียังมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในแหลมมลายู ความเจริญรุ่งเรืองเหล่านี้สะท้อนผ่านโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีจำนวนมาก ซึ่งยังคงเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจสำหรับชาวปัตตานีตราบจนปัจจุบัน “สมกับประวัติศาสตร์ในอดีตที่รุ่งโรจน์ และมีบทบาทสำคัญด้านการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในแหลมมลายู ปัตตานีดารุสลาม มีโบราณวัตถุอิสลามที่มีค่าและน่าภาคภูมิใจ สิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นในรูปของสถาบันการศึกษาทางศาสนา หรือที่รู้จักในปัตตานีว่า “ปอเนาะ” อีกส่วนหนึ่งนั้นอยู่ในรูปของมัสยิด, สุสานและสิ่งที่สำคัญยิ่งคือตำราศาสนาภาษาอาหรับที่มีเป็นจำนวนมาก” (ปป.หน้า 129) ขณะที่ผู้ปกครองชาวมลายูปัตตานียังถูกเอ่ยถึงในแง่ดีเช่นเดียวกัน เมื่อได้นำความเจริญทางด้านจิตใจมาสู่ชาวมลายูปัตตานีดังที่เนื้อความตอนหนึ่งสื่อให้เห็นว่าแม้เต็งกูสุหลงจะเป็นเจ้าเมืองปัตตานีที่ได้รับการแต่งตั้งจากสยาม แต่ก็ยังถูกกล่าวถึงในแง่ดีเนื่องจากเขาได้มีส่วนในการทำให้ศาสนาอิสลามเจริญก้าวหน้า อีกทั้งยังถูกมองว่าเป็นผู้สร้างมัสยิดประตูชัยที่บ้านกรือเซะซึ่งเป็นมัสยิดสำคัญอีกมัสยิดหนึ่งในประวัติศาสตร์ปัตตานี “สยามได้แต่งตั้งเต็งกูสุหลงผู้นี้ (ซึ่งเป็นวงศานวงศ์เจ้าเมืองกลันตันและตรังกานูพร้อมกัน) ให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ภายหลังจากที่มีการแบ่งแยกเป็นหัวเมืองเล็ก ในปี ค.ศ. 1816 ตลอดระยะเวลาการปกครองของ

พระองค์ ได้เป็นที่รู้จักว่าเป็นเจ้าเมืองผู้หนึ่งที่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาศาสนาอิสลามที่ปัตตานี มีคำบอกกล่าวว่าพระองค์เป็นผู้สร้างที่แท้จริงของมัสยิดประตัยที่บ้านกรือเซะปัตตานี นั่นคือมัสยิดเก่าแก่ที่ไม่แล้วเสร็จจนกระทั่งถึงปัจจุบัน”(ปป.หน้า 51)

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเนื้อความมักกล่าวถึงเรื่องราวของความเจริญรุ่งเรืองเรื่องควบคู่ไปกับผู้ปกครองชาวมลายู สิ่งนี้ยิ่งชัดเจนมากขึ้นเมื่อเนื้อความได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเสื่อมถอยของปัตตานีเมื่อต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม นับตั้งแต่ในยุคเริ่มต้นที่ปัตตานีตกอยู่ใต้การปกครองของสยามนั้นสิ่งที่ตามมาก็คือความลำบากยากเข็ญซึ่งตรงข้ามกับความเจริญรุ่งเรืองและอุดมสมบูรณ์ “เมื่อปัตตานีพ่ายแพ้ เกิดเหตุการณ์ที่ตามมาภายหลังจากนั้นเป็นการก่อกบฏที่ประสบความสำเร็จต่อสยาม ความเป็นอยู่ของประชาชนภายในรัฐมีความทุกข์ยากและถูกคุกคาม” (ปป.หน้า 171) แม้ว่าหลังจากนั้นผู้ปกครองชาวสยามจะปกครองปัตตานีมาเป็นเวลาหลายสิบปีเรื่องราวของผู้ปกครองชาวสยามในหนังสือเล่มนี้ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากภาพลักษณ์ของผู้ปกครองชาวสยามผูกติดกับการเป็นผู้นำมาซึ่งความทุกข์ยากให้กับชาวปัตตานี “ในหนังสือฉบับหนึ่งที่ได้ส่งไปยังเซอร์แฟรงค์ สวิตเทนแฮม (Sir Frank Swettenham) ที่สิงคโปร์ เต็งกูอับลกาเดร์ กามารุดดีน เจ้าเมืองปัตตานีได้เขียนถึงความหมายต่อไปนี้ “การปกครองของสยามที่กำลังกดขี่ประชาชนปัตตานี รบกวนการดำรงชีวิตของพวกเขาที่สงบสุข พร้อมได้เกิดความทุกข์ยากและความสูญสลายในหมู่ประชาชนมลายูและมุสลิม ความช่วยเหลือหนึ่งที่เป็นความหวัง นั่นคือการเข้ามามีส่วนร่วมของอังกฤษในนามของประชาชนมลายูเหล่านี้”” (ปป.หน้า57) ไม่เฉพาะความตกต่ำทางด้านวัตถุที่สะท้อนผ่านความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตเท่านั้น ความตกต่ำทางด้านจิตใจก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ได้มีการบรรยายผ่านเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ ““ประชาชนชาวระแงะส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เมื่อมีงานเฉลิมฉลองของสยาม หัวหน้าที่ของพวกเขาทั้งหมดถูกบังคับโดยข้าหลวงให้คุกเข่าและโค้งต่อหน้าพระฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์สยามพร้อมพระพุทธรูป ดังเป็นที่รับรู้กันทั่วว่าการบูชาเทวรูปเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในศาสนาอิสลาม สถานการณ์เช่นนี้ได้เกิดความรู้สึกนรังเกียจและไม่สบายใจในหมู่ประชาชนชาวระแงะ” (หนังสือลงวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1902)” (ปป.หน้า 57-58)

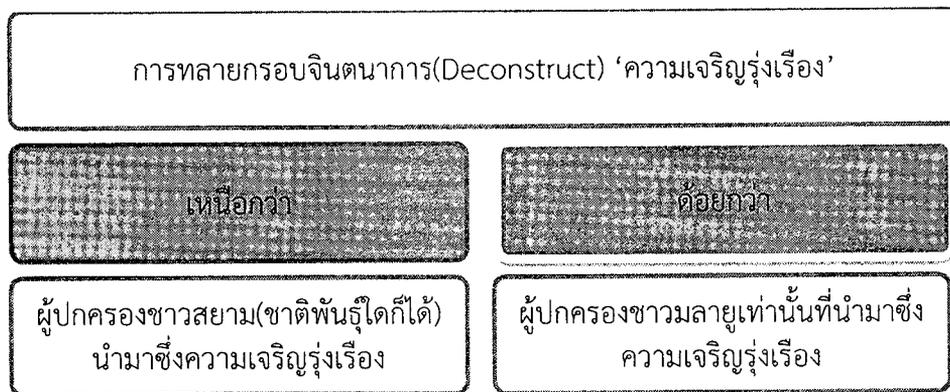
ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความหมายของความความเจริญรุ่งเรืองและความตกต่ำของปัตตานีนั้นล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของผู้ปกครองไม่มากนักน้อย ขณะที่ภาพของผู้ปกครองชาวมลายูถูกถ่ายทอดในลักษณะที่เป็นผู้นำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของดินแดน ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจการค้า และความเจริญรุ่งเรืองทางด้านจิตใจ แต่ภาพของผู้ปกครองชาวสยามกลับถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะที่เป็นผู้นำมาซึ่งความตกต่ำมาสู่ปัตตานีทั้งทางด้านการดำเนินชีวิตและทางด้านจิตใจ

เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้จึงได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าความเจริญรุ่งเรืองหรือตกต่ำของปัตตานีนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติพันธุ์ของผู้ปกครอง เรื่องราวได้สะท้อนให้เห็นว่า

ผู้ปกครองชาวสยามปัตตานีมักเป็นผู้นำความเจริญมาสู่ปัตตานีขณะที่ผู้ปกครองชาวสยามนั้นมักถูกสร้างความหมายให้เกี่ยวข้องกับความตกต่ำของปัตตานี

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเนื้อความส่วนใหญ่จะถูกถ่ายทอดให้จินตนาการไปได้ว่าความเจริญรุ่งเรืองหรือตกต่ำของปัตตานีเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ของผู้ปกครอง แต่ยังคงมีเนื้อความบางส่วนที่ทิ้งร่องรอยของการสื่อความหมายที่ขัดแย้งกัน อาทิ เนื้อความตอนหนึ่งที่ได้กล่าวถึงนายปรีดี พนมยงค์นั้น สะท้อนให้เห็นว่าชาวสยามยอมรับความเป็นผู้ปกครองของนายปรีดี รวมทั้งให้ความหมายของความเป็นผู้ปกครองของนายปรีดีในเชิงบวก เนื่องจากนายปรีดีเป็นผู้ปกครองชาวสยามที่นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชาวปัตตานีได้เช่นเดียวกับผู้ปกครองชาวสยาม “ความเป็นผู้นำของเขาทำให้เป็นความหวังสำหรับกลุ่มมลายูมุสลิมในการพยายามยกฐานะความเป็นอยู่ของเขา... เขาสามารถโน้มน้าวให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลพระราชทานงบประมาณจำนวนหนึ่งจากการคลังของรัฐบาลเพื่อพัฒนาความสงบสุขทางด้านศาสนาและการศึกษาของคนมุสลิม”(ปป. หน้า74) เนื้อความข้างต้นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วความเจริญรุ่งเรืองของปัตตานีหรือตกต่ำนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับชาติพันธุ์ของผู้ปกครองเสมอไป หากแต่ขึ้นอยู่กับทัศนคติและการกระทำของผู้ปกครองมากกว่า

4. ความชอบธรรมของผู้ปกครอง

เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงความชอบธรรมในการเป็นผู้ปกครองโดยสะท้อนให้เห็นว่าเนื้อความยอมรับการขึ้นเป็นผู้ปกครองในลักษณะที่ได้รับการยอมรับมากกว่าการขึ้นเป็นผู้ปกครองโดยใช้อำนาจกำลัง นับตั้งแต่ในห้วงเวลาราว พุทธศักราชที่ 800 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ปัตตานีถูกปกครองโดยอาณาจักรศรีวิชัยที่ปาเล็มบังซึ่งได้รวมกับรัฐของไสลันทราที่ชวา การปกครองในครั้งนั้นเป็นการปกครองที่ปราศจากการใช้อำนาจกำลังทั้งกำลังทหารหรือแม้แต่การส่งผู้ปกครองมา แต่เป็นการปกครองที่ผ่านอำนาจทางการค้าทางด้านความเจริญ และความรู้ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการปกครองในลักษณะของการยอมรับที่จะต้องพึ่งพากันมากกว่าการถูกบังคับให้จำยอม “ปัตตานีเริ่มได้รับความเจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธศักราชที่ 800 ในช่วงเวลานี้เดียวกันนั้นศรีวิชัยที่ปาเล็มบังได้รวมกับรัฐของไสลันทรา (Sailendra) ที่ชวา จึงได้จัดตั้งตนเองกลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งมีการครอบครองไม่เพียงแต่ภูมิภาคมลายูยังรวมถึงอินโดจีน กษัตริย์ไสลันทราได้เลือกปัตตานีให้เป็นศูนย์อำนาจการปกครองในคาบสมุทรมลายู การปกครองของศรีวิชัยที่ปัตตานีดำเนินไปโดยปราศจาก

การใช้กำลังทหารและเหล่าข้าราชการ แต่ด้วยการใช้อำนาจทางทะเลและธุรกิจการค้า ความรู้ที่ทรงค่าหลายอย่างเช่น การไถ และทำไร่ที่ชาวปัตตานีรับมานั้นมาจากคนชวา”(ปป.หน้า4)

เมื่อเวลาผ่านไปเรื่องราวของการขึ้นเป็นผู้ปกครองก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อปัตตานีได้กลายเป็นรัฐเอกราช การขึ้นเป็นผู้ปกครองของผู้ปกครองก็ได้มีการเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามเนื้อความยังได้สื่อให้เห็นว่าสิ่งที่เหมือนกันก็ผู้ปกครองปัตตานีต้องมาจากการยอมรับ โดยระบุว่า การขึ้นเป็นผู้ปกครองของรัฐปัตตานีในอดีตนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากคณะวงศานวงศ์และบรรดาขุนนางของรัฐ อาทิ เมื่อสุลต่านมูฮัมหมัด ซาห์ ได้สิ้นพระชนม์ ราชามุซัฟฟาร์ ผู้เป็นราชบุตรองค์โตก็ได้รับความเห็นชอบให้ขึ้นครองราชย์แทน “สุลต่านมูฮัมหมัด ซาห์ ได้สิ้นพระชนม์ลงด้วยมีราชบุตร 2 องค์ คือ ราชา มุซัฟฟาร์ (Raja Muzaffar) และราชามัน ซูร์ และราชิดา 1 องค์ มีชื่อว่า ราชา อัยชะห์ สำหรับผู้สืบราชบัลลังก์แทนผู้เป็นพระราชบิดานั้น ราชามุซัฟฟาร์ได้รับความเห็นชอบจากคณะวงศานวงศ์ และบรรดาขุนนางของรัฐ โดยใช้นามว่า สุลต่านมุซัฟฟาร์ ซาห์ และราชามัน ซูร์ ผู้เป็นพระอนุชา ได้รับแต่งตั้งเป็นพระมหากษัตริย์ (ปป.หน้า10) และหลังจากนั้นเมื่อสุลต่านมุซัฟฟาร์ ซาห์ สิ้นพระชนม์ ราชามันซูร์ ซาห์ ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นสุลต่านแทน

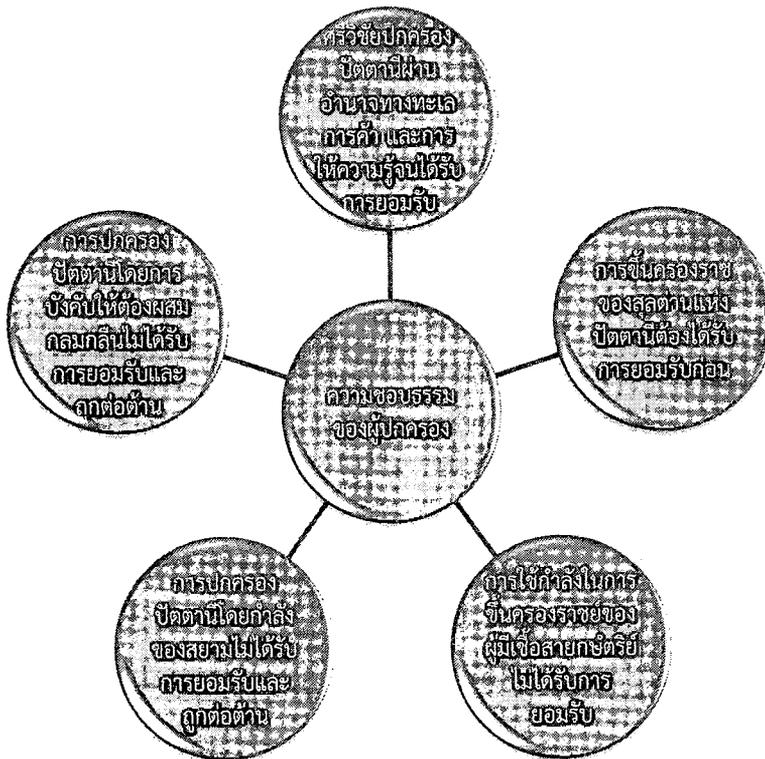
แต่เมื่อสุลต่านมันซูร์ ซาห์สิ้นพระชนม์ การแก่งแย่งราชบัลลังก์ได้เกิดขึ้น เมื่อราชาปาดิกสยามได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสุลต่าน แต่ราชาบัมบังพระเชษฐาของพระองค์ซึ่งเกิดจากพระสนมของสุลต่านมุซัฟฟาร์ ซาห์ เช่นเดียวกันเกิดความไม่พอใจพระทัย จึงได้ใช้กริชสังหารราชาปาดิกสยาม ท้ายที่สุดราชาบัมบังก็ถูกล้อมจับและแทงด้วยหอกเสียชีวิต สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงการไม่ยอมรับการขึ้นมาเป็นผู้ปกครองโดยใช้กำลังและไม่ได้รับการยอมรับจากบรรดาบรมวงศ์สาณวงศ์และเหล่าบรรดาขุนนาง “การแต่งตั้งราชาปาดิกสยามเป็นสุลต่าน ได้เกิดความรู้สึกอึดอัดไม่พึงพอใจแก่ราชาบัมบัง ผู้เป็นเชษฐาของพระองค์จากตระกูลนางสนม ถูกผลักดันจากการโกรธแค้นอย่างมาก ในวันหนึ่งใกล้เวลาซุบห์ (รุ่งอรุณ) สุลต่านปาดิกสยามกำลังบรรทมอยู่ในห้องของพระองค์อยู่ ราชาบัมบังได้เข้าไปและถือกริชเล่มหนึ่งได้สังหารสุลต่านปาดิกสยามที่พระชนม์เพียง 10 ชันษา ที่ร่วมเสียชีวิตในเหตุการณ์ศกนาฏกรรมนี้ คือ นางสาวของปาดิกสยามที่ชื่อ ราชาอัยยะห์ ราชายัมบังได้หนีออกจากพระราชวัง แต่ได้ถูกล้อมไว้ราชาบัมบังเสียชีวิตเมื่อถูกแทงด้วยหอก ขณะที่กำลังหลบซ่อนในห้องหนึ่ง”(ปป. หน้า 12)

หลังจากนั้นเหตุการณ์คล้ายกันนี้ก็เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อราชาบาฮาตุร์ ราชบุตรของสุลต่านมันซูร์ ซาห์ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของสุลต่านปาดิกสยามขึ้นครองราชย์ ในปี ค.ศ. 1573 พระองค์ก็ได้ถูกพระอนุชานามว่า ราชาบีมาซึ่งเป็นบุตรของสุลต่านมันซูร์ ซาห์กับนางสนมสังหาร หลังจากนั้นราชาบีมาก็ได้ถูกล้อมจับและสังหารจนเสียชีวิตเช่นเดียวกัน “ราชาบาฮาตุร์ ขึ้นครองราชบัลลังก์เมื่อปี ค.ศ. 1573 การปกครองของพระองค์จบลงก็ด้วยเหตุการณ์นองเลือด เมื่อพระองค์ถูกสังหารโดยพี่น้องผู้ชาย ของพระองค์ที่พระนามว่า ราชาบีมา ผู้เป็นบุตรจากนางสนม การสังหารครั้งนี้เกิดขึ้นมาจากสาเหตุความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นระหว่างพระองค์กับราชาบีมา ฆาตกรผู้มิชื่อ ว่า ราชาบีมาได้ถูกล้อมไว้และถูกสังหารเสียชีวิต”(ปป.หน้า 12) การแก่งแย่งราชบัลลังก์กันทั้งสองครั้งนำไปสู่การไร้รัชทายาทที่เป็นราชบุตร ดังนั้นเลือดเนื้อเชื้อไขกษัตริย์จึงเหลือเพียงสตรีเท่านั้น จึงเข้าสู่ยุคที่ปัตตานีถูกปกครองโดยผู้ปกครองสตรีซึ่งเป็นราชิดาของสุลต่านบาฮาตุร์

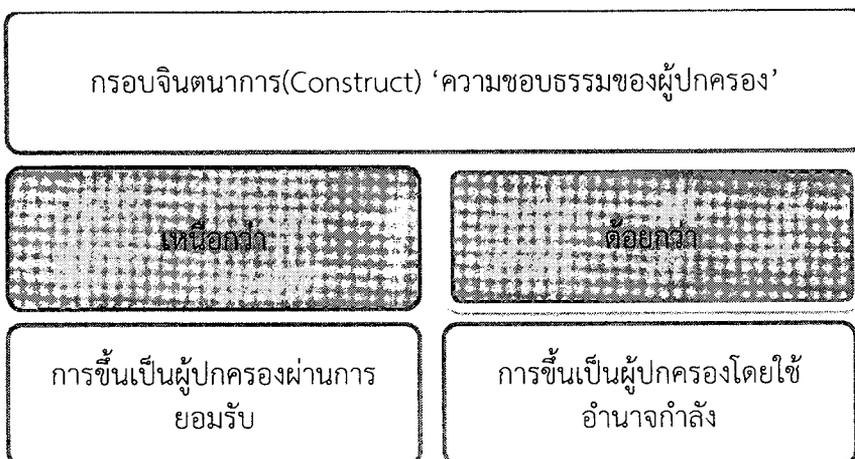
ได้แก่ ราชานีเยา ราชานีปูรู และราชานีอูงู ซึ่งทั้งหมดแม้จะเป็นสตรีแต่ก็ได้รับการยอมรับให้ขึ้นเป็นผู้ปกครองทั้งสิ้น(ปป.หน้า 12)

เมื่อหันมาพิจารณาเรื่องราวการก้าวไปเป็นผู้ปกครองปัตตานีของสยามจะพบว่าเริ่มจากการที่สยามโจมตีปัตตานีด้วยอำนาจกำลังหลายครั้งหลายหนจนในที่สุดในปี ค.ศ. 1785 กองทัพปัตตานีพ่ายแพ้และต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แม้ว่าสยามจะแต่งตั้งชาวมลายูปัตตานีคือเต็งกูลามิดิน เป็นเจ้าเมืองแต่ในที่สุดเต็งกูลามิดินก็ได้จับอาวุธลุกขึ้นต่อต้านอำนาจการปกครองของสยาม(ปป.หน้า 46) หลังจากเต็งกูลามิดินและพวกถูกกองทัพสยามปราบลง กองทัพสยามได้แต่งตั้งดาโต๊ะปังกาลันขึ้นปกครองร่วมกับขุนนางสยามชื่อ ลักชามานา ดายัง แต่ในที่สุดก็เกิดความขัดแย้งและลุกขึ้นรบพุ่งโจมตีกันในปี ค.ศ. 1808 ด้วยเหตุผลที่ว่า ดาโต๊ะปังกาลันไม่ต้องการให้ลักชามานา ดายัง แทรกแซงการปกครองและทำการทารุณประชาชน (ปป.หน้า 47) หลังจากนั้นดาโต๊ะปังกาลันและพวกก็ได้ถูกกองทัพสยามปราบลง และได้มีการแต่งตั้งชาวสยามชื่อนายขวัญชัยซึ่งเป็นชาวสยามเชื้อสายจีนปกครอง เมื่อนายขวัญชัยเสียชีวิตก็ได้มีการแต่งตั้งนายพ่ายผู้เป็นน้องชายเป็นเจ้าเมืองปัตตานี เกิดการทะเลาะวิวาทไม่สิ้นสุด จึงได้มีการแบ่งแยกการปกครองออกเป็น 7 หัวเมืองโดยนายพ่ายปกครอง 1 หัวเมืองและมีเจ้าเมืองชาวมลายูปกครองอีก 6 หัวเมือง(ปป.หน้า 50) ในปีค.ศ. 1832 เมื่อเกิดการรบพุ่งกันระหว่างสยามกับเคดะห์ ทางกรุงเทพฯมีคำสั่งให้เจ้าเมืองทั้ง 7 รวบรวมกองทัพเพื่อช่วยรบกับเคดะห์ แต่ท้ายที่สุดเจ้าเมืองมลายูทั้ง 6 คนกลับไปเข้ากับฝ่ายเคดะห์รบกับสยาม (ปป.หน้า 52)

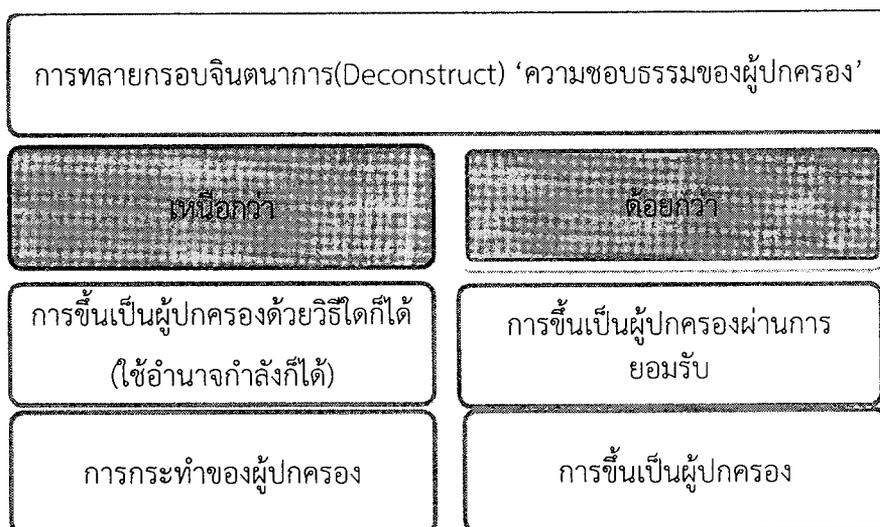
แม้ว่าในห้วงเวลาต่อมาจะไม่มี การรบพุ่งกันอย่างรุนแรงเกิดขึ้นอีกแต่เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าเกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากชาวปัตตานีที่มีต่อผู้ปกครองชาวสยามอยู่เสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่จะผสมกลมกลืนให้ชาวปัตตานีให้กลายเป็นไทย เนื่องจากแม้ว่าทางรัฐบาลสยามจะไม่ได้ใช้อำนาจกำลังในการปราบปรามอีกแล้ว แต่ก็ใช้อำนาจทางกฎหมายและนโยบายในการบังคับให้ชาวมลายูปฏิบัติตาม ซึ่งเมื่อไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และศาสนาของชาวมลายูปัตตานีแล้วก็จะถูกต่อต้านในที่สุด(ปป.หน้า 61)

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองสยามกับชาวมลายูนั้นเป็นความสัมพันธ์เริ่มต้นจากการใช้กำลังยึดครองโดยการโจมตีและใช้อำนาจกำลังบีบบังคับ ดังนั้นจึงเกิดการแสดงออกโดยการไม่ยอมรับในการปกครองโดยการใช้กำลังโจมตีได้ตอบเมื่อมีโอกาส เนื้อความที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่าการก้าวมาเป็นผู้ปกครองปัตตานีของสยาม หรือความพยายามที่จะเป็นผู้ปกครองของราชวงศ์ปัตตานีบางคนด้วยการใช้กำลังนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้สำหรับชาวมลายูปัตตานีและมักนำมาซึ่งความรุนแรงถึงขั้นชีวิต ขณะที่การขึ้นปกครองที่นำมาซึ่งความสุขก็คือการก้าวขึ้นมาปกครองด้วยการยอมรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะที่ชาวปัตตานีจะสามารถพึ่งพาและได้รับผลประโยชน์จากการปกครองดังกล่าว อาทิ กรณีของการปกครองของบรรดาราชินีที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับปัตตานี หรือแม้แต่ในห้วงเวลาที่อาณาจักรศรีวิชัยปกครองปัตตานีนั้นปัตตานีก็ได้รับประโยชน์ทางการค้าและความรู้ต่างๆในการพัฒนาจึงไม่ต้องมีการใช้การบังคับขู่เข็ญกันด้วยกำลังหรือแม้แต่ส่งตัวแทนมากปกครอง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเนื้อความจะมีความโน้มนำไปสู่กรอบจินตนาการที่แสดงให้เห็นว่าการขึ้นปกครองโดยใช้กำลังนั้นเป็นสิ่งที่ชาวมลายูปัตตานีไม่สามารถยอมรับได้ อย่างไรก็ตามในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ยังได้ทิ้งร่องรอยให้เห็นว่ากรอบจินตนาการดังกล่าวไม่ใช่ทั้งหมดของเรื่องราว แท้ที่จริงแล้วการก้าวเข้ามาปกครองไม่ว่าจะด้วยการสร้างการยอมรับหรือการใช้กำลังก็ไม่ได้มีความสำคัญเท่ากับลักษณะการปกครองของผู้ปกครอง ดังเนื้อความตอนหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองปัตตานีครั้งสำคัญเกิดขึ้นในยุคของราชินีกุนิง เมื่อพระองค์ถูกโจมตีโดยราชาซัคตีที่ 1 แห่งกลันตันจนต้องสูญเสียอำนาจการปกครองให้กับราชาซัคตีที่ 1 ไป ดังนั้นการเข้ามาปกครองปัตตานีของราชาซัคตีที่ 1 นั้นเป็นอำนาจการปกครองที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการยอมรับให้ปกครองแต่เป็นการได้มาซึ่งการปกครองโดยใช้อำนาจกำลัง(ปป.หน้า๒๖) อย่างไรก็ตามการปกครองของราชาซัคตีที่ 1 ถูกสะท้อนผ่านเนื้อความเป็นนัยว่าได้รับการยอมรับจากชาวปัตตานี มิใช่พระองค์หรือราชบุตรของพระองค์เป็นชาวมลายูด้วยกันกับชาวปัตตานี แต่เนื่องจากพระองค์ทรงให้ราชโอรสของพระองค์คือราชาบาฮาร์ได้ปกครองปัตตานี เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ราชาบาฮาร์ราชโอรสของพระองค์ที่ปกครองจึงเข้ามามีอำนาจแทน และทำการปกครองปัตตานีและกลันตันจากราชสำนักปัตตานี ดังนั้นจึงคล้ายกับว่ากลันตันอยู่ภายใต้การปกครองปัตตานีอีกครั้ง “พระองค์ได้มอบราชบัลลังก์รัฐปัตตานีใหญ่ ให้แก่ราชาบาฮาร์ผู้เป็นพระเชษฐาเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐปัตตานีใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงหมายความว่า รัฐปัตตานีปัจจุบันถูกปกครองโดยราชาบาฮาร์ ที่ปกครองจากราชสำนักปัตตานี ด้วยเพราะพระองค์ปกครองจากปัตตานี ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคล้ายกับกลันตันกลับมาอยู่ภายใต้อำนาจส่วนกลางที่ปัตตานี”(ปป.หน้า 27) เนื้อความข้างต้นนี้บอกเป็นนัยว่าหากการปกครองดังกล่าวเป็นการปกครองที่ให้เกียรติชาวมลายูปัตตานีหรือนำมาซึ่งการพัฒนาปัตตานี แม้การขึ้นเป็นผู้ปกครองจะไม่ได้เกิดจากการยอมรับแต่หากการปกครองทำให้ชาวมลายูปัตตานีอยู่อย่างสงบสุขชาวมลายูปัตตานีก็พร้อมที่จะยอมรับการปกครองดังกล่าวได้โดยไม่ตะขิดตะขวงใจ

ดังนั้นความชอบธรรมของผู้ปกครองที่สะท้อนผ่านหนังสือเล่มนี้แม้จะโน้มนำไปสู่ความชอบธรรมที่เกิดขึ้นจากผู้ปกครองต้องมาจากการยอมรับโดยสมัครใจ ซึ่งตรงข้ามกับการเข้ามาปกครองโดยใช้อำนาจกำลัง แต่ในบางกรณีแม้ว่าการขึ้นปกครองของผู้ปกครองจะได้มาด้วยการใช้อำนาจกำลัง แต่หากผู้ปกครองปกครอง

ด้วยความให้เกียรติและนำความเจริญมาสู่ปัตตานี การปกครองดังกล่าวก็จะได้รับความยอมรับของชาวมลายูปัตตานีหรือกล่าวได้ว่าผู้ปกครองก็จะมี ความชอบธรรมในการปกครอง

5. การยอมรับที่มีต่ออำนาจรัฐ

การศึกษาครั้งนี้ยังได้พบว่าอีกประเด็นสำคัญที่หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงก็คือการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีในลักษณะที่ไม่ยอมรับต่อการปกครองของผู้ปกครองสยามหรือรัฐไทย โดยเนื้อหาของ การต่อต้านการปกครองมีทั้งการจับอาวุธลุกขึ้นโจมตีหรือที่เรียกในหนังสือเล่มนี้ว่าเป็นการก่อการ “กบฏ” การประท้วง การเรียกร้อง ฯลฯ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการลุกขึ้นต่อต้านอำนาจการปกครองของสยามอย่างไรบ้าง และมีหรือไม่ที่ชาวมลายูปัตตานีได้แสดงออกถึงการยอมรับที่มีต่ออำนาจการปกครองของสยามหรือรัฐไทย

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการไม่ยอมรับของชาวมลายูที่มีต่ออำนาจการปกครองของรัฐไทยอย่างชัดเจนที่สุดในฐานะผู้ถูกปกครองเริ่มตั้งแต่เมื่อปัตตานีถูกตีพ่ายและตกเป็นเมืองขึ้นของสยามในปี ค.ศ. 1785 หลังจากการโจมตีปัตตานีหลายครั้งหลายหนรวมระยะเวลาถึง 182 ปี เมื่อสยามประสบความสำเร็จในการยึดครองปัตตานีก็ได้แต่งตั้งบุคคลผู้หนึ่งเป็นเจ้าเมืองปัตตานี (Raja) เพื่อให้แตกต่างกับสุลต่านปัตตานีเก่า โดยผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีชื่อว่าเต็งกูลามิดิน ในช่วงเวลาการปกครองของเต็งกูลามิดิน หลังจากที่ปัตตานีพ่ายแพ้สงครามแต่อยู่ภายใต้อำนาจสยามนั้น เป็นยุคสมัยที่ประชาชนชาวมลายูปัตตานีมีความทุกข์ยากลำบาก ประชาชนส่วนหนึ่งได้อพยพไปที่อื่น การค้าขายเสื่อมลง ผลผลิตทางการเกษตรมีไม่เพียงพอ เต็งกูลามิดินจึงได้รวบรวมประชาชนทำการฟื้นฟูปัตตานีอีกครั้ง หลังจากนั้น 4 ปี (ค.ศ.1789) เต็งกูลามิดินจึงได้คิดการที่จะต่อสู้กับอำนาจการปกครองของสยาม โดยส่งตัวแทนไปยังอันนาม(เวียดนาม)เพื่อขอความช่วยเหลือให้โจมตีสยาม เนื่องจาก “เขาไม่อาจและเห็นรัฐของตนเองได้รับความทุกข์ยาก ภายใต้การยึดครองของสยาม”(ปป.หน้า 46) แต่การขอความช่วยเหลือไม่เป็นผล กษัตริย์อันนาม(เวียดนามในปัจจุบัน)ได้ส่งหนังสือยังกษัตริย์สยาม สยามจึงส่งกองทัพลงมาปราบในทันที หนังสือเล่มนี้ระบุว่าสงครามครั้งนั้นใช้เวลาถึง 3 ปี จนในที่สุดปัตตานีก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้

ดังนั้นในปี ค.ศ. 1791 ปัตตานีจึงถูกปกครองโดยสยามอีกครั้ง เมื่อเต็งกูลามิดินถูกจับและประหารชีวิต ประชาชนถูกจับเป็นเชลยและยึดทรัพย์สิน ก่อนกองทัพสยามเดินทางกลับก็ได้แต่งตั้งบุคคลผู้หนึ่งชื่อดาโต๊ะปังกาลัน ซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่มลายูขณะเดียวกันทางสยามก็ได้แต่งตั้งขุนนางสยามชื่อ “ลักชามานา ดายัง” ให้ทำหน้าที่คล้ายผู้คุมความมั่นคงของรัฐ(ปป.หน้า 47)

หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1808 ดาโต๊ะปังกาลันได้มีความขัดแย้งกับผู้ปกครองชาวสยามอย่างรุนแรง “ในเรื่องการปกครองและการบริหารรัฐ พวกเขาถูกกล่าวกันว่าได้เข้าแทรกแซงเป็นอันมาก และได้ทำการขัดขวางดาโต๊ะปังกาลัน พร้อมทั้งมักกระทำการทารุณต่อประชาชน”(ปป.หน้า 47) ดาโต๊ะปังกาลันจึงได้บุกโจมตีชาวสยามที่ปัตตานี ทำให้ลักชามานา ดายัง ต้องหนีเอาตัวรอดไปที่สงขลา ขณะเดียวกันก็ได้มีการรวมพลชาวมลายูปัตตานีโดยพรรคพวกของดาโต๊ะปังกาลัน ทั้งดาโต๊ะสายและดาโต๊ะปุยุตให้การสนับสนุน “เพื่อรวบรวม

ความเข้มแข็งในการพยายามปลดปล่อยปัตตานีออกจากแอกของสยาม”(ปป.หน้า 48) แม้ช่วยแรกกองทัพปัตตานีจะประสบความสำเร็จ แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถต้านทานกองทัพสยามที่เข้าโจมตีทั้งทางทะเลและทางบก ดาโต๊ะปังกาลันเสียชีวิต ส่วนดาโต๊ะคนอื่นสามารถหลบหนีไปได้(ปป.หน้า 48) นับเป็นครั้งที่สองหลังจากปัตตานีตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามที่มีการต่อสู้ด้วยกำลังกันอย่างรุนแรง หลังจากนั้นสยามได้แต่งตั้งชาวสยามชื่อนายขวัญชัยซึ่งเป็นขุนนางจากจะนะมีเชื้อสายจีนขึ้นปกครองปัตตานี

หลังจากนั้นในปี 1815 นายขวัญชัยเสียชีวิต นายพ่ายผู้เป็นน้องชายจึงเป็นเจ้าเมืองปัตตานีแทน ในห้วงเวลาดังกล่าวหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าปัตตานีไม่ได้อยู่ในความสงบเลย “ในสมัยนายพ่ายเป็นเจ้าเมืองปัตตานี รัฐปัตตานีไม่เคยสงบสุข การทะเลาะวิวาทและบางครั้งถึงเลือดตกยางออกเกิดขึ้นทั่วทุกหนแห่งระหว่างคนสยามกับคนมลายู”(ปป.หน้า 48) เหตุการณ์เช่นนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสยามที่มีต่อปัตตานีใหม่ ที่ชื่อว่า “แบ่งแยกและปกครอง” โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1816 ทำให้ปัตตานีถูกแบ่งแยกออกเป็น 7 หัวเมือง โดยเจ้าเมืองทั้ง 6 เมืองเป็นชาวมลายูปัตตานี ขณะที่เมืองยะหริ่งที่มีเจ้าเมืองเป็นชาวสยามคือ นายพ่าย ขณะที่ทั้งหมดตกอยู่ภายใต้การดูแลและควบคุมโดยข้าหลวงที่สงขลา(ปป.หน้า 50)

หลังจากนั้นสิบปีไม่มีการก่อการกบฏหรือลุกขึ้นต่อต้านเกิดขึ้น จนมาถึงปี ค.ศ. 1832 เมื่อเต็งกูตินหรือเต็งกู กูติน แห่งรัฐเคดะห์ ได้ทำการกบฏต่อต้านสยามที่ได้ยึดครองเคดะห์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1831 ข้าหลวงของสยามที่สงขลาได้ขอความช่วยเหลือจากทางกรุงเทพฯ ทางกรุงเทพฯ ได้ส่งหนังสือถึงนายพ่าย ผู้เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง ให้มีคำสั่งถึงบรรดาเจ้าเมืองอีก 6 หัวเมือง ให้รวมพลเพื่อช่วยเหลือกองทัพสยามต่อสู้กับรัฐเคดะห์ แม้ในช่วงแรกมีเพียงเจ้าเมือง 2 เมืองเท่านั้นคือเจ้าเมืองรามันและเจ้าเมืองสยาที่ปฏิเสธคำสั่ง แต่ในที่สุดเจ้าเมืองชาวมลายูอีก 4 คนก็ได้เปลี่ยนใจร่วมกับเคดะห์และก่อกบฏต่อต้านนายพ่ายและกองทัพสยามด้วยเหตุผลที่ว่าไม่ต้องการทำสงครามกับพี่น้องร่วมศาสนา “ด้วยความคิดว่ากองทัพเหล่านี้จะถูกส่งไปทำสงครามต่อสู้กับบรรดาพี่น้องร่วมศาสนาอิสลามชาวยุทธเคดะห์ของพวกเขา บรรดาเจ้าเมืองทั้ง 4 คนจึงได้ “กลับมาคิด “ แล้วจึงเปลี่ยนแนวคิดมาร่วมกับคนรัฐเคดะห์ และก่อกบฏต่อต้านนายพ่ายและการยึดครองของสยามในปัตตานี”(ปป.หน้า 52) นับเป็นอีกครั้งที่เกิดการลุกขึ้นต่อต้านอำนาจการปกครองของสยามโดยชาวมลายูปัตตานี เหตุการณ์ครั้งนั้นถูกระบุว่าเป็น “การก่อกบฏปัตตานี ค.ศ. 1832”(ปป.หน้า 53) ขณะที่เป็นที่รับรู้กันในชาวปัตตานีว่าเป็น “สงครามปัตตานี (Musuh Patani)”(ปป.หน้า 51) ซึ่งเป็นการก่อกบฏที่เป็นตัวชี้ขาดประวัติศาสตร์ปัตตานี และภายหลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ ก็ไม่เกิดสงครามขนาดใหญ่เช่นนี้อีกแล้ว

หลังจากการใช้กำลังลุกขึ้นต่อต้านการปกครองของสยาม 3 ครั้งข้างต้น ในปี ค.ศ.1845 สยามได้แต่งตั้งเต็งกู ปือซาร์ แห่งบ้านกำปงลาวด์ กลันตันเป็นเจ้าเมืองปัตตานี ขณะที่ รัฐมลายู ได้แก่ ปัตตานี เคดะห์ เปรอร์ลิส กลันตัน และตรังกานู ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการแสดงความจงรักภักดีต่อสยาม แต่บรรดาเจ้าเมืองยังมีอิสระในการเก็บภาษีและผลผลิตภายในหัวเมืองของตน มีเงินตราในการใช้จ่ายของเมืองตน สามารถแต่งตั้งขุนนางของตนพร้อมออกคำสั่งการปกครองภายในเมืองของตนเองได้(ปป.หน้า 56) หลังจากนั้นจึงมีความพยายามในการมีส่วนร่วมในการบริหารเมืองปัตตานีของสยาม โดยในปี ค.ศ. 1901 กระทรวงมหาดได้ออก “ระเบียบการปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง” ทำให้บรรดาเจ้าเมืองแม้จะเป็นอิสระจากการส่งเครื่องราช

บรรณาการแต่รายได้ทั้งหมดที่เก็บได้จากเมืองต่างๆจะถูกส่งมอบไปยังกรุงเทพฯ ขณะที่บรรดาเจ้าเมืองและขุนนางได้รับบำนาญและค่าครองชีพจากรัฐบาลสยาม ระเบียบเช่นนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของบรรดาเจ้าเมืองอาทิ เจ้าเมืองปัตตานี ระแงะ และสายบุรี จึงได้มีการเรียกร้องโดยตั้งกู้อับดุลกาเดร์ กามารุดดิน เจ้าเมืองปัตตานี ได้ส่งหนังสือไปยัง เซอร์ แฟรงค์ สวิทเทนแฮม ดังรายละเอียดว่า “การปกครองของสยามที่กำลังกดขี่ประชาชนปัตตานี รบกวนการดำรงชีวิตของพวกเขาที่สงบสุข พร้อมได้เกิดความทุกข์ยากและความสูญเสียในหมู่ประชาชนมลายูและมุสลิม ความช่วยเหลือหนึ่งที่เป็นความหวัง นั่นคือการเข้ามามีส่วนร่วมของอังกฤษ ในนามของประชาชนมลายูเหล่านี้”(ปป.หน้า 57) ท้ายที่สุดในปี 1902 ตั้งกู้อับดุลกาเดร์ ถูกจำคุกและเนรเทศไปยังพิษณุโลก และสถานะของพระองค์ในฐานะเจ้าเมืองก็ถูกปลดออก(ปป.หน้า 60) ขณะที่ตั้งกูเงาะห์ ซัมซุดดิน เจ้าเมืองระแงะก็ได้ถูกเนรเทศไปยังสงขลาในปีเดียวกัน “บรรดาเจ้าเมืองคนอื่นที่หมดต่างก็ได้ประสบการณ์ที่เหมือนกับเจ้าเมืองปัตตานีและระแงะ อำนาจทั้งหมดและสถานะของพวกเขาต้องหลุดลอยไป พวกเขาขณะนี้ อยู่ด้วยความสบายจากการรับบำนาญและค่าครองชีพจากฝ่ายสยาม พร้อมเฝ้ามองบรรดาเจ้าหน้าที่สยามได้ เสวยสุขจากตำแหน่งของพวกเขาจนกลายเป็นผู้ปกครองบนพื้นแผ่นดินบรรพบุรุษของตน”(ปป.หน้า 60)

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะถูกต่อต้านจากบรรดาเจ้าเมือง แต่ก็ไม่มีการลุกขึ้นต่อต้านที่รุนแรง อย่างไรก็ตามเรื่องราวของการต่อต้านการปกครองของชาวมลายูปัตตานีที่มีต่ออำนาจของสยามยังไม่สิ้นสุด ในปี ค.ศ. 1922 ได้มีการก่อกบฏขึ้นอีกครั้งที่เรียกว่า “การก่อกบฏนาซา 1922”(ปป.หน้า 62) ซึ่งเป็น การต่อต้านการปกครองสยามโดยตรง แต่เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้มีการกล่าวถึงในรายละเอียดมากนัก

ในปี ค.ศ. 1932 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยาม มีการปฏิวัติที่ไม่มีการเสียเลือดเนื้อโดย คณะราษฎร ทำให้เป็นการสิ้นสุดของระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1932 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีความพยายามที่จะผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นไทย ชาวมลายูปัตตานีจึงได้มีการจัดตั้งองค์การดำเนินการกฎหมายชารีอะห์ ในปี ค.ศ. 1939 เพื่อสกัดกั้นการคุกคามของรัฐบาล และปกป้องความบริสุทธิ์ของศาสนาจากการแทรกแซง นับเป็นการแสดงออกซึ่งการต่อต้านอำนาจของทางสยามของชาวมลายูปัตตานีในอีกรูปแบบหนึ่ง

ไม่นานหลังจากจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และได้ดำเนินการรณรงค์ ไทยรัฐนิยม ฮัจญ์สุหลงได้ จัดตั้ง อัล - ฮัยอะห์ อัล - ตันฟีซียะห์ ลี อัล - อะห์กาม อัล - ชารอียะห์ (องค์การดำเนินการกฎหมายชารีอะห์) ในปี ค.ศ. 1939 เป้าหมายของเขานั้นคือ เพื่อรวมพลังบรรดาผู้นำศาสนาที่ปัตตานีในการพยายามสกัดกั้นการ คุกคามของรัฐบาลไทยที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสยามของคนมลายู พร้อมพิทักษ์ปกป้องความบริสุทธิ์ของ ศาสนาจากการแทรกแซงโดยความฝันไทยนิยมหรือไทยที่ยิ่งใหญ่ตามแนวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำศาสนา จำนวน 11 ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในองค์กรนี้ ในจำนวนเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น ฮัจญ์มัต ปาอูห์ , ฮัจญ์ ฮาซัน มะโจ , ฮัจญ์อับดุลมายิด เอ็มบอง (จาเอาะ) โต๊ะครูเบอร์มินและอื่นๆ จนถึงขณะนี้ไม่เป็นที่ทราบว่าเป็นที่ทราบว่าเป็นที่ ดำเนินการโดยองค์กรนี้มีเพียงใดที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ไทยรัฐนิยม(ปป.หน้า71)

ขณะที่ในทางการเมืองในสภา ชาวมลายูปัตตานีก็ได้มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องเช่นกัน แม้ท้ายที่สุดจะ ได้รับการสนองตอบในเชิงลบ “ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1944 มีการร้องเรียนในนามของสังคมมุสลิมได้

ถูกเสนอต่อรัฐบาลโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมาที่ชื่อเต็งกูอับลยาลาล บิน เต็งกู อับลมุตตาลิบ (อตุลย์ ณ สายบุรี) เกี่ยวข้องกับการคุกคามการรณรงค์ของรัฐบาลต่อศาสนาและวัฒนธรรมคนมลายู คำตอบที่ได้รับจากฝ่ายรัฐบาลนั้นเป็นเชิงลบ”(ปป.หน้า72)

หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1974 ชาวมลายูปัตตานีได้มีการนำเสนอบันทึกความทรงจำหรือที่ขอเรียกร้อง 7 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขอให้ผู้นำคนหนึ่งที่นับถือศาสนาอิสลามเกิดใน 4 จังหวัดด้วยการได้รับเลือกจากประชาชนใน 4 จังหวัด โดยมอบอำนาจอย่างเต็มที่แก่เขา
2. ต้องมีการศึกษาภาษามลายู ในทุกโรงเรียนประชาบาล สำหรับเด็กอายุขวบก่อนเข้าเรียนภาษาไทยหรือรวมการศึกษาภาษาไทย
3. ภาษีหรือรายได้ใน 4 จังหวัดภาคใต้ต้องจ่ายภายในพื้นที่เท่านั้น
4. ข้าราชการต้องใช้คนมุสลิม 80 เปอร์เซ็นต์ตามสัดส่วนประชากรซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม
5. ต้องใช้ภาษามลายู (ยาวิ - ผู้เขียน) เป็นภาษาทางการ
6. ต้องแยกศาลขารือชะหรือออกจากสำนักงานศาลยุติธรรมของรัฐพร้อมมีกฎหมายเฉพาะเพื่อตัดสินการฟ้องร้องที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายศาสนาอิสลาม
7. ต้องยอมรับว่าประชาชนใน 4 จังหวัดเป็นคนเชื้อชาติมลายู(ปป.หน้า 75)

บันทึกความทรงจำหรือข้อเรียกร้องข้างต้นนี้นับเป็นอีกความเคลื่อนไหวหนึ่งที่ชาวมลายูปัตตานีใช้การเรียกร้องในการให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองตนเองในระดับหนึ่งจากรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคของจอมพล ป.พิบูลสงครามอีกครั้ง ความหวังที่จะได้รับการตอบสนองโดยดีจากรัฐบาลไทยก็ต้องสูญสลาย(ปป.หน้า76) อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะแยกตัวออกจากการปกครองของรัฐไทยเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อเนื้อความกล่าวถึงเรื่องราวในห้วงเวลาสงครามโลกครั้งที่สอง เต็งกูมาห์มุด มุห์ยิดดิน ซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชนมลายูปัตตานี ได้ดำเนินงานฝึกหน่วยงานของเขาที่อินเดีย และเดินทางไปโนมน้าวประชาชนชาวมลายูที่อยู่ในฮินดูและฮินดูให้สนับสนุนอังกฤษสำหรับแผนการปฏิบัติการกลับมายังมาลายา

ตามแผนการเดิมของเต็งกูมาห์มุด เมื่อการปฏิบัติการลับนี้สามารถดำเนินการไปได้ตามที่วางแผนไว้ จะทำให้การติดต่อกับบรรดาผู้นำมลายูที่ภาคใต้ของไทยเพื่อจัดตั้งหน่วยต่อต้านญี่ปุ่น และพร้อมกับต่อต้านสยามไปในตัว ที่ปัตตานี ภายใต้สูตรนี้ เมื่ออำนาจพันธมิตรได้โจมตีญี่ปุ่นที่มาลายาและภาคใต้ของไทยแล้ว ดังนั้นเป็นการทำงานสำหรับหน่วยนี้ ด้วยความร่วมมือของหน่วยForce 136 ทำการต่อสู้ต่อต้านสยามในการคาดการณ์ของเขา เมื่อปัตตานีอยู่ภายใต้การยึดครองของพันธมิตร ขั้นตอนในการกระทำการปลดปล่อยปัตตานีจากสยามโดยผ่านองค์การสันนิบาตชาติ ถึงขั้นนี้ ทุกอย่างได้ดำเนินไปด้วยความราบเรียบและด้วยดี ความเป็นเอกราชของปัตตานีจากสยามอยู่แค่เอื้อม แคมเปญงานครั้งที่จัดขึ้นที่นิวเดลี อินเดีย เจ้าหน้าที่ชั้นสูงของกองทัพอังกฤษได้ยกแก้วเครื่องดื่มเป็นการดื่มให้พร (Toast) แก่เต็งกูมาห์มุด มุห์ยิดดิน พร้อมร้องว่า “กษัตริย์ปัตตานีจงเจริญ” ในขณะที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้กล่าวด้วยความละเอียดกว่าว่า “มีความเป็นไปได้ที่ชัดเจนสำหรับปัตตานี เพื่อแยกออกจากประเทศไทยเมื่อสงครามได้ยุติลงแล้ว (ปป.หน้า79-80)

แต่ท้ายที่สุดแผนการของเต็งกูมาห์มุดในการพยายามแยกปัตตานีออกจากรัฐไทยก็ไม่ประสบผลสำเร็จ อังกฤษทั้งข้อเรียกร้องที่จะเอาจังหวัดภาคใต้ของไทยตั้งแต่คอคอดกระเป็นส่วนหนึ่งของมาลายาของอังกฤษตามที่เต็งกูมาห์มุด มุห์ยิดดินร้องขอ

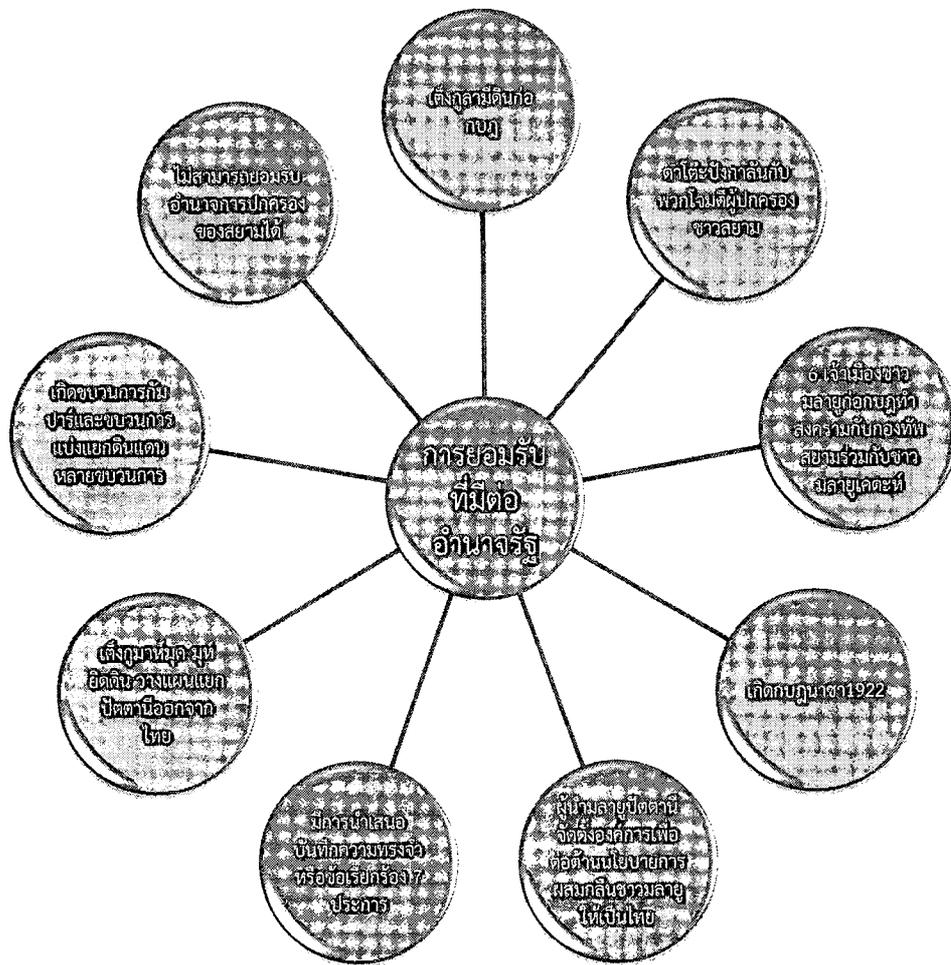
ในปีค.ศ 1948 อัจฉริสูลหงถูกจับกุม ขณะที่เป็นที่ตั้งกูมาห์มุด มุห์ยิดดิน ได้จัดตั้งกระบวนการกับ ปาร์ (Gambungan Melayu Pattani Raja) ที่โกตาบารู เมื่ออัจฉริสูลหงได้รับการปล่อยตัวในปี ค.ศ. 1952 ทั้งสองได้ร่วมมือกันอีกครั้ง โดยบาทบาทของกัมปาร์นั้นมีหลายประการแต่ที่ชัดเจนก็คือการทำหนังสือส่งถึง นางสาวบี.ดับลิว. โจนส์ ลงวันที่ 6 มีนาคม ค.ศ. 1948 ซึ่งแจ้งถึงความต้องการของขบวนการกัมปาร์ว่า

อย่างน้อยมี 3 วัตถุประสงค์หลักทำไมขบวนการกัมปาร์จึงได้รับการจัดตั้ง (ดังที่ได้คัดลอกมาจากแถลงการณ์ของ ขบวนการที่ได้มีการตีพิมพ์ในเวลาต่อมาได้ไม่นาน) 1. ต้องรวม 4 จังหวัดนั้นคือ ปัตตานี ยะลา บางนรา และ สตูลให้เป็นรัฐมลายูและอิสลามแห่งหนึ่ง และปลดปล่อยชนชาติมลายูที่มีอยู่ใน 4 จังหวัดเหล่านั้นจากการถูก การบีบรัด การกดขี่ การบีบบังคับ การข่มเหง ที่มีต่อตัวบุคคลแต่ละคน ชาติ และศาสนา(แถลงการณ์ขบวนการกัมปาร์ หน้า 7 และ 8) 2. ต้องให้มีการปกครองในประเทศที่เหมาะสมกับความต้องการและจุดยืนแห่งชาติมลายูและ ขนบธรรมเนียมประเพณีมลายูและศาสนาอิสลาม (อ้างแล้ว, หน้า 26) 3. ต้องยกฐานะชาติมลายูและคุณชีวิตภูมิ บุตรให้ ทุกๆ คนและทั้งหมดได้รับสถานะสูงสุดด้านมนุษยชน ความยุติธรรม เสรีภาพ และวิชาความรู้ที่เหมาะสม กับเวลาและอารยธรรมปัจจุบัน(ปป.หน้า 84)

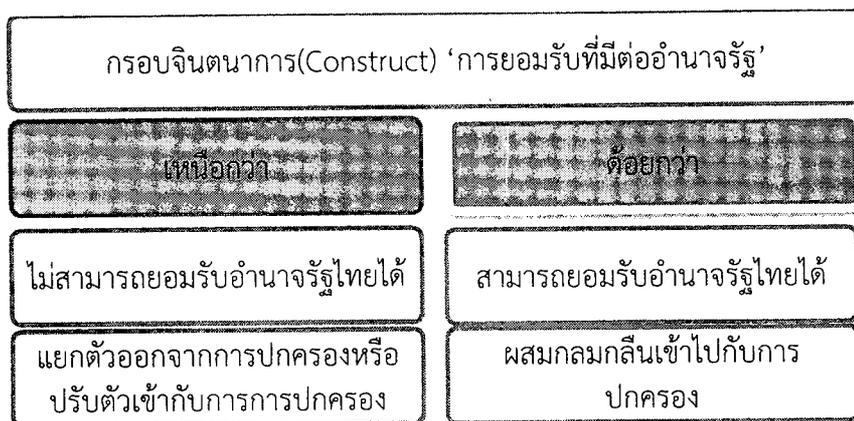
แม้มิใช่การเรียกร้องต่อต้านด้วยกำลัง แต่ข้อเรียกร้องดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงการเรียกร้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองตนเองจากรัฐบาลไทย

ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากที่อัจฉริสูลหง และตั้งกูมาห์มุด มุห์ยิดดิน เสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 1954 ได้เกิด ขบวนการปลดปล่อยปัตตานีหรือที่มักเรียกว่า “การต่อสู้แบ่งแยกดินแดน”(ปป.หน้า 103) ขึ้นมาหลาย ขบวนการ อาทิ แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ (บี.อาร์.เอ็น) Barisan Revolusi Nasional เป็นขบวนการแรกที่ตั้ง ขึ้นในปี ค.ศ. 1960 เพื่อสืบทอดการต่อสู้ของปัตตานีภายหลังการเสียชีวิตของสองผู้นำ ขบวนการปลดปล่อย สหปัตตานี (PULO) จัดตั้งขึ้นที่ประเทศอินเดีย ในปี ค.ศ. 1968 โดยตั้งกูบือรอ กอตอนีลลอ แนวร่วมปลดปล่อย ปัตตานีแห่งชาติ (BNPP) จัดตั้งขึ้นที่ประเทศมาเลเซียในปี ค.ศ. 1972 นอกจากนี้ยังมีขบวนการแบ่งแยก ดินแดนอื่นๆ เล็กๆอีกหลายขบวนการ

หลังสี่อเล่มนี่ยังได้ทั้งทำด้วยว่า แม้ปัจจุบันชาวปัตตานียังคงไม่สามารถยอมรับอำนาจการปกครอง ของสยามได้ “จนกระทั่งขณะที่ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเล่มนี้จบลง คนปัตตานียังไม่อาจยอมรับการตกอยู่ภายใต้ อำนาจของสยาม (ประเทศไทยปัจจุบัน) และแท้จริงยังมีความรู้สึกที่ต้องต่อสู้เพื่อการได้รับเอกราช”(ปป. หน้า 181)

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเนื้อความสะท้อนให้เห็นว่าถึงภาพของการต่อต้านอำนาจการปกครองของรัฐไทยในรูปแบบต่างๆ ทั้งการลุกขึ้นต่อสู้โจมตีโดยกำลัง การเรียกร้องผ่านการเจรจา การเรียกร้องผ่านการทำหนังสือเอกสารต่างๆถึงบุคคลที่สาม ตลอดจนการเรียกร้องด้วยการตั้งขบวนการต่อสู้ดิน เนื้อความเหล่านี้ได้สร้างกรอบจินตนาการถึงการไม่สามารถยอมรับในอำนาจของสยามที่มีต่อปัตตานีหรืออำนาจของรัฐไทยได้ จึงต้องมีการแสดงออกหลายรูปแบบทั้งการใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง และมีเป้าหมายหลายลักษณะทั้งที่เป็นการแบ่งแยกดินแดนและการเรียกร้องเพื่อขออำนาจในการปกครองตนเอง การแสดงออกเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าทางเลือกที่พึงมีนั้นมีสองทางคือ หากเป็นการเรียกร้องโดยใช้กำลังหรือจัดตั้งขบวนการต่างๆเพื่อแยกตัวออกจากการปกครองของสยามนั้นบอกเป็นนัยถึงความต้องการในการแยกตัวออกจากกัน ขณะที่การเรียกร้องเพื่อขออำนาจบางประการหรือเพื่อขออำนาจในการปกครองตนเองนั้นเป็นการเรียกร้องในลักษณะที่แสดงออกถึงการปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย หรือกล่าวให้ชัดก็คือการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีในหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงการไม่สามารถที่จะอยู่ยอมรับอำนาจของรัฐไทยในลักษณะที่ชาวมลายูปัตตานีต้องผสมกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจดังกล่าวได้

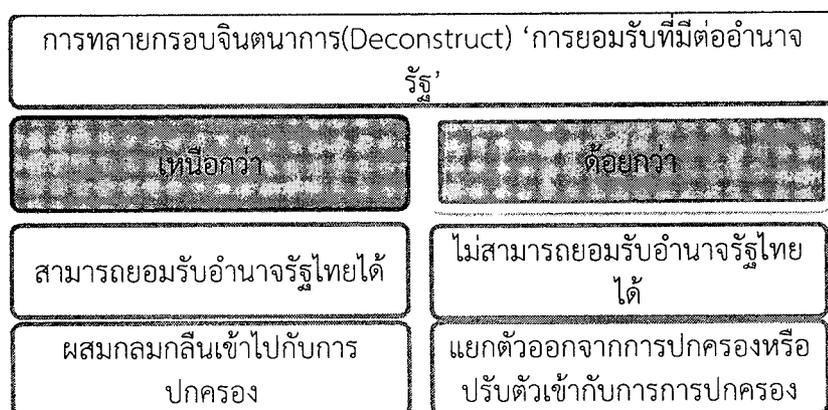
อย่างไรก็ตามเมื่ออ่านโดยละเอียดจะพบว่าแม้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่จะได้สร้างภาพของกรอบจินตนาการข้างต้นค่อนข้างชัดเจน แต่หากอ่านอย่างใกล้ชิดจะพบร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีมิได้เรียกร้องต้องการแยกตัวเป็นรัฐเอกราช ดังที่เนื้อความกล่าวถึงความตั้งใจในการเสนอข้อเรียกร้อง 7 ประการของฮัจญีสุหลงว่าเขาไม่ได้ต้องการให้ปัตตานีเป็นรัฐเอกราชแต่ต้องการเรียกร้องอำนาจในการปกครองตนเองเพื่อให้สามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมลายูปัตตานีได้เท่านั้น “ฮัจญีสุหลงไม่ได้วางแผนในการจัดตั้งประเทศเอกราช เพียงแต่ขอให้เป็นดินแดนทางวัฒนธรรมที่มีการปกครองตนเองแห่งหนึ่งเท่านั้น เพื่อปกป้องเอกลักษณ์พร้อมลักษณะเฉพาะ แผนการนี้อยู่ในขั้นต่ำมากสำหรับความเป็นไปได้ของกลุ่มมลายูอิสลามในการดำเนินชีวิตแบบจารีตนิยมของเขาพร้อมทั้งพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของศาสนาอิสลามที่พวกเขานับถือ”(ป. หน้า74-75) ขณะที่คำสัมภาษณ์ของเจ๊ะกูดี หังหน้าหน่วยจรรยา “ทหารปลดแอกปัตตานี” ใน “จตุรัส” ฉบับวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2519 ก็เป็นไปในแนวทางที่คล้ายคลึงกันนั่นคือเป้าหมายของการต่อต้านรัฐไทยนั้นไม่ใช่เพราะต้องการแยกตัวเป็นรัฐอิสระ แต่เป้าหมายหลักก็คือการต่อต้านการกดขี่เท่านั้น “เรื่องแยกตัวเป็นสาธารณรัฐอิสระ หรือเรื่องปกครองตนเองของชาวมลายูปัตตานี ไม่ใช่เรื่องสำคัญสำหรับเรา มันก็ล้วนเป็นปัญหาการผ่อนคลาวยิววิธีรวบอำนาจที่ส่วนกลางของจักรวรรดินิยมไทย ที่มันมีความจริงอยู่ว่า เราถูกกดขี่ ขบวนการของเราเคลื่อนไหวคัดค้านการกดขี่ทั้งปวงที่ประชาชนต้องรับเคราะห์กรรม ที่นี้ถ้าแนวทางสาธารณรัฐหรือปกครองแบบ Autonomy จะหมายถึงการกดขี่ทั้งปวงหมดไป หรือลดน้อยลง คำตอบก็มาจากประชาชนเอง หมายความว่ามันขึ้นอยู่กับประชาชน สุดแท้แต่ประชาชนจะต้องการอะไรหรือไม่ ขบวนการของเราเลือกจับอาวุธขึ้นต่อสู้ก็เพื่อสนองตอบต่อเจตนารมณ์และเป้าหมายขั้นสุดท้ายของประชาชนทั้งสิ้น นั่นคือต้องไม่มีการกดขี่ข่มเหงใดๆในปัตตานีอีก”²⁶

นอกจากนี้ยังมีเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าชาวมลายูยังสามารถยอมรับอำนาจของรัฐไทยในลักษณะที่สามารถร่วมผสมกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจดังกล่าวได้อีกด้วย อาทิ เนื้อความที่กล่าวถึงบรรยากาศของประเทศไทยหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ชาวมลายูมีความรู้สึกมีความหวังและมีการตอบสนองในแง่ดีกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยความมุ่งหวังที่จะได้รับสิทธิและอำนาจบางประการจาก

²⁶ อ.บางนรา ปัตตานี อดีต-ปัจจุบัน เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” The Islamic World and Muslims in Southeast Asia. (โรงแรมทวินโลดส์ นครศรีธรรมราช : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551) น.29.

ส่วนกลางภายใต้ระบบรัฐสภา“สำหรับคนมลายูที่ปัตตานี การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้รับการต้อนรับด้วยความยินดี พวกเขาหวังว่าภายใต้ระบบรัฐสภา โอกาสของพวกเขาสำหรับการได้รับสิทธิบางประการและอำนาจจากผู้ปกครองส่วนกลาง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านศาสนา วัฒนธรรม และชาติ จะมีความหวังขึ้นและมีหลักประกัน”(ป.พ.หน้า 64) สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วเป้าหมายของชาวมลายูที่แท้จริงมิใช่การแยกตัวออกจากรัฐไทยหรือเป็นเพียงแค่การปรับตัวเพื่อต่อรองขอสิทธิการใช้อำนาจการปกครองจากรัฐไทย แต่ทั้งสองสิ่งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากโครงสร้างการปกครองที่ผ่านมาไม่ได้เอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทางอำนาจร่วมกับรัฐไทย แต่หากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ อำนาจจากส่วนกลางสามารถถูกกระจายไปสู่ชาวมลายูปัตตานีในลักษณะที่ทำให้ชาวมลายูปัตตานีดำรงเอกลักษณ์ได้ ชาวมลายูปัตตานีก็พร้อมที่จะยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจดังกล่าว

ดังนั้นส่วนที่หายไปแต่มีความสำคัญต่อเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ก็คือชาวมลายูปัตตานีก็จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้อย่างสมบูรณ์ ผ่านระบอบการปกครองที่เหมาะสม เช่น ระบอบประชาธิปไตยนั้นสื่อแสดงถึงการให้อำนาจกับประชาชนทุกคนในประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ขณะที่ความเท่าเทียมกันของอำนาจเป็นสิ่งที่ยอมรับได้โดยชาวมลายูปัตตานีเรียกร้องต้องการมานับตั้งแต่อดีต และเป็นสิ่งเดียวที่สามารถลบเลือนความรู้สึกด้อยกว่าของชาวมลายูที่มีต่อสยามในลักษณะที่ “ตกเป็นเมืองขึ้น”ได้ ดังนั้นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการแยกตัวออกจากรัฐไทย การปรับตัวให้อยู่ได้ในรัฐไทย หรือการผสมกลมกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยจึงไม่ใช่การให้อำนาจที่พึงมีแก่ชาวมลายูปัตตานีเท่านั้น หากแต่เป็นการให้ความภาคภูมิใจในความรู้สึกเท่าเทียมกันและสามารถดำรงเอกลักษณ์ของตนเองได้ในสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรม ภาษา รวมทั้งศาสนาที่ต่างกับชาวมลายูปัตตานีอีกด้วย

6. ความขัดแย้ง

การอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างสืบสาวราวเรื่องทำให้ค้นพบอีกประเด็นหนึ่งที่เป็นอีกแก่นแกนหลักที่ถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้นั้นคือความขัดแย้งระหว่างปัตตานีกับสยามนับตั้งแต่ปัตตานียังคงเป็นรัฐเอกราชจนเข้าสู่ช่วงเวลาที่ยุทธปัตตานีอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม

เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างสยามกับปัตตานีนั้นหลายครั้งหลายหนได้สะท้อนออกมาในลักษณะที่เป็นภาพความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องของ

อารมณ์ความรู้สึก ความโกรธแค้นระหว่างกัน และความไม่ลงรอยกันในเชิงชาติพันธุ์ระหว่างปัตตานีกับสยาม เริ่มจากรื่องราวของการเสด็จเยือนสยามของราชามุขชีพาร์ที่เนื้อความชี้ให้เห็นว่า “ได้รับการต้อนรับที่ไม่เหมาะสม” ทำให้เกิดความแค้นเคืองและได้กลับมาโจมตีกรุงศรีอยุธยาในปี ค.ศ. 1563 เพื่อ “ล้างแค้น” “นับเป็นเรื่องโชคร้ายของราชามุขชีพาร์ การเยื่อมเยียนของพระองค์ไม่ได้รับการต้อนรับจากกษัตริย์สยามสมฐานะ กษัตริย์สยามมีความรู้สึกว่สถานะของพระองค์สูงกว่าสุลต่านแห่งปัตตานี ... ผลจากพระองค์ได้รับการต้อนรับที่ไม่เหมาะสม จากกษัตริย์สยามนี้ ทำให้ตกผลึกอยู่ในกันบังของหัวใจสุลต่านมุขชีพาร์ ซาห์ เมื่อพม่าโจมตีสยามในปี ค.ศ.1563 พระองค์ได้รับข่าวนี้ด้วยความยินดียิ่ง พระองค์ได้วางแผนเพื่อล้างแค้นความหยิ่งยะโสของกษัตริย์สยามที่มีต่อพระองค์ ด้วยการโจมตีสยามในช่วงเวลาวิกฤตเช่นนี้”(ปป.หน้า 10) ซึ่งหลังจากนั้นพระองค์สามารถยึดครองพระราชวังได้เพียงช่วงเวลาสั้นๆ จากนั้นจึงถูกโจมตีกลับและในที่สุดพระองค์ก็ได้เสียชีวิตที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานียังได้ถูกกล่าวถึงหลายครั้งหลายหนในหนังสือเล่มนี้ ในลักษณะที่สยามนั้นเป็น “ศัตรูถาวรของปัตตานี” ดังที่เนื้อความระบุว่าราชินีปีรุ่นั้น “ถือว่าเป็นกษัตริย์ที่เป็นสตรีของปัตตานีที่มีความมุ่งมั่นและมีความใฝ่ฝันสูง ในยุคสมัยการปกครองของพระองค์ที่ไม่นาน ไม่ถึงหนึ่งทศวรรษ ได้ทำให้พระองค์เข้ามามีส่วนในสงครามขนาดใหญ่ถึง 2 ครั้ง กับศัตรูถาวรของปัตตานีคือ สยาม ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1632 ส่วนครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1633 แต่ต่อเนื่องกันจนถึงปี ค.ศ. 1634 ถึงแม้ว่าได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากฝ่ายฮอลันดาที่กรุงเทพฯ และปัตตาเวีย* อย่างไรก็ตามสยามไม่สามารถยึดครองปัตตานีในสงครามทั้งสองครั้งที่ถือว่าใหญ่มาก (ปป.หน้า 17-18) ซึ่งความเป็นศัตรูดังกล่าวที่สะท้อนผ่านเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ยังได้ถูกขยายความเป็นดัง “ศัตรูเป็นที่รับรู้ว่าคุณร้ายเช่นนี้” (ปป.หน้า 37)

ดังนั้นการโจมตีของสยามที่มีต่อปัตตานีจึงได้ถูกอธิบายว่าอาจเกิดขึ้นเพราะความ “แค้น” หรือ “ความอิจฉาริษยา” ของสยามที่มีต่อปัตตานีเป็นต้นกำเนิดความคิดในการที่จะครอบครองปัตตานีของสยาม แม้ว่าจะใช้เวลาราวเกือบสองร้อยปีในการทำให้บรรลุผลก็ตาม “แผนการของสยามในการยึดครองปัตตานีเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1603 ไม่ทราบว่าจะด้วยเพราะเจ็บแค้นใจจากสาเหตุที่ปัตตานีได้เคยโจมตีอยุธยาในปี ค.ศ.1563 หรือว่าเพราะมีใจอิจฉาริษยาต่อความอุดมสมบูรณ์ที่ปัตตานีได้รับตลอดศตวรรษที่ 17 และช่วงต้นศตวรรษที่ 18 สยามคงดำเนินการรณรงค์ในการยึดครองนี้เป็นเป้าหมายในทางการเมืองระยะยาวของตนเอง ซึ่งยังคงที่และอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์นี้ได้รับการสืบทอดจากกษัตริย์องค์หนึ่งไปยังอีกองค์หนึ่ง จนกระทั่งสำเร็จเมื่อปัตตานีถูกตีแตกในปี ค.ศ. 1785 ระยะเวลาทั้งหมดที่ได้กระทำการเพื่อทำให้แผนการรณรงค์นี้สำเร็จใช้เวลา 182 ปี”(ปป.หน้า39)

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีเป็นเสมือนศัตรูถาวร แต่ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับรัฐอื่น ๆ นั้นเป็นเสมือนมิตรแท้ต่อกัน ซึ่งสะท้อนเป็นนัยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่อกันนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากมีชาติพันธุ์มลายูเช่นเดียวกัน “สำหรับการเผชิญกับการโจมตีของสยามต่อปัตตานี ราชินีอยู่ได้ระดมกำลังพลกองทัพถึง 23,000 คน เสริมด้วยการช่วยเหลือจากลันตัน , ปาหัง และโยโฮร์ กองทัพนี้มีกำลัง

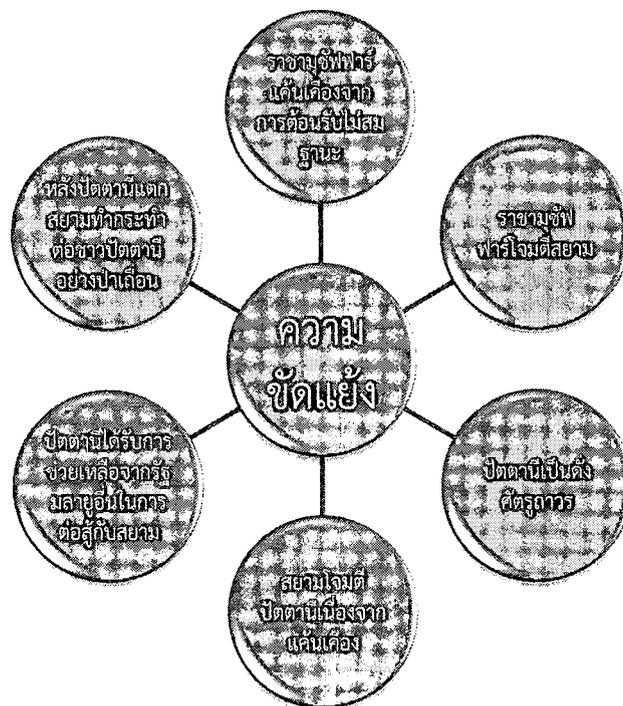
ทั้งหมด 30,000 คน ด้วยการดำเนินการวางแผนเช่นนี้ ทำให้สามารถป้องกันการโจมตีของสยามได้ทั้งสองครั้ง”(ปป.หน้า 18) โดยเฉพาะรัฐมลายูทางตอนใต้ของปัตตานีเท่านั้น แต่เคาะห์รัฐมลายูที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของปัตตานีก็ได้แสดงออกถึงความสัมพันธ์ในเชิงชาติพันธุ์ที่ต่อกันจนนำไปสู่การต่อต้านสยามร่วมกัน “ในอีก 2 ปีต่อมา คือปี ค.ศ. 1636 สยามได้มีการวางแผนจะโจมตีปัตตานีอีกครั้งโดยครั้งนี้ได้รับสัญญาการร่วมมือและช่วยเหลือจากฮอลันดาอีก อย่างไรก็ตามการวางแผนครั้งนี้ได้ถูกยกเลิกไป จากการเข้ามาร่วมมือของสุลต่านรียาลุดดิน มุฮัมหมัด ซาห์ (ค.ศ. 1612 – 1652) จากรัฐเคาะห์ และด้วยการทำนายของพระสงฆ์พุทธที่ได้กล่าวไว้ว่า ถ้ามีการดำเนินการโจมตี สยามก็จะพ่ายแพ้ และยิ่งประสบกับความพ่ายแพ้ที่หนักหน่วงกว่าเดิมอีกหน้า” (ปป.หน้า18-19)

นอกจากความสัมพันธ์กันระหว่างปัตตานีกับรัฐมลายูอื่นๆจะแสดงออกในลักษณะว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแล้ว ความร่วมมือร่วมมือกันในการต่อต้านสยามยังถูกแสดงออกมาในลักษณะของการเกี่ยวดองสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติต่อกันอีกด้วย “พร้อมกันนั้น ฝ่ายปัตตานีเอง คนมลายูสามารถขับไล่การโจมตีครั้งนี้ด้วยอำนาจของปืนใหญ่ 3 กระบอก ที่ได้เตรียมพร้อมมาก่อนหน้านี้ในสมัยพระราชินีบีรู เสริมด้วยกำลังพล 3,000 คน ชาวตรังกานูที่บังเอิญอยู่ที่ปัตตานี เพราะเข้าร่วมขบวนการของยังตีเปิร์ตวนมูดา (พระอุปราชา) รัฐโยโฮร์ หมั้นราชิดาพระราชินีอูงูที่ชื่อว่า ราชินีกูนิง”(ปป.หน้า40)

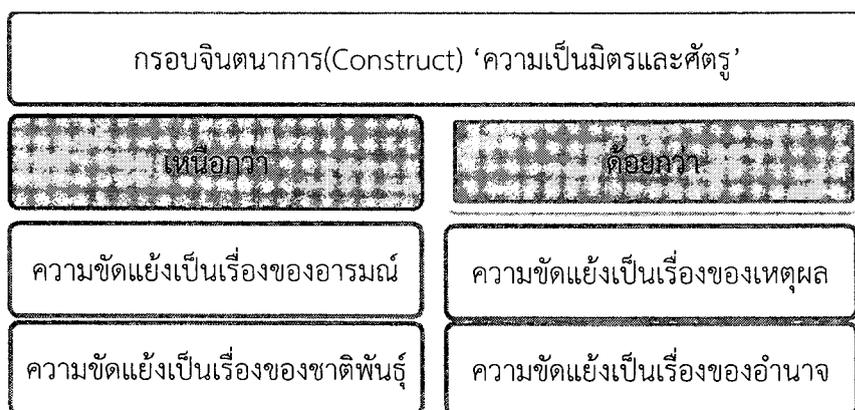
แม้ว่าภายหลังปัตตานีจะถูกตีแตกและถูกปกครองโดยสยามแต่เรื่องราวของความเป็นศัตรูต่อกันก็ยังถูกบรรยายต่อโดยสะท้อนให้เห็นว่า สยามยังคงแสดงการกระทำต่อชาวปัตตานีด้วยความรู้สึกที่แค้นเคืองโดยสะท้อนผ่านคำว่า “ป่าเถื่อน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสะท้อนภาพของการข่มเหงอันเจ็บปวดของสยามที่มีต่อปัตตานี “ภายหลังจากการปราบปรามปัตตานี กองทัพที่ยึดครองสยามได้กระทำการอย่างป่าเถื่อนต่อประชาชนปัตตานี เป็นเวลาถึง 1 เดือน พวกเขาได้ทำการเผาและปล้นสิ่งของและทรัพย์สินทุกอย่างของประชาชน รวมทั้งได้ทำการเผาราชวังสุลต่านที่บ้านกรือเซะ หนังสือบางเล่มก็ได้กล่าวว่กองทัพลสยามได้ทำการจับกุมคนปัตตานี และนำพวกเขาไปยังกรุงเทพฯ เป็นเชลย จากสงครามหรือข้าทาส”(ปป.หน้า 45) เมื่อตั้งกูลามิดินซึ่งเป็นผู้ปกครองปัตตานีที่สยามแต่งตั้งได้ก่อการกบฏในปี ค.ศ. 1791 เนื้อความได้ชี้ให้เห็นว่าการปราบปรามของสยามเป็นการย่ำยีปัตตานีเช่นเดียวกัน “ประวัติศาสตร์ได้ซ้ำรอยอีกครั้ง ปัตตานีได้ถูกเหยียบย่ำโดยกองทัพสยามที่ถืออำนาจบาตรใหญ่ ตั้งกูลามิดินถูกจับกุมและถูกประหารชีวิตประชาชนถูกจับเป็นเชลยและทรัพย์สินสมบัติถูกยึดไป”(ปป.หน้า47)

และในปี ค.ศ. 1932 เมื่อตั้งกูดิน วงศานวงศ์ผู้หนึ่งของเจ้าเมืองรัฐเคาะห์ ได้ทำการกบฏต่อต้านการยึดครองของสยาม นายพ่ายได้สั่งให้เจ้าเมืองทั้ง 6 หัวเมืองซึ่งเป็นชาวมลายูร่วมกับกองทัพสยามในการปราบกองทัพเคาะห์ แต่เจ้าเมืองทั้ง 6 กลับใจ หันมาเข้าร่วมกับทัพเคาะห์ ทำให้เกิดสงครามที่นับได้ว่าเป็นตัวชี้ขาดประวัติศาสตร์ของปัตตานี แต่ในที่สุดปัตตานี เคาะห์ และกองทัพจากรัฐมลายูอื่นๆที่มาช่วยอาทิ กลันตัน ตรัง กานู ต้องพ่ายแพ้แก่กองทัพสยาม เนื้อความในหนังสือได้กล่าวถึงความรู้สึกของปัตตานีในห้วงเวลาดังกล่าวว่าการทำร้ายทำลายปัตตานีของสยามนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์โกรธอย่างรุนแรง “อีกครั้งหนึ่งที่ประวัติศาสตร์ได้ซ้ำรอย ปัตตานีได้ถูกทำร้าย จากกองทัพสยามที่กำลังโกรธจัด ประชาชนถูกสังหารและข่มขืน บรรดาทรัพย์สิน

และอุปกรณ์ที่คงมีอยู่ถูกขนย้ายไปยังเรือกลายเป็นทรัพย์สินจากสงคราม ประชาชนปัตตานีจำนวน 4,000 คน ถูกเจาะผูกเอ็นร้อยหวาย และถูกพาไปยังกรุงเทพฯ เป็นเชลยสงครามและข้าทาส”(ปป.หน้า54)

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามที่ได้ถูกบรรยายในหนังสือเล่มนี้มีลักษณะเป็นศัตรูต่อกัน การปฏิสัมพันธ์กันในสงครามจึงเต็มไปด้วยอารมณ์ที่โกรธแค้นรุนแรง ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับรัฐมลายูอื่น ๆ นั้นมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรต่อกันทั้งจากความเป็นคนชาติพันธุ์เดียวกันแล้วก็ยังรวมถึงความเป็นเครือญาติผ่านการแต่งงานอีกด้วย ดังนั้นเรื่องราวของการรบพุ่งกัน การเป็นศัตรูต่อกันส่วนหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างภาพของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความแค้นเคื่อง อิจฉาริษยา และความมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องราวของความรู้สึกมากกว่าเหตุผล หรือกล่าวให้ชัดก็คือการรบพุ่งโจมตีกันระหว่างปัตตานีกับสยามเกิดจากอารมณ์ความแค้นหรือความริษยามากกว่าเป็นเรื่องของความต้องการขยายอิทธิพลทางการเมืองการปกครอง

แม้ว่าภาพของความสัมพันธ์ส่วนใหญ่ระหว่างปัตตานีกับสยามที่ถูกถ่ายทอดผ่านหนังสือเล่มนี้จะแสดงให้เห็นถึงความไม่สามารถเป็นมิตรต่อกันได้อีกทั้งยังเปรียบเสมือนศัตรูถาวรซึ่งกันและกัน แต่ยังคงมีร่องรอยในหนังสือเล่มนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ปัตตานีไม่ได้มีเพียงในส่วนของความสัมพันธ์ในเชิงศัตรูระหว่างปัตตานีกับสยามเท่านั้น ทั้งยังไม่ได้มีเพียงความสัมพันธ์ที่ติระหว่งปัตตานีกับรัฐมลายูอื่นๆเช่นกัน ย้อนกลับไปในสมัยกรุงศรีอยุธยา ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามในเชิงของความเป็นมิตรที่ดีต่อกันก็ยังคงมีให้เห็น “มุฮัมหมัดซาห์ หรือ อีสมาแอล ซาห์ ได้ดำเนินความสัมพันธ์กับสองรัฐเพื่อนบ้านนั้น คือ มะละกา และสยาม ชูตของเจ้าเมืองปัตตานีเดินทางไปยังมะละกาได้รับการต้อนรับด้วยดีจากสุลต่านมาห์มุด ซาห์ (ค.ศ.1488 – 1511) เช่นเดียวกันกับการส่งชูตไปยังอยุธยา”(ปป.หน้า9) แม้ในสมัยของสุลต่านมุฮัมหมัด ซาห์ ก่อนเกิดการรบพุ่งกันระหว่างปัตตานีกับสยาม ก็ยังมีเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อกัน “นอกจากการพยายามอันปกติของผู้เป็นกษัตริย์เพื่อพัฒนารัฐตนเองแล้วสุลต่านมุฮัมหมัด ซาห์ ก็ได้ดำเนินการเยี่ยมเยียนภายนอกรัฐ เพื่อสร้างสัมพันธ์มิตรพระองค์ได้เยี่ยมรัฐสยาม เพื่อรู้จักและสร้างความเป็นมิตรกับกษัตริย์ของสยาม ด้วยความคิดเห็นของพระองค์นั้น สยามเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด”(ปป.หน้า 10)

ในอีกมุมหนึ่งความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับกัณฑ์ที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้แม้ว่าภาพของปัตตานีจะถูกสะท้อนว่ามีอำนาจเหนือกว่า แต่ก็มีบางครั้งที่อำนาจดังกล่าวถูกท้าทายจากกัณฑ์ “ราชาชัคตีที่ 1 ได้เริ่มรวบรวมกองทัพเพื่อก่อกบฏต่อต้านอำนาจส่วนกลางที่ปัตตานี”(ปป.หน้า 22) การก่อกบฏดังกล่าวท้ายที่สุดก้าวไปถึงการโจมตีและยึดปัตตานีได้ในที่สุด “ภายใต้อำนาจของราชาชัคตีที่ 1 เวลา 1 ปีต่อมาคือปี ค.ศ. 1650 พระองค์ได้โจมตีอำนาจส่วนกลางของพระองค์เองนั่นคือปัตตานี และได้โค่นล้มราชินีกุนิง ภายหลังจากมีชัยชนะเหนือปัตตานี พระองค์ดำเนินต่อเนื่องไปแย่งชิงสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช” (ปป.หน้า 22-23)

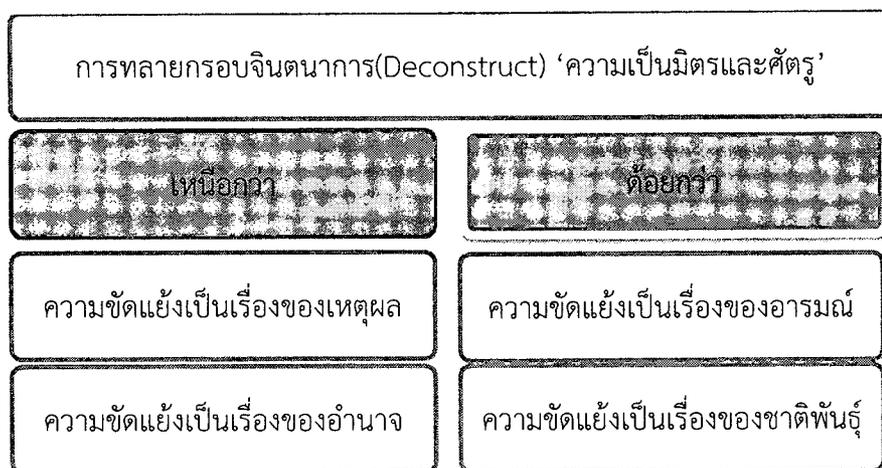
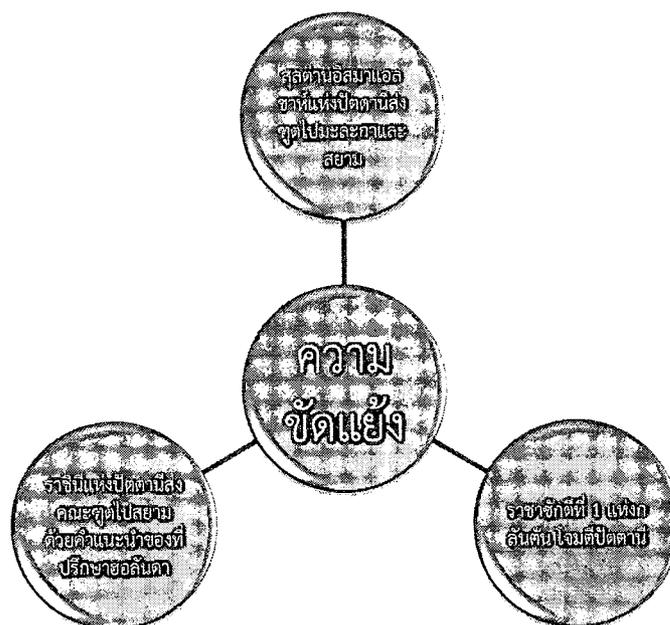
ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามและปัตตานีกับรัฐมลายูอย่างกัณฑ์นั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่มิตรแท้หรือศัตรูถาวร ดังนั้นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวในเชิงของจิตใจความรู้สึกที่แต่ละรัฐมีต่อกันน่าจะมึน้ำหนักร้อยกว่าความเป็นมิตรหรือศัตรูกันในการเมืองหรือเป็นเรื่องของการจัดการอำนาจการปกครองมากกว่า ดังที่เนื้อความตอนหนึ่งระบุว่า การส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองในสมัยราชินีอูงให้สยามนั้นเกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยของฮอลันดา “ต่อมาได้มีการดำเนินการทางการทูตเกิดขึ้น เพื่อสร้างความปลอดภัยระหว่างปัตตานีกับสยาม คณะทูตหนึ่งจากสยามได้เดินทางมายังพระราชวังปัตตานีในปี ค.ศ. 1636 เพื่อเรียกร้องให้กษัตริย์ปัตตานีองค์ใหม่คือ ราชินีกุนิงให้ขอโทษต่ออาณาจักรสยาม พร้อมทั้งส่งเครื่องราชบรรณาการ (ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง) อีกครั้งหลังจากหยุดขาดไปในสมัยราชินีอูง ถึงแม้ว่าฝ่ายปัตตานีจะแข็งกร้าวและปฏิเสธคำเรียกร้องมาแต่ต้น ด้วยการให้คำปรึกษาของฮอลันดา ราชินีแห่งปัตตานีได้ยินยอมส่งคณะทูตสันติภาพในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1636 ด้วยความเห็นชอบร่วมกันโดยปัตตานีเห็นด้วยที่จะส่งเครื่องราชบรรณาการ (ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง) แก่สยามอีกครั้ง ส่วนสยามก็เห็นด้วยที่จะแต่งตั้งผู้รับผิดชอบคนหนึ่งมีสถานะเป็นทูตที่ปัตตานี แสดงถึงความเป็นมิตรระหว่างรัฐทั้งสอง”(ปป.หน้า18-19) หรือการรวมดินแดนปัตตานี สงขลา แลพัทลุงเข้ากับกัณฑ์ของราชาชัคตีที่ 1 นั้นก็ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องของการรวมดินแดน

เพราะต้องการให้มีการปกครองพลเมืองที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน แต่เป็นการรวมดินแดนเพื่อที่จะให้มีความเข้มแข็งและมีกำลังในการต่อต้านการโจมตีของสยามซึ่งเป็นเหตุผลในเชิงการเมืองการปกครองมากกว่าในเชิงความรู้สึกร่วมในเชิงชาติพันธุ์ “ถึงแม้ว่าประสบความสำเร็จได้ชัยชนะเหนืออำนาจส่วนกลาง อย่างไรก็ตามก็ตีราชาชัคคีที่ 1 ไม่เคยมีความตั้งใจต้องการจะแยกกัณฑ์ออกจากปัตตานี ในทางตรงข้ามกันดังเช่นที่สามารถเห็นได้ก่อนหน้านี้ พระองค์ก็ยังรวมดินแดนอื่นที่อยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ เช่น ตรังกานู, สงขลา และพัทลุง เป็นสหพันธรัฐหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ขึ้นในการพยายามป้องกันการโจมตีและการรุกรานของชาติสยามลงสู่ทางทิศใต้” (ปป. หน้า 26) สิ่งนี้ยังชัดเจนขึ้นเมื่อนางานศึกษาวรรณกรรมประวัติศาสตร์ปัตตานีขึ้นอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามในอดีต ซึ่งจะพบหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับสยามในทางการเมืองซึ่งเป็นเรื่องของทั้งอำนาจและผลประโยชน์นั้นบางช่วงเวลาแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างรัฐเล็กกับรัฐใหญ่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างหลวมๆ เพื่อผลประโยชน์ที่ต่างมีร่วมกัน “รัฐปัตตานีในระยะเริ่มแรกจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสยามที่เป็นมหาอำนาจใหม่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งขณะนั้นได้ควบคุม “ศูนย์กลาง” สำคัญในท้องถิ่นคือ นครศรีธรรมราชไว้แล้วดังกล่าว และขณะเดียวกันสยามก็กำลังสนใจขยายบทบาทของตนลงไปยังคาบสมุทรมลายูตอนล่าง และบริเวณช่องแคบที่ยังไม่เป็นเขตอิทธิพลของใครอย่างชัดเจนภายหลังศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลงไป ปัตตานีได้รับประโยชน์อย่างมากภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวกับอยุธยา-นครศรีธรรมราช เพราะได้รับการคุ้มครองภัยจากโจรสลัดที่คอยปล้นสะดมเมืองท่าต่างๆ อยู่เสมอ ดังที่สะท้อนอยู่ในตำนานเมือง นครศรีธรรมราช”²⁷ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีเอกสารบันทึกที่ชี้ให้เห็นว่าสยามกับปัตตานีนั้นเป็นมิตรที่ดีต่อกันถึงขั้นกองกำลังปัตตานีมีส่วนในการช่วยสยามขยายเขตอิทธิพลไปสู่สิงคโปร์ “หลักฐานโปรตุเกสในช่วงต้นๆ คริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้สะท้อนให้เห็นว่าภายในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ปัตตานีและสยามได้มีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ดีแล้ว โดยที่พระบรมราชาที่ 1 ทรงรับเอาบุตรสาวของ “ขุนนางคนสำคัญของปัตตานี” มาเป็นพระสนมและผลของการสมรสในครั้งนี้ก็ทำให้กองกำลังของปัตตานีช่วยขยายอิทธิพลของสยามลงไปสู่ช่องแคบบริเวณเกาะสิงคโปร์อีกด้วย”²⁸ ดังนั้นความเป็นมาของเรื่องราวความขัดแย้งในลักษณะศัตรูถาวรระหว่างปัตตานีกับสยามนั้นจะสูญหายไปเมื่อเรื่องราวของเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการต่อต้านหรือแยกตัวของปัตตานีต่อสยามเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเล็กและรัฐใหญ่ในอดีต “เมื่อใดที่รัฐใหญ่วุ่นวายหรืออ่อนแอและอำนาจลดลง รัฐเล็กที่เป็นบริวารในระบบบรรณาการดังกล่าวก็จะแยกตัวเป็นอิสระ หรือหาศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่ที่มีความเข้มแข็งและมั่นคงกว่า เพื่อปกป้องคุ้มครองรัฐของตนให้ปลอดภัยทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์สูงสุดของตัวเองในการอยู่รอดและสามารถ

²⁷ ยงยุทธ ชูแวน, 'ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์' จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.10.

²⁸ Teeuw and Wyatt, 1970 อ้างถึงใน ยงยุทธ ชูแวน, 'ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์' จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.10.

ทำการค้าอันเป็นหัวใจสำคัญทางเศรษฐกิจต่อไป ทั้งนี้ก็เพราะว่ารัฐเล็กไม่สามารถที่จะอยู่ได้อย่างสงบปลอดภัยนัก โดยปราศจากอำนาจและบารมีของรัฐใหญ่คอยเกื้อหนุนคุ้มครอง”²⁹

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่าหากมองความขัดแย้งระหว่างสยามกับปัตตานีจากภาพสะท้อนที่ค่อนข้างเจือปนไปด้วยอารมณ์ของเนื้อความในหนังสือเล่มนี้จะได้กรอบจินตนาการให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างสยามกับปัตตานีเกิดขึ้นจากความแค้นเคืองความอิจฉาริษยา หรือกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ขณะที่หากมองความหมายระหว่างบรรทัดของเนื้อความบางตอนจะเห็นร่องรอยที่ชี้ให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วทั้งการรบบพุ่งโจมตีระหว่างสยามกับปัตตานีมิใช่เรื่องของความโกรธแค้นริษยาแต่เป็นเรื่องของการขยายอำนาจการปกครอง ทั้งยังมีใช่เรื่องของความแตกต่างทางชาติพันธุ์เนื่องจากรัฐมลายู อาทิ กลันตันก็ยังเคยรบบพุ่งโจมตี

²⁹ ยงยุทธ ชูแว่น, 'ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์' จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.33.

ปัตตานีหากไม่สามารถยุติข้อขัดแย้งทางการปกครองได้ แต่เป็นเรื่องของการขยายหรือยับยั้งการขยายของเขตของอำนาจการปกครองมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้นยังคงมีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าสยามมิใช่ศัตรูถาวรของปัตตานีแต่ในบางครายังได้รับการยอมรับในลักษณะพันธมิตรอีกด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจมากกว่าเรื่องของชาติพันธุ์ที่ต่างกันหรือความแค้นเคืองระหว่างชาติพันธุ์

7. สิทธิและหน้าที่

หนังสือเล่มนี้ยังได้สื่อสารอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งก็คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองของรัฐไทยของชาวมลายูปัตตานี ในประเด็นนี้เนื้อความได้สะท้อนออกมาผ่านเรื่องราวของการเรียกร้องต้องการสิทธิในด้านต่างๆของชาวมลายูปัตตานี เรื่องราวเหล่านี้ได้ก้าวขึ้นมาแทนที่เรื่องราวของการต่อต้านสยามด้วยกำลังของชาวปัตตานี คือหลังจากหลังจากกบฏ นาซา ในปี ค.ศ. 1922 การต่อสู้ของชาวมลายูปัตตานีได้เปลี่ยนไปจากการต่อสู้ด้วยกำลังเป็นการเรียกร้องสิทธิที่พึงมีในฐานะพลเมืองของรัฐ

เนื้อความที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องถูกสื่อสารออกมาอย่างชัดเจนและบ่อยครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร หลังจากประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่น่าสนใจเกิดขึ้นกับเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ กล่าวคือปฏิกิริยาของชาวมลายูปัตตานีได้เปลี่ยนไปจากการต่อต้านการปกครองและความพยายามที่จะแยกตัวจากการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยด้วยกำลังหรือด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน เป็นการแสดงออกซึ่งมุมมองเชิงบวกที่มีต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองของรัฐไทย โดยระบุว่าชาวมลายูปัตตานีค่อนข้างยอมรับในการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวเนื่องจากมันหมายถึงการเคลื่อนเปลี่ยนอำนาจจากกษัตริย์สู่ประชาชน ด้วยมุมมองที่ว่าชาวมลายูปัตตานีน่าจะได้รับสิทธิที่ดีขึ้นและอำนาจบางประการจากระบอบการปกครองใหม่ “สำหรับคนมลายูที่ปัตตานี การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้รับการต้อนรับด้วยความยินดี พวกเขาหวังว่าภายใต้ระบอบรัฐสภา โอกาสของพวกเขา สำหรับการได้รับสิทธิบางประการและอำนาจจากผู้ปกครองส่วนกลาง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกิจการด้านศาสนาวัฒนธรรมและชาติ จะมีความหวังขึ้นและมีหลักประกัน”(ปป.หน้า64) อย่างไรก็ตามหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชาวมลายูปัตตานีก็ยังไม่ได้รับสิทธิที่ต้องการ ดังนั้นเนื้อความจึงสื่อให้เห็นถึงความผิดหวัง และบอกเป็นนัยถึงความต้องการในสิทธิและอำนาจที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

อย่างไรก็ดี ความดีอกดีใจเช่นนี้เกิดขึ้นได้ไม่นาน ความหวังของคนมลายูปัตตานีเพื่อพึ่งพาต่อรัฐสภา เป็นที่ชัดเจนว่าไม่อาจเกิดผลได้ บทบาทสิทธิพลรัฐสภาเห็นได้ว่ามีข้อจำกัดเพียงเป็นที่แสดงความเห็นในนามของประชาชนเท่านั้น ส่วนอำนาจนั้นมีน้อยมาก ตามที่สุรินทร์ได้กล่าวอีกว่าอำนาจที่แท้จริงยังคงอยู่ในมือของกลุ่มข้าราชการทหารจำนวนน้อยและบรรดาข้าราชการชั้นสูงในกระทรวง กรม นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญไทยเองก็แน่นอนว่าเป็นระบอบรัฐสภาที่ประกอบด้วย 2 สภา นั่นคือ วุฒิสภาที่สมาชิกได้รับการแต่งตั้งและสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้ง เพราะคณะรัฐมนตรีที่ได้รับการแต่งตั้งไม่จำเป็นต้องพึ่งสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นเสียงของประชาชนโดยผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พวกเขาทำการคัดเลือกเกือบจะไม่มี ความหมายในทางการเมือง เป็นที่แน่ชัดว่าคนมลายูมี

ความเสียใจเป็นอย่างยิ่งจากระบบซึ่งเริ่มแรกพวกเขาคาดหวังเป็นอย่างมากสำหรับการต่อสู้สิทธิของพวกเขาที่ปัตตานี (ปป.หน้า65)

หลังจากนั้นเมื่อเข้าสู่ยุคของการปกครองโดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม การรณรงค์เพื่อให้ชนส่วนน้อยทุกกลุ่มในประเทศกลายเป็นไทยได้เริ่มต้นขึ้น ผลกระทบจากนโยบายชาตินิยมของจอมพลป.พิบูลสงครามทำให้ชาวมลายูมีความรู้สึกลัวว่าสิทธิที่จะได้ปกครองตนเองเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ “การรณรงค์หรือที่ถูกต้องก็คือ “ขบวนการ” ไทยรัฐนิยมนี้ สร้างความตกใจเป็นอันมากแก่คนมลายูที่ปัตตานี ความหวังของพวกเขาสำหรับการได้รับ “สิทธิการปกครองตนเอง” ไม่เพียงไม่สามารถเกิดผลได้และการก่อกวนเท่านั้น แต่สถานภาพเดิมของพวกเขาที่ดำรงอยู่นับตั้งแต่ก่อนยุคปฏิรูปยิ่งคับแคบลง พวกเขามีความขมขื่นไม่น้อยที่จำต้องประสบจากขบวนการนี้ การเมืองชาตินิยมที่จัดทำโดยหลวงพิบูลสงครามเข้าสู่ทั่วทั้งระบบ จนกระทั่งการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน ก็ไม่อาจหลุดพ้นไปจากเครือข่ายของพวกเขา”(ปป.หน้า66)

อย่างไรก็ตามนโยบายผสมกลมกลืนให้ชาวมลายูปัตตานีต้องกลายเป็นไทยนั้นไม่ได้ดำเนินการอย่างเข้มงวดเช่นเดียวกันในทุกช่วงเวลา ยังคงมีบางช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครอง ทำให้นโยบายดังกล่าวมีความยืดหยุ่นผ่านปรนมากขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าได้รับการแสดงออกในเชิงบวกจากชาวมลายูปัตตานี เช่น ในยุคของนายปรีดี พนมยงค์ “ภายหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ล้มลงในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1944 ความกดดันที่มีอยู่นั้นย่อมอ่อนลง รัฐธรรมนูญใหม่ของไทย (มิถุนายน ค.ศ. 1946) มีการกำหนด 1-2 ข้อยกเว้นแก่คนมุสลิม คณะกรรมการคณะหนึ่งถูกตั้งขึ้นหนึ่ง (ภายใต้ นายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์) เพื่อสอบสวนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ ผลที่ได้รับคือ สิทธิพิเศษที่เคยได้รับของคนมุสลิมเกี่ยวกับความเป็นอิสระ ด้านกฎหมายครอบครัวมุสลิมได้รับคืนมาอีกครั้ง ในขณะที่เดียวกันนั้น มีคนมลายูได้จัดตั้งคณะกรรมการปฏิบัติการเพื่อเรียกร้องรัฐบาลให้ปฏิบัติตามข้อร้องเรียนเช่นการใช้กฎหมายอิสลามให้กว้างขวางยิ่งขึ้นและสถานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสำหรับคนมุสลิมอย่างน้อยใน 4 จังหวัดภาคใต้”(ปป.หน้า 72) อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 1947 เมื่อจอมพลป.พิบูลสงครามได้กลับมาใช้อำนาจอีกครั้งนโยบายผสมกลมกลืนก็กลับมามีความเข้มข้นมากขึ้น

เนื้อความในส่วนต่อมายังได้ชี้ให้เห็นถึงความต้องการที่จะได้มาซึ่งสิทธิบางประการในการปกครองตนเองและดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาวมลายูปัตตานี ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดเจนผ่านข้อเรียกร้อง 7 ประการหรือที่ในหนังสือเล่มนี้เรียกว่า “บันทึกความทรงจำ” ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องที่ตัวแทนของชาวมลายูปัตตานีคือฮัจยีสุหลง ได้เป็นตัวแทนในการยื่นข้อเรียกร้องดังกล่าวต่อรัฐไทย(ปป.หน้า 75)

แม้ว่าข้อเรียกร้องดังกล่าวจะดูว่าเป็นสิ่งที่มากเกินความเป็นไปได้สำหรับรัฐไทย และสุดท้ายก็ไม่ได้รับการตอบสนอง แต่เนื้อความยังได้ชี้ให้เห็นว่าเจตนาของข้อเรียกร้องดังกล่าวมิได้เป็นเจตนาในการที่จะนำไปสู่การแตกแยกหรือการแยกตัวออกจากกันระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับรัฐไทย แต่เป็นเจตนาเพื่อปกป้องเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของชาวมลายูปัตตานี “ฮัจยีสุหลงไม่ได้วางแผนในการจัดตั้งประเทศเอกราช เพียงแต่ขอให้เป็นดินแดนทางวัฒนธรรมที่มีการปกครองตนเองแห่งหนึ่งเท่านั้น เพื่อปกป้องเอกลักษณ์

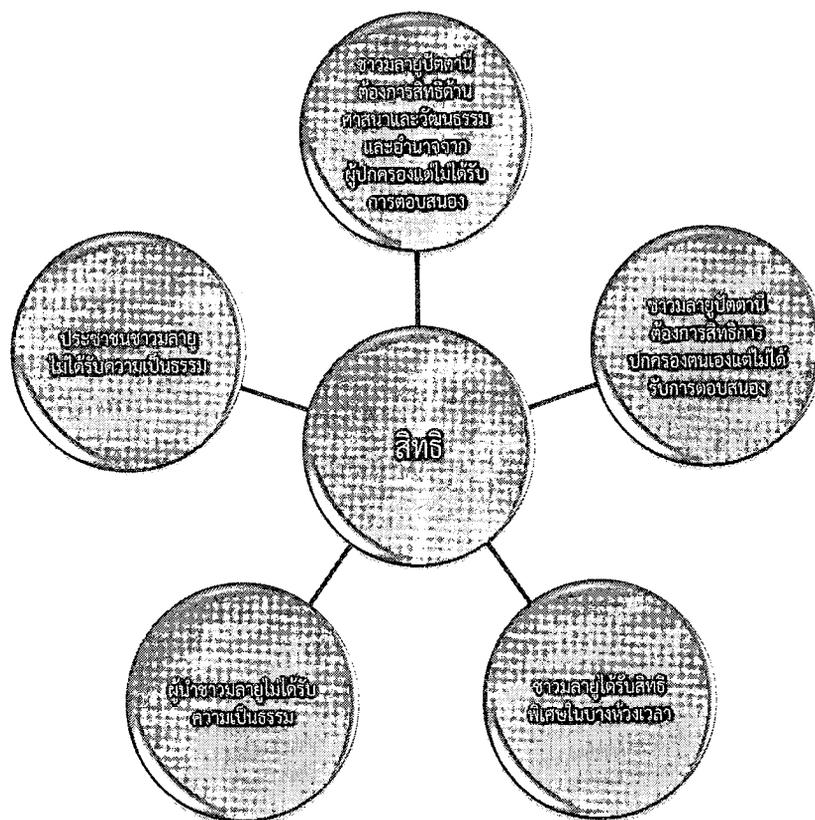
พร้อมลักษณะเฉพาะ แผนการนี้อยู่ในขั้นต่ำมากสำหรับความเป็นไปได้ของกลุ่มมลายูอิสลาม ในการดำเนินชีวิตแบบจารีตนิยมของเขาพร้อมทั้งพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของศาสนาอิสลามที่พวกเขานับถือ” (ปป.หน้า75)

ไม่เพียงแต่เนื้อความสะท้อนให้เห็นว่าชาวมลายูไม่ได้สิทธิที่พึงมีทางด้านอำนาจการปกครองบางประการและทางด้านการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของตนแล้ว เนื้อความยังบอกเป็นนัยถึงความรู้สึกของชาวมลายูปัตตานีที่ว่า สิทธิที่พึงมีของพลเมืองที่จะได้รับความยุติธรรมนั้นชาวมลายูปัตตานีเองก็ไม่ได้จากรัฐไทย “การสูญหาย” ของฮัจญีสุหลงไม่เคยสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่มีพยาน และไม่มีการให้ความร่วมมือจากฝ่ายตำรวจ แถมด้วยความรู้สึกกลัวยังหลอกหลอนสังคมปัตตานีเกี่ยวกับโศกนาฏกรรมที่ฮัจญีสุหลงและบรรดาเพื่อนของเขาได้รับ ด้วยสาเหตุของการไม่มีข้อมูลที่สามารถรวบรวมได้ เพื่อดำเนินการเป็นหลักฐานและชี้แจงกรณีที่ต้องการนำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”(ปป.หน้า 97)

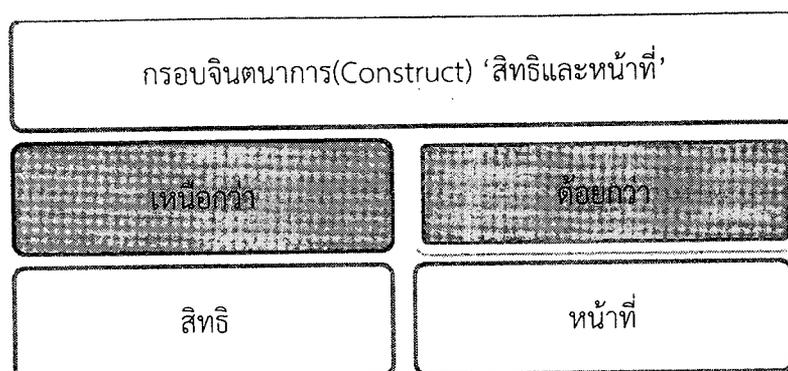
ไม่เฉพาะการสาบสูญไปของผู้เป็นอย่างฮัจญีสุหลงเท่านั้นที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐไทยอันเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดีที่พึงกระทำต่อพลเมือง เรื่องราวของการสังหารประชาชนชาวมลายูปัตตานีจำนวน 6 คน จากหมู่บ้านสตันบรวัน อำเภอสายบุรี ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 1975 และโยนศพลงแม่น้ำสายบุรี ใกล้กับสะพานบ้านกอดอ ก็เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนออกมาผ่านเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดการชุมนุมประท้วงใหญ่ ในเดือน ธันวาคม ปีเดียวกันแต่ท้ายที่สุดการชุมนุมดังกล่าวก็ต้องลงเอยด้วยการถูกปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ “ในคืนนั้น (คืนที่สี่) หลังจากละหมาดมักริบในขณะที่มีการกล่าวปราศรัยและคนเริ่มมีมาก “ระเบิดมือลูกหนึ่งถูกโยนโดยตำรวจไทย” สังหารผู้ร่วมประท้วงเสียชีวิต จำนวน 11 ศพ และบาดเจ็บอีกกว่า 30 คน”(ปป.หน้า 150-151) ทั้งสองเหตุการณ์นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายและสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรม แต่ท้ายที่สุดชาวมลายูปัตตานีก็ไม่ได้สิทธิดังกล่าว “เพราะเหตุการณ์โศกนาฏกรรมครั้งนี้ การชุมนุมประท้วงจึงไม่อาจจบลงด้วยความรวดเร็ว ตรงกันข้ามกลับยิ่งเป็นการเพิ่มไฟและจำนวนคนร่วมประท้วงมีการเจรจาระหว่างศูนย์พิทักษ์ประชาชนกับตัวแทนรัฐบาล แต่สุดท้ายการเจรจาประสบความล้มเหลว ข้อเรียกร้องหลายข้อถูกนำเสนอเพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหาย พร้อมสิทธิและหลักประกันที่ยุติธรรมกว่านั้น แต่ในที่สุดทุกอย่างเหลือเพียงคำสัญญา หลายปีหลังจากเหตุการณ์นี้ได้สิ้นสุดลง คนปัตตานีไม่เพียงไม่ได้รับสิทธิของพวกเขาตามที่ได้สัญญาไว้ แต่ยังสามารถจะเห็นได้ว่ามีบรรดาผู้นำของพวกเขาจำนวนมากหายไปและสาบสูญไร้ร่องรอยคนแล้วคนเล่า” (ปป.หน้า151)

จะเห็นได้ว่าเนื้อความชี้ให้เห็นถึงการเรียกร้องต้องการของชาวมลายูปัตตานีที่ถูกกดดันจากรัฐไทยให้ลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิอันสมควรได้รับในฐานะพลเมืองของตน อาทิ สิทธิที่ได้มีส่วนร่วมในอำนาจการปกครอง สิทธิที่จะมีอำนาจในการปกครองตนเองบางประการ สิทธิที่จะดำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ ตลอดจนสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรม แต่ทั้งหมดก็ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมจากรัฐไทย ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่เรื่องราวตอนท้ายของเรื่องที่ได้กล่าวถึงความเป็น “ดาร์สลาม” ของปัตตานีนั้น มีเนื้อความที่ระบุชัดเจนว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับรัฐไทยนั้นเกิดจากการที่ชาวมลายูปัตตานีตกอยู่ใต้การปกครองของรัฐไทยแต่ไม่ได้รับสิทธิที่ชาวมลายูปัตตานีคิดว่าเป็นสิทธิที่พึงมีที่ควรได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่เรียกตัวเองว่า “ดาร์สลาม” เช่นเดียวกัน

รัฐปัตตานีเป็นหนึ่งใน 3 รัฐมลายูในภูมิภาคมลายูที่มีชื่อว่า “ดารุสลาม” เป็นชื่อสร้อยตอนท้ายเป็นชื่อรัฐ อีก 2 รัฐมลายูที่มีชื่อเหมือนกันคือ อาเงห์ และบรูไน ทั้งสามรัฐดารุสลามนี้มีชะตากรรมทางประวัติศาสตร์และโชครวมทั้งทางการเมืองที่แตกต่างกันมาก บรูไนดำเนินอยู่ด้วยเอกราชเป็นประเทศที่ร่ำรวยและรุ่งเรือง ส่วนอาเงห์แม้จะประสบความล้มเหลวในการได้เอกราชของตัวเองดังที่เคยมีการต่อสู้กันมา แต่อยู่ภายใต้อำนาจของอินโดนีเซีย ประเทศผู้ร่วมเชื้อชาติ ยังได้รับสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษ ด้วยได้รับอำนาจและสิทธิหลายอย่าง ยิ่งกว่าดินแดนอินโดนีเซียส่วนอื่นๆ ปัตตานีเป็นผู้โชคร้ายในกลุ่มครอบครัวดารุสลามนี้ ตกอยู่ใต้อำนาจของชาติไทยผู้มาจากที่อื่น และอยู่นอกกลุ่มเชื้อชาติมลายู แต่นอกเหนือจากนั้นอีกยังไม่ได้รับสถานะพิเศษใด ๆ หรือเขตปกครองตนเองในด้านที่สมควรจะได้รับตามสิทธิที่มีอย่างเช่น ในด้านการบริหารศาสนาอิสลาม สิทธิการใช้ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีมลายู ระบบการศึกษาอิสลามแบบดั้งเดิมหรืออื่นๆ ดังนั้นจึงเกิดความขัดแย้งอย่างยาวนานและยึดเยื้อระหว่างปัตตานีกับอำนาจส่วนกลางที่กรุงเทพฯ(ปป.หน้า 179)

จะเห็นได้ว่าเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวมลายูปัตตานีต้องการก็คือสิทธิในด้านต่างๆจากรัฐไทย ขณะที่รัฐไทยไม่สามารถตอบสนองข้อเรียกร้องต้องการดังกล่าวได้ แม้จะมีบางช่วงเวลาที่ยังเรียกร้องดังกล่าวได้รับการตอบสนองพอสมควร สิ่งที่น่าสนใจก็คือข้อแม้ว่าการตอบสนองของรัฐไทยในบางหัวเวลายังมิใช่การตอบสนองตามข้อเรียกร้องทุกประการ แต่ก็มีเนื้อความที่บอกเป็นนัยถึงความยินดีในการได้รับการตอบสนองแม้ว่าจะไม่ได้ตามที่ต้องการทั้งหมด

อย่างไรก็ตามเมื่อสืบสาวอ่านเรื่องราวของประวัติศาสตร์ปัตตานีในหนังสือเล่มนี้เมื่อครั้งอดีตที่ผ่านมา เนื้อความกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ นอกจากไม่มีเรื่องราวของการเรียกร้องสิทธิของชาวมลายูปัตตานีแล้ว ยังมีเนื้อความที่สื่อให้เห็นถึงการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีในลักษณะที่เป็นการทำตามหน้าที่ของพลเมืองที่ดีของรัฐอีกด้วย เรื่องราวการทำหน้าที่ของชาวมลายูปัตตานีในฐานะพลเมืองนั้นสะท้อนออกมาจากเนื้อความหลายครั้ง ครั้งแรกในสมัยพญาตุนักพาที่ได้ก่อร่างสร้างเมืองปัตตานีใหม่ๆ ซึ่งหลังจากได้มีการสร้างวังแห่งใหม่ที่ใกล้กับหมู่บ้านปะตานีแล้ว ประชาชนชาวปัตตานีก็ร่วมกันพัฒนาปัตตานีให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ภายหลังจากพญาตุนักพาได้ย้ายไปยังปัตตานี ปัตตานีเพิ่มประชากรมากขึ้นและด้วยเพราะทำเลที่ตั้งดี สถานที่แห่งใหม่นี้กลายเป็นที่อุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองบรรดางานช่างศิลปกรรมก็เริ่มย้ายไปยังที่นั่น พญาตุนักพาได้ทำการสั่งให้สร้างวังขึ้นมาแห่งหนึ่งใกล้กับหมู่บ้านปะตานี นั่นคือในพื้นที่กรือเซะปัจจุบัน ด้วยการให้ประตวงหันหน้ายังทิศทางแม่น้ำที่ชื่อแม่น้ำเปอปีรี (Pungai Peperi) ซึ่งในปัจจุบันได้ตั้งเขื่อนแล้ว มีป้อมปราการแห่งหนึ่งก็ถูกสร้างขึ้นมาสสำหรับป้องกันการโจมตีของศัตรู ตามลักษณะวิชาความรู้การทหารในสมัยนั้น ป้อมปราการนี้ถูกขุดเริ่มจากแม่น้ำกรือเซะ จนกระทั่งจรดถึงแม่น้ำเปอปีรีในหมู่บ้านปาละ นับแต่นั้นประชาชนปัตตานีได้พัฒนารัฐของเขาให้ยิ่งเจริญก้าวหน้าขึ้น เมื่อพญาตุนักพาได้เสียชีวิตลง บุตรที่ชื่อว่า ราชา อินทिरา (Raja Antira) ก็ได้ขึ้นครองราชย์ต่อ ถึงอย่างไรก็ตาม วันเวลาของการปกครองของสองกษัตริย์นี้ยังไม่สามารถค้นพบได้(ปป.หน้า 6)

นอกจากนี้ในสมัยราชินีกุนิง ประชาชนชาวปัตตานีก็ยังได้ร่วมกันขุดลอกปากคลองปัตตานีให้มีความลึกมากขึ้นเพื่อสะดวกในการเข้าออกของเรือสินค้าที่เข้ามาค้าขายยังปัตตานี “ด้วยการริเริ่มของพระองค์ มีการเกณฑ์แรงงานอย่างใหญ่หลวงเพื่อทำการขุดลอกปากแม่น้ำปัตตานีให้ลึก จากที่นับวันจะตื้นเขินในสมัยของพระองค์ เชื่อกันว่าการพยายามครั้งนี้อันเกิดจากการติดขัดในการเดินทางเข้าออกของบรรดาเรือสินค้าของพระองค์ผ่านปากแม่น้ำดังกล่าว”(ปป.หน้า 20)

นอกจากนี้วังจางตึกที่สร้างโดยเต็งกูปือฮาร์ ซึ่งเป็นบุตรอุปราชแห่งบ้านกำปงลาวด์ กลันตัน ผู้ที่ได้รับเลือกจากสยามให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีนั่นก็ได้มีบันทึกว่าเป็นวังที่สร้างจากการ “ร่วมแรงร่วมใจ” ของประชาชนชาวปัตตานี โดยระบบการเกณฑ์แรงงานจนกระทั่งเสร็จ “วังแห่งนี้ก่อสร้างโดยการร่วมแรงร่วมใจของประชาชนชาวปัตตานีและสร้างเสร็จทีละชั้น ระบบที่ใช้คือระบบ “การเกณฑ์แรงงาน” ซึ่งเป็นการปฏิบัติโดยทั่วไปตามประเพณีของบรรดาเจ้าเมืองมลายูเก่า”(ปป.หน้า 124-125)

ไม่เพียงชาวปัตตานีที่อยู่ในปัตตานีที่เมื่อครั้งอดีตจะมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่พัฒนาปัตตานีให้เจริญก้าวหน้า แต่ชาวปัตตานีที่อพยพไปยังรัฐมลายูอื่นๆก็ยังทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น อาทิ นักปราชญ์ศาสนาชาวปัตตานีที่ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานที่รัฐตรังกานู ได้ทำหน้าที่เป็นครูสอนศาสนาในพระราชวัง ทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้นำศาสนาแห่งรัฐตรังกานู “เช่นในตรังกานู มีนักปราชญ์ศาสนาปัตตานีรุ่นแรก ที่ค้นพบได้ว่าอพยพไปยังรัฐตรังกานูคารูอิมานแห่งนี้ คือ เซก อับดุลกาเดร์ บุกิต บายัส (Sheikh Abdul Kadir Bukit Bayas) เชื่อว่าเขามาตรังกานูราวต้นศตวรรษที่ 19 เสียอีก เพราะความปราดเปรื่องของเขา เขาถึงถูกแต่งตั้งให้เป็นครูสอนศาสนาในพระราชวัง พร้อมเป็นมุฟตี* แห่งรัฐตรังกานู โดยสุลต่านโอมาร์ (ค.ศ. 1839 – 1876)”(ปป.หน้า 174)

จะเห็นได้ว่าเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการเรียกร้องสิทธิของชาวมลายูปัตตานีในห้วงเวลาที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทย แต่ก็ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของชาวปัตตานีในฐานะพลเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องมาคู่กัน แม้เป็นเช่นนี้ ก็ได้หมายความว่าชาวมลายูปัตตานีจะไม่เคยหรือไม่ได้ทำหน้าที่พลเมืองของรัฐ เพียงแต่ว่าการทำหน้าที่ดังกล่าวมักไม่ถูกกล่าวถึงในบันทึกประวัติศาสตร์ปัตตานีและมักถูกกดทับโดยเรื่องราวของการเรียกร้อง

อย่างไรก็ตามยังคงมีร่องรอยของการทำหน้าที่ของประชาชนชาวมลายูปัตตานีซึ่งถูกกล่าวถึงในหนังสือประวัติศาสตร์ปัตตานีเล่มอื่นๆ อาทิ งานเขียนของ อิบรอฮิม ซุกรี ที่ระบุว่า ในห้วงเวลาหนึ่งชาวมลายูปัตตานีได้ทำหน้าที่เป็นพลเมืองคือจ่ายภาษีต่างๆแก่รัฐ ขณะที่ รัฐไม่เคยจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการพัฒนาปัตตานีเลยหรือรัฐไม่เคยทำหน้าที่ผู้ปกครองที่ดี “ประชาชนชาวมลายูถูกรัฐบาลบังคับให้จ่ายภาษีต่างๆ แก่รัฐ รายได้ทั้งหมดที่ได้มาจากปะตานีจะถูกรวบรวม ส่วนหนึ่งถูกนำมาเป็นเงินเดือนของข้าราชการที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ในปะตานี ส่วนที่เหลือจะถูกส่งไปยังกรุงเทพมหานคร เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้รายได้เหล่านี้เก็บได้จากปะตานี แต่รัฐไม่เคยคิดที่จะจัดงบประมาณส่วนนี้เพื่อใช้ในการพัฒนาปะตานี อันจะทำให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ชาวมลายู”³⁰ ดังนั้นทำให้ในห้วงเวลาต่อมาเกิดการประท้วงของชาวปัตตานีโดยการไม่จ่ายภาษีให้กับรัฐเนื่องจากการเรียกร้องให้รัฐทำหน้าที่ของตนในการพัฒนาปัตตานี และการเรียกร้องดังกล่าวก้าวไปถึงการเรียกร้องเอกราชคืนจากไทย “ปีค.ศ. 1923 ประชาชนมลายูมีการเคลื่อนไหวโดยปฏิเสธที่จะจ่ายภาษีให้แก่รัฐ เพราะไม่พอใจพฤติกรรมของข้าราชการสยามที่รับสินบนและละเลยต่อหน้าที่ในการที่จะพัฒนาประเทศ ในปีเดียวกันนั้นชาวมลายูปะตานีได้เรียกร้องเอกราชคืนจากไทย”³¹

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่อยู่เบื้องหลังอันเป็นสิ่งที่หายไปแต่เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับรัฐไทยก็คือ “หน้าที่” ในเมื่อรัฐมีสิทธิในการปกครอง ชาวมลายูมีสิทธิในการเรียกร้องที่จะได้มีส่วนร่วมในการปกครอง สิทธิในการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของตน สิทธิที่จะได้รับความ

* มุฟตีคือผู้นำศาสนา

³⁰ อิบรอฮิม ซุกรี, ประวัติราชอาณาจักรมลายูปะตานี. (ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2543) น.44

³¹ อ้างแล้ว. น.45

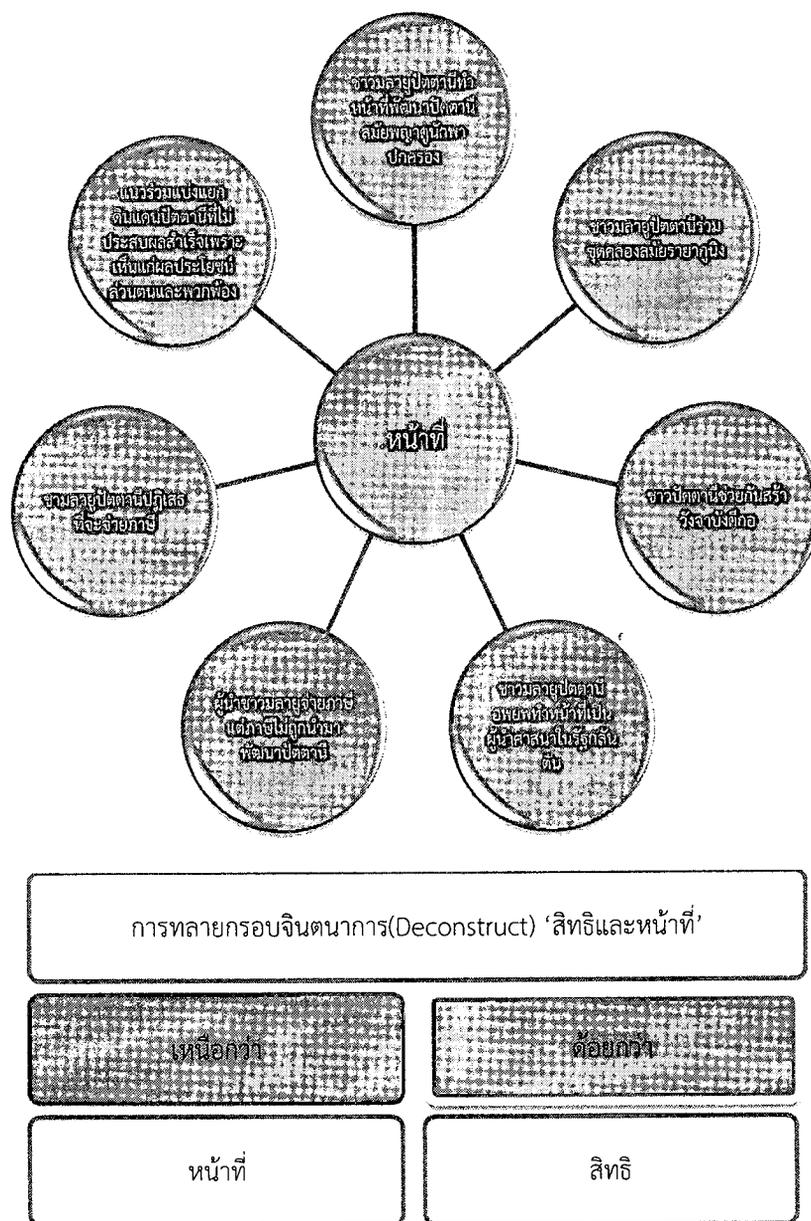
ยุติธรรม แต่สิทธิทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของการเป็นพลเมืองและเป็นผู้ปกครองเท่านั้น สิ่งที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องของสิทธิดังกล่าวอย่างแยกไม่ออกก็คือการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ทั้งในส่วนของพลเมืองและในส่วนของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นสิ่งที่การหายไปของเนื้อความแต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการเรียกร้องและการสนองตอบการเรียกร้องทั้งหมด

เรื่องราวของการเรียกร้องสิทธิของประชาชนชาวมลายูปัตตานีจากผู้ปกครองสยามนี้ยิ่งกระจ่างชัดมากขึ้นเมื่อพิจารณาเรื่องราวของการปกครองของราชามลายูในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่และความสัมพันธ์ของราชาในฐานะที่เป็นผู้ปกครองกับข้าราชการบริพารในฐานะผู้ใต้ปกครองซึ่งมีความสัมพันธ์ในลักษณะผ่อนปรนและให้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน “เราจะเป็นความเป็นรัฐปัตตานีในรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า “Malay Kerajaan” คำว่า Kerajaan หมายถึง a condition of having a raja (ราชาคือการดำรงอยู่ของชุมชน) ราชาทำให้ชุมชนนั้นแตกต่างจากชุมชนที่ไม่มีราชา ในระบบการปกครองเช่นนี้ กลุ่มชนชั้นปกครองไม่ว่าจะเป็นสุลต่านหรือรายา ย่อมเป็นคนที่ม้ออำนาจและได้ผลประโยชน์สูงสุด ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับข้าราชการบริพารจะเป็นความสัมพันธ์กันโดยตรงตัวต่อตัวเป็นลักษณะที่ผ่อนปรนและให้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน”³² ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิ” ในยุคที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ในอดีตในยุคที่มีการปกครองโดยสุลต่านหรือเจ้าเมืองมันเป็นสิ่งที่ถูกเรียกว่า “ผลประโยชน์” ที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจากทั้งสองคำมีจุดร่วมก็คือการที่ผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองได้รับอะไรบางอย่างจากความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย ดังนั้นการเรียกร้องสิทธิต่างๆของชาวมลายูที่สื่อสารผ่านเนื้อหาเล่มนี้หากมองในแง่นี้จะเห็นได้ว่าเป็นการยอมรับในความเป็นผู้ใต้ปกครองที่สมควรได้รับการดูแลและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปหรือสมควรได้รับผลประโยชน์ เมื่อผู้ปกครองสยามเป็นฝ่ายได้รับผลประโยชน์แต่ประชาชนชาวมลายูปัตตานีไม่ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว ความพยายามดิ้นรนจึงเกิดขึ้น อาทิ ข้อมเรียกร้องข้อหนึ่งของฮัจญ์สุหลงที่ระบุว่า “ภาษีหรือรายาได้ใน 4 จังหวัดภาคใต้ต้องจ่ายในพื้นที่เท่านั้น” (ปป.หน้า 75) คงไม่เกิดขึ้นหากรัฐได้ทำหน้าที่ของตนในการพัฒนาปัตตานี ขณะเดียวกันหากในประวัติศาสตร์ปัตตานีหากมีเรื่องราวของการทำหน้าที่ของชาวปัตตานีในฐานะพลเมืองมากกว่านี้ คงทำให้สิ่งที่ผู้อ่านเห็นภาพของการเรียกร้องสิทธิต่างๆรอบด้านมากขึ้น แต่เนื้อความกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม นอกจากจะไม่ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาวมลายูปัตตานีแล้ว ยังได้กล่าวถึงเป้าหมายของชาวมลายูปัตตานีบางกลุ่มที่ต้องการแยกปัตตานีออกจากประเทศไทยว่าท้ายสุดก็เกี่ยวข้องกับเรื่องของผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องหรืออีกนัยก็คือความไม่ได้รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนอย่างซื่อสัตย์

เป็นการง่ายที่จะเข้าใจว่าทำไมการต่อสู้แบ่งแยกปัตตานีไม่เคยเป็นแนวร่วมการต่อสู้เพื่อชาติเป็นหนึ่งเดียว ที่แข็งแกร่งและเข้มแข็งอย่างเช่นขบวนการแบ่งแยกดินแดนของชาติโมโรที่ภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรวมกันอยู่ภายใต้การนำของนายนูร์ มิซวีรี นอกจากจำนวนขบวนการที่มีมากแล้ว ความมีจุดอ่อนของการต่อสู้ก็ยังมีอยู่ใน

³² ยงยุทธ ชูแวน, 'ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์' จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.16.

รูปของการคอร์ปชั่น, ผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวก, การทำลายกันเองระหว่างสมาชิกและโรคร้ายต่างๆ ที่พบได้ในการต่อสู้ของท้าว ๆ ไป(ปป.หน้า 108-109)

จะเห็นได้ว่าท้ายที่สุดแล้วไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองไปในลักษณะเช่นไร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองก็คงหนีไม่พ้นเรื่องการแบ่งปันจัดสรรเรื่องผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายคิดว่าสมควรได้รับ ซึ่งปัญหาความไม่ลงรอยระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองที่ได้พบจากร่องรอยจากการอ่านหนังสือเล่มนี้ก็คือการทำหน้าที่หรือการแสดงความรับผิดชอบที่จะให้อีกฝ่ายได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจจะเป็นทางออกไปสู่การอยู่ร่วมกันได้ ขณะที่การมุ่งมองที่ผลประโยชน์ของฝ่ายตนเป็นหลักนั้นมักนำมาซึ่งความขัดแย้งบาดหมางระหว่างสองฝ่าย ดังนั้นแม้ว่าเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้จะโน้มนำไปสู่กรอบจินตนาการที่ชี้ให้เห็นว่าเรื่องของสิทธิเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันหากอ่านอย่างตั้งใจ

จะพบว่าเรื่องของหน้าที่ของทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองกลับมีความสำคัญไม่แพ้กัน ทั้งยังเป็นต้นตอของการเรียกร้องสิทธิที่กล่าวถึงหลายครั้งหลายคราในหนังสือเล่มอีกด้วย

8.ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน

ความเป็นพวกพ้องเดียวกันระหว่างชาวมลายูนั้นเป็นสิ่งที่หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงอย่างหนักแน่น ทั้งในลักษณะของความเป็นพวกพ้องในหมู่ชาวปัตตานีด้วยกัน ความเป็นพี่น้องระหว่างชาวปัตตานีกับชาวมลายูในรัฐอื่นๆ อาทิ กลันตัน ตรังกานู เปรัก และเคะห์ ความเป็นพวกพ้องดังกล่าวสะท้อนออกมาหลายลักษณะทั้งที่เป็นพวกพ้องทางชาติพันธุ์ ทางสายเลือด และทางศาสนาวัฒนธรรม ดังนั้นเมื่อเนื้อความกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปัตตานีกับชาวสยามซึ่งต่างชาติพันธุ์กันทั้งยังไม่มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดและความคล้ายคลึงกันทางศาสนาตลอดจนวัฒนธรรมจึงทำให้ภาพความของชนสองกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นพวกพ้องเดียวกันได้ ดังนั้นคำถามที่ว่าชาวมลายูปัตตานีกับชาวสยามจะเป็นพวกพ้องเดียวกันได้หรือไม่นั้นก็ต้องสืบสาวราวเรื่องเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้

เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีกับชาวสยามนั้นมักเป็นกลุ่มชนที่อยู่ในชีวิตตรงข้ามกัน และไม่สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันได้ อาทิ เมื่อหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงเมื่อครั้งที่ชาวสยามชื่อนายขวัญชัยถูกแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานี เนื้อความได้สะท้อนให้เห็นถึงความเสียใจที่ชาวปัตตานีจะต้องถูกปกครองโดยผู้ที่ไม่ใช่ชาวมลายูปัตตานี “ต่อมาสยามได้แต่งตั้งคนสยามผู้หนึ่งชื่อว่า นายขวัญชัย เป็นเจ้าเมืองปัตตานี เขาเป็นขุนนางผู้หนึ่งแห่งจะนะ ซึ่งตระกูลเดิมเป็นชาวจีนที่มาทำการค้าขายที่จะนะ หลังจากได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง เขาจึงเดินทางมาปกครองปัตตานี และจัดสร้างหมู่บ้านที่พำนักขึ้นที่บ้านบานา ไม่ไกลจากบ้านกรือเซะ ที่ติดตามมาพร้อมเขานั้นคือ ครอบครัวชาวสยามจำนวนหนึ่งที่มาจากสงขลานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่โชคร้ายยิ่งในประวัติศาสตร์ รัฐปัตตานีถูกปกครองโดยคนไม่ใช่มลายู”(ปป.หน้า48) ความรู้สึกดังกล่าวท้ายที่สุดแล้วในห้วงเวลาต่อมาก็ได้กลายมาเป็นชนวนชักนำไปสู่ความขัดแย้งและต่อสู้กันที่สุดในหลังจากนายขวัญชัยเสียชีวิต นายพ่ายผู้เป็นน้องชายได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองปัตตานีแทน ในเวลาของการปกครองของนายพ่ายนั้นได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้นระหว่างชาวสยามกับชาวมลายูจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวทางการปกครองปัตตานีในที่สุด “เมื่อนายขวัญชัย สิ้นชีวิตในปี ค.ศ. 1815 ตำแหน่งของเขาถูกสืบทอดโดยนายพ่ายผู้เป็นน้องชาย ในสมัยนายพ่ายเป็นเจ้าเมืองปัตตานี รัฐปัตตานีไม่เคยสงบสุข การทะเลาะวิวาทและบางครั้งถึงเลือดตกยางออกเกิดขึ้นทั่วทุกหนแห่ง ระหว่างคนสยามกับคนมลายู เมื่อมีรายงานไปยังกรุงเทพฯ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สยามจึงตัดสินใจว่าต้องดำเนินการนโยบายใหม่ขึ้นที่ปัตตานี”(ปป.หน้า 48) ขณะที่ชาวปัตตานีเอง เมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามก็ถวิลหาต้องการที่จะให้มีการปกครองปัตตานีโดยชาวมลายูปัตตานีแต่ก็ไม่เคยได้รับการตอบสนองจากทางสยาม “ปัจจุบันมีผู้นำเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดที่รู้จักในหมู่มลายูปัตตานีในชื่อของ “เจ้าเมือง Raja Negeri” ไม่เคยมีคนมลายูได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดที่ “อดีต” รัฐปัตตานีนั้นจนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ตาม”(ปป.หน้า 49)

เมื่อหันมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างชาวปัตตานีกับชาวมลายูจากรัฐอื่นๆ จะเห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างลงรอยกันเป็นอย่างดี เรียกได้ว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันแบบแน่นแฟ้นจนสามารถตายแทนกันได้ อาทิ เมื่อครั้งที่สยามทำศึกกับเคาะห์ ได้มีการร้องขอให้กำลังจากเจ้าเมือง 7 หัวเมือง ซึ่ง 6 คนเป็นชาวมลายูให้ไปช่วยกองทัพสยามรบ แต่ในที่สุดเจ้าเมืองชาวมลายูทั้ง 6 คนก็ฝ่าฝืนคำสั่งผู้ปกครองชาวสยามและเข้าร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาวเคาะห์

ด้วยความกดดันจากการต่อสู้ที่รุนแรงกับรัฐเคาะห์นี้ ข้าหลวงของสยามที่สงขลาได้ขอความช่วยเหลือทันทีจากกรุงเทพฯ คำตอบที่ได้รับนั้น ทางกรุงเทพฯ ได้เขียนหนังสือถึงนายพ่าย ผู้เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง ให้มีคำสั่งถึงบรรดาเจ้าเมืองทั้งหมดในอีก 6 หัวเมือง (เมืองหนองจิก, ปัตตานี, ยะลา, รามัน, ระแงะและเมืองสาย) ได้รวบรวมกำลังพลของประชาชนในแต่ละเมืองเพื่อเข้าช่วยเหลือสยามในการต่อสู้กับรัฐเคาะห์ เจ้าเมือง 4 คนจากเมืองปัตตานี, หนองจิก, ระแงะ และยะลา ได้ปฏิบัติตามคำสั่งนี้ แต่อีก 2 เจ้าเมือง คือเจ้าเมืองรามันและเมืองสายได้ปฏิเสธคำสั่งดังกล่าว และนี่เป็นความสำเร็จครั้งแรกที่สยามได้รับจากผลการแบ่งแยกรัฐปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมืองเล็กๆ กองทัพทั้ง 4 เมืองเหล่านี้ไปรวมพลกันที่ยะหริ่งภายใต้การควบคุมของนายพ่ายก่อนที่จะถูกส่งไปยังเมืองสงขลาเพื่อเข้าร่วมในกองทัพใหญ่ที่จะเดินทางไปยังรัฐเคาะห์ด้วยความคิดว่ากองทัพเหล่านี้จะถูกส่งไปทำสงครามต่อสู้กับบรรดาพี่น้องร่วมศาสนาอิสลามชาวรัฐเคาะห์ของพวกเขา บรรดาเจ้าเมืองทั้ง 4 คนนี้ต่อมาได้ “กลับมาคิด” แล้วจึงเปลี่ยนแนวคิดมาร่วมกับคนรัฐเคาะห์ และก่อกบฏต่อต้านนายพ่ายและการยึดครองของสยามในปัตตานี (ปป.หน้า 52)

นอกจากความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างปัตตานีกับเคาะห์ที่มีความรู้สึกว่าเป็นพี่น้องร่วมศาสนาเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับกลันตันและตรังกานูซึ่งเป็นรัฐมลายูทางตอนใต้ของปัตตานีก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน ซึ่งก็คือแน่นแฟ้นในลักษณะที่สามารถร่วมทำสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่กันได้ ขณะที่สยามนั้นถูกมองเป็นศัตรูตัวฉกาจของรัฐมลายู

หลังจากการพ่ายแพ้ในครั้งนี้นี้ คนรัฐเคาะห์ก็เดินทางกลับไปยังรัฐเคาะห์ ส่วนคนปัตตานีก็เดินทางไปยังปัตตานี พระยาพระคลังไปแบ่งกองทัพของตนเองออกเป็น 2 ส่วน เพื่อไล่ล่าทั้งกองทัพเคาะห์และปัตตานี ทำให้สิ่งลงก็คือสยามประสบความสำเร็จอีกครั้งในการยึดครองรัฐเคาะห์ในช่วงเวลาไม่นานนัก ส่วนปัตตานีนั่นสุดท้ายก็ประสบกับความพ่ายแพ้ต่อสยามเช่นกัน ต้องใช้เวลาที่นานกว่า ด้วยเพราะเมื่อกองทัพสยามเดินทางถึงปัตตานี คนปัตตานีได้รับความช่วยเหลือทันทีจากสุลต่านกลันตันและตรังกานู กองทัพช่วยเหลือจากกลันตันอยู่ภายใต้การนำของราชามูดาแห่งบ้านกำปงลาวด์ ผู้เป็นบุตรของเต็งกูบือฮาร์และราชาบังโฆล ส่วนกองทัพช่วยเหลือจากรัฐตรังกานูภายใต้การนำของแม่ทัพเต็งกูอิติริส, วันกามิล และเอ็นเง๊ะ อิสมาแอล เมื่อกองทัพช่วยเหลือเหล่านี้มารวมกับกองทัพปัตตานีที่ล่าถอยออกจากสงขลา จึงได้จัดตั้งกองกำลังหนึ่ง เพื่อป้องกันปัตตานีที่สนามรบในปัตตานีเอง (หน้า15)

นอกจากนี้ภายหลังจากความพ่ายแพ้ของปัตตานีต่อสยามครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อมีการจัดตั้งองค์การกัมปาร์เพื่อต่อต้านการกดขี่ของสยาม ชาวมลายูปัตตานีก็ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากชาวกลันตันและตรังกานู (ปป.หน้า83) “เป็นที่ชัดว่าความขัดแย้งที่ปัตตานีได้รับความสนใจยิ่งจากพี่น้องของพวกเขาที่มาลาया โดยเฉพาะที่กลันตันและเคาะห์ ดังเช่นที่ได้ติดตามมาแล้วก่อนหน้านี้ ปัตตานีได้ตกอยู่ภายใต้สยาม มีคนกลันตันและเคาะห์ ยังรวมทั้งตรังกานูจำนวนไม่น้อยถูกดึงเข้าร่วมในการรณรงค์เพื่อปลดปล่อยปัตตานี ในช่วงปี

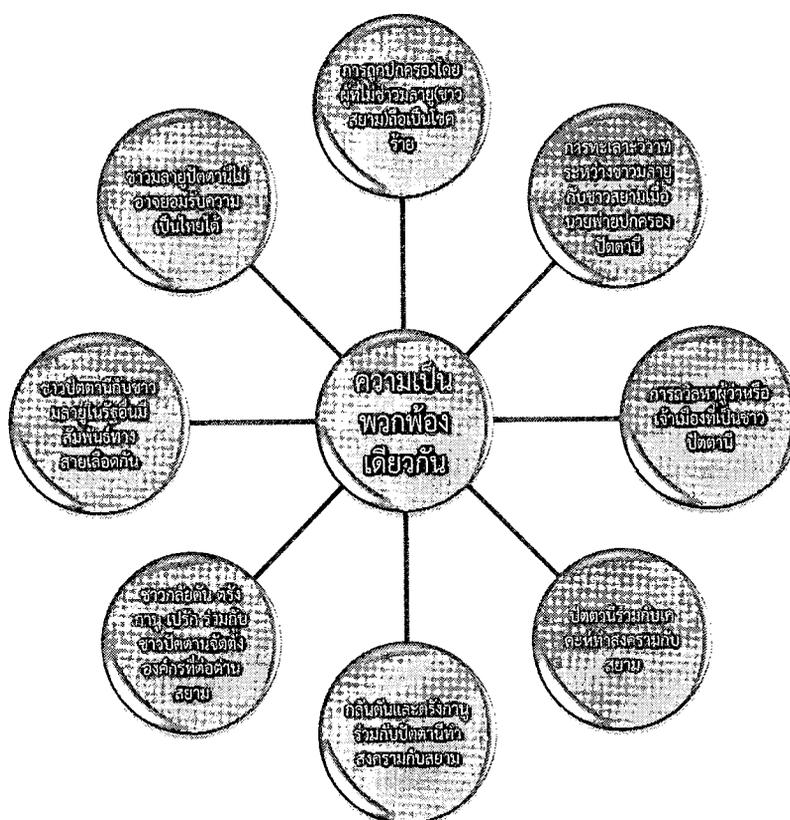
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อกลุ่มการต่อสู้เกิดขึ้นในรูปของบรรดาพรรคการเมือง ดังนั้นความเห็นอกเห็นใจนี้แสดงผ่านลักษณะและการต่อสู้พรรคการเมืองเช่นกัน โดยเฉพาะบรรดาพรรคการเมืองที่ถูกว่าเป็นฝ่ายซ้าย”(ปป.หน้า88) ขณะที่ชาวมลายูในรัฐเปรักก็ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจชาวมลายูปัตตานีเช่นเดียวกัน โดยได้แสดงออกทั้งการประท้วงและส่งกำลังช่วยเหลือสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวของชาวมลายูปัตตานี

ที่เปรัก องค์กรที่มีความเห็นอกเห็นใจเป็นอย่างยิ่งกับชะตากรรมของชนมลายูปัตตานี คือ องค์กร MATA หรือมีชื่อเต็มว่า สภาศาสนาสูงสุดแห่งมาลายา (Majlis Tertinggi Agama SeMalaya) ที่มีศูนย์ปฏิบัติการอยู่ที่สูงุงเซอแม็งโกล (Gunung Semanggol) ในสถานการณ์ขณะนั้น องค์กร MATA ได้มีการเจรจาปัญหาปัตตานีพร้อมได้ประท้วงการกระทำของไทยต่อรัฐแห่งหนึ่ง ซึ่งมีความเห็นว่าไม่ใช่เป็นกรรมสิทธิ์ของไทย ... นอกจากความเห็นอกเห็นใจแล้ว นั่นคือการปฏิบัติการที่กระทำการโดยขบวนการคนหนุ่มที่มีจิตสำนึก (Angkatan Pemuda Insaf) อย่งไรก็ดี ขบวนการ API เป็นเพียงองค์กรหนึ่งของปึกคนหนุ่ม ที่อยู่ภายใต้พรรคหลักที่มีชื่อว่า PKMM อย่งไรก็ดี องค์กรนี้ต่อมาได้ขยายตัวมีเอกลักษณ์ที่เป็นการเฉพาะของตัวเอง กลายเป็นองค์กรที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของมาลายาเกี่ยวกับการต่อสู้ของปัตตานีนั้น องค์กรนี้ได้มีการวางแผนให้มีการพบปะกับฮัจญ์มุฮัมหมัดอาหมิน (ลูกของผู้นำชาวปัตตานีที่ชื่อฮัจญ์สุหลง) ที่ไทปิง สำหรับการช่วยเหลือในการดำเนินการก่อกบฏด้วยกำลังติดอาวุธที่ปัตตานี ผลที่ได้จากการพบปะ คือ มีแผนการหนึ่ง ได้ถูกวางแผนขึ้นเพื่อส่งคน 3 กลุ่มไปยังปัตตานีโดยผ่านสถานที่ 3 แห่ง คือ สุโหวเดอรฮาภา, บาลิงและกรีก ตามแผนการนั้นกลุ่มสุโหวเดอรฮาภาภายใต้การนำของเซ็น อารีฟฟ์ จะรออยู่ที่จังลูน ส่วนกลุ่มบาลิง (ภายใต้การนำของลาตีฟ มาดิน) และกรีก (ภายใต้การนำของอาหมัด โบสตามาน , ตูซิน ยูซูฟฟ์และอื่น ๆ) จะรวมตัวกันที่หมู่บ้านลาลังใกล้กับเบตงจากทั้งสองสถานที่พบกันนี้ พวกเขาจะถูกนำเข้าสู่ปัตตานีโดยบรรดาเพื่อนชาวปัตตานีของพวกเขาที่เตรียมรออยู่ เป็นที่น่าเสียใจยิ่ง เมื่อกลุ่มทั้งสองนี้มาถึงสถานที่ซึ่งได้นัดหมายไว้ ไม่มีคนปัตตานีมาต้อนรับการมาของพวกเขาดังเช่นที่ได้มีการวางแผนไว้ พวกเขาารู้สึกผิดหวังอย่างแรง หลังจากรออยู่จนถึงหนึ่งสัปดาห์ บรรดากลุ่มเหล่านี้ก็ได้เดินทางกลับไปยังสถานที่ของแต่ละคน(ปป.หน้า 90-91)

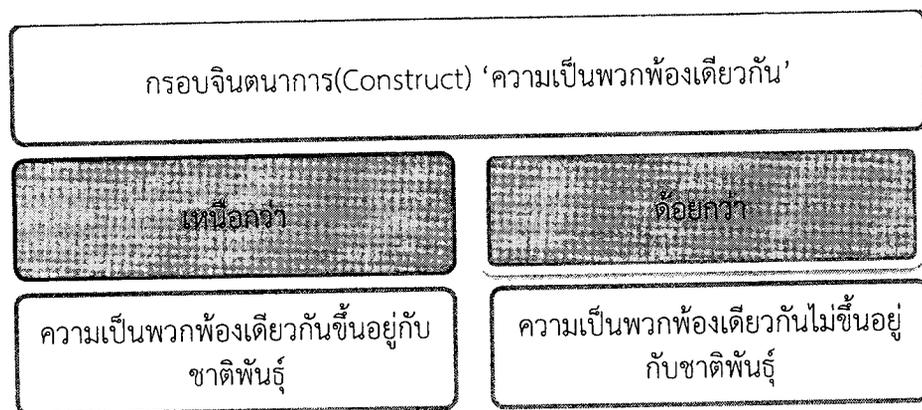
ไม่น่าแปลกใจที่ความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวมลายูจากรัฐอื่นๆจะดูเหนียวแน่นจริงจัง เนื่องจากความเป็นพวกพ้องดังกล่าวยังรวมถึงการผูกพันกันทางสายเลือดในลักษณะที่มีความเป็นเครือญาติกัน “ในปี ค.ศ. 1986 ครั้งที่ข้าพเจ้าแวะละหมาดที่มัสยิดวาติลฮุสเซ็น ที่บ้านตะโละมะเนาะ (ในอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส) ข้าพเจ้าเห็นรถป้ายมาเลเซียคันหนึ่งจอดอยู่หน้าบ้านโต๊ะบิลาล มัสยิดชื่อ ฮัจญ์อิบราฮิม เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสได้سلامกับเจ้าของรถคันดังกล่าวภายหลังจากละหมาดเสร็จ ข้าพเจ้าได้ทราบว่าเขามาเยี่ยมเยียนครอบครัวที่บ้านตะโละมาเนาะและหมู่บ้านใกล้เคียง “ปู่ของข้าพเจ้ามาจากที่นี่” เขากล่าว “ทุกปีถ้ามีโอกาสข้าพเจ้าพาลูกและครอบครัวมาเยี่ยมเยียนเพื่อสายสัมพันธ์จะได้ไม่ขาดตอน” เขากล่าวเสริม ในการพูดคุยต่อมา ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขาเป็นอดีตเสมียนที่สำนักงานกอกูแห่งปาริต บุนตาร์, รัฐเปรัก” (ปป.หน้า 172)

แน่นอนว่าความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวมลายูในรัฐอื่นนั้นถูกสะท้อนผ่านหนังสือเล่มนี้ว่ามีความเข้มข้นเหนียวแน่น ขณะที่ความรู้สึกสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวสยาม แทบไม่มีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นพวกพ้องเดียวกันทั้งทางด้านสายเลือด ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม หรือแม้แต่ความคิดทางการเมือง ขณะที่ในบางครั้งความสัมพันธ์ที่ชาวมลายูมีต่อชาวสยามถูกสะท้อนให้เห็นว่า

เป็นไปในลักษณะเสมือนผู้ที่ไม่อาจไว้วางใจกันได้ “การเสียชีวิตของฮัจญีสุหลง ผู้สังเกตการณ์บางส่วนยึดถือว่าเป็นหลักฐานของความล้มเหลวของฝ่ายมีอำนาจไทยต่อการผสมกลมกลืนชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมเข้าร่วมในประเทศไทย เหมือนกับที่ได้กระทำการต่อชนกลุ่มเชื้อชาติอื่น ๆ ดังเช่นกับกลุ่มคนอิสลามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คนมลายูมุสลิมในภาคใต้ หมายถึง ปัตตานี เกือบจะไม่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติเลยกับคนไทยเพิ่มความแตกต่างทางด้านภาษา, ศาสนา, วัฒนธรรมและก็ประสบการณ์ทางการเมืองที่เข้มข้นกับสยาม ความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูกับคนไทย มีลักษณะเป็นเพื่อนที่ไม่อาจไว้วางใจได้” (ปป. หน้า 103) นอกจากนี้เนื้อความบางส่วนที่ได้นำมาอ้างอิงถึงในหนังสือเล่มนี้ยังได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูกับชาวสยามว่าเป็นความรู้สึกที่ไม่อาจเข้ากันได้เลยด้วยประการทั้งปวง ดังที่เนื้อความระบุว่า “สยามไม่ใช่ทั้งดินแดนสยามตามหลักรัฐศาสตร์, ความรู้สึก, เชื้อชาติ, สังคมมานุษยวิทยา หรือภูมิศาสตร์ในการครอบครองปัตตานี” เป็นการรายงานบทความในหัวข้อ “การเหยียดหยามของชาวสยามในปัตตานี” (Siamese Abuses in Patani) ในปี ค.ศ. 1923 และถูกตีพิมพ์อีกครั้งใน Suara Siawa เล่มที่ 2 ฉบับที่ 2 (ธันวาคม ค.ศ. 1970)” (ปป. หน้า 155) ดังนั้นเนื้อความได้ชี้ให้เห็นว่าไม่ว่าทางสยามจะมีนโยบายผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นชาวสยามหรือชาวไทยในรูปแบบใดก็ไม่สามารถที่จะทำได้ “คนปัตตานีที่ไม่เคยรู้สึกว่าเขาเป็นคนไทย แม้ว่าหลายต่อหลายปีที่รัฐบาลไทยได้เรียกพวกเขาในชื่อว่าไทยมุสลิม แต่ชื่อนี้ไม่เคยตราตรึงติดกับพวกเขา เป็นความอัศจรรย์ทางประวัติศาสตร์เมื่อคนปัตตานี หลังจากเป็นชาติที่ถูกปกครองและถูกทำเหมือนเด็ก ๆ แต่สามารถปกป้องชื่อเดิมจนกระทั่งถึงปัจจุบัน” (ปป. หน้า 156)

จะเห็นว่าความเป็นพวกพ้องเดียวกันที่ถูกนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ได้แสดงภาพของความเป็นพวกพ้องเดียวกันของชาวมลายูที่เหนียวแน่นแม้ว่าจะอยู่ต่างรัฐกัน ขณะที่สะท้อนภาพของความไม่ลงรอยกันและไม่สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันได้ระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวสยาม

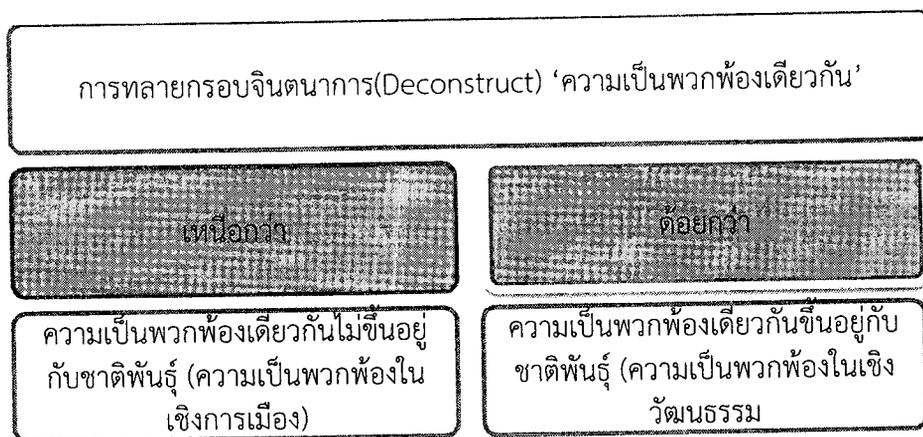

อย่างไรก็ตาม เมื่อสืบสาวราวแห่งความหมายของความเป็นพวกพ้องเดียวกันที่อยู่ในหนังสือเล่มนี้ก็ยังสามารถพบว่า ชาวมลายูมิได้แสดงออกว่าไม่สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวสยามได้เสมอไป แต่ในบางกรณีนั้นชาวมลายูก็สามารถแสดงให้เห็นว่า แม้จะไม่ใช่กลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน แต่หากมีเป้าหมายเดียวกันก็สามารถได้รับความยอมรับในลักษณะที่เป็นพวกพ้องเดียวกันได้ อาทิ เมื่อเนื้อความกล่าวถึงเมื่อครั้งที่นายปรีดีต้องหลบหนีจากการทำรัฐประหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เค้าได้เคยปลอมตัวเป็นชาวมุสลิมและได้รับการปกป้องโดยให้อาศัยอยู่ในปอเนาะแห่งหนึ่งในรัฐเคดะห์ “ในวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 1947 จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจภายหลังจากทำการ “รัฐประหาร” บังคับให้นายปรีดี หนีภัยไปยังต่างประเทศ มีข้อมูลที่คุณเขียนได้รับมาว่า ก่อนหน้าที่ไปยังประเทศสิงคโปร์เพื่อลี้ภัยทางการเมืองยังประเทศจีน นายปรีดี ได้ “ซ่อนตัว” อยู่ที่ปอเนาะแห่งหนึ่งในรัฐเคดะห์ ปลอมตัวเป็นชาวมุสลิมกรุงเทพฯ คนหนึ่งพร้อมด้วยเพื่อนรักของเขาที่ชื่อว่าฮัจญ์ซัมซุดดิน ผู้เป็นจุฬาราชมนตรี (เชคอุลอิสลาม)”(ปป.หน้า 93) เนื้อความแม้ไม่ได้สื่อสารโดยตรงแต่ก็บอกเป็นนัยถึงความรู้สึกถึงความคิดทางการเมืองเดียวกันก็สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันได้ ซึ่งข้อสันนิษฐานเช่นนี้ชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงนายปรีดีในลักษณะที่ว่าชาวมลายูปัตตานีสามารถยอมรับให้เป็นผู้นำโดยพฤตินัยของชาวมลายูปัตตานีได้เลยทีเดียว โดยที่ความเป็นสยามของนายปรีดีถูกลบทิ้งไปด้วยความที่มีจุดมุ่งหมายในทางการเมืองที่เดียวกัน “ภายใต้้นายกรัฐมนตรีปรีดี ผู้เป็นที่รับรู้ว่าได้รับอิทธิพลด้วยรูปแบบลัทธิสหพันธรัฐสวีเดนเซอร์แลนด์ เชื่อว่าเขาพร้อมมอบสิทธิการปกครองตนเองทางวัฒนธรรม สำหรับชนเชื้อชาติมลายูภายใต้ชาติไทย “ฮัจญ์สุหลงถือว่ามีปรีดีเป็นผู้นำ de facto สำหรับชุมชนมุสลิม เป็นการหวังอย่างยิ่งเพื่อให้ได้ให้การสนับสนุนทางการเมืองแก่การต่อสู้เพื่อการได้สิทธิปกครองตนเองทางการเมือง”(ปป.หน้า 75) ไม่ใช่กรณีของนายปรีดีกรณีเดียวที่ชาวมลายูปัตตานียอมรับในความเป็นผู้นำ กรณีของขุนเจริญวรเวช หรือ เจริญสืบแสง อดีตสาธารณสุขจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นชาวไทยนับ

ถือศาสนาพุทธก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากชาวมลายูปัตตานีให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปัตตานี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2491 มาโดยตลอด³³

นอกจากนี้เรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวมลายูในรัฐอื่นๆ ใ้ว่าจะมีความสัมพันธ์ที่กลมเกลียวราบรื่นหรือเป็นพวกพ้องเดียวกันเสมอไป ในบางคราก็ยังคงมีการรบพุ่งกันเช่นกัน หากเป้าหมายทางการเมืองไม่ตรงกัน เช่น เมื่อครั้งที่ราชาซัคตีที่ 1 ต่อด้านอำนาจของปัตตานีโดยการยกทัพเข้าโจมตีจนได้รับชัยชนะ “ภายใต้อำนาจของราชาซัคตีที่ 1 เวลา 1 ปีต่อมาคือปี ค.ศ. 1650 พระองค์ได้โจมตีอำนาจส่วนกลางของพระองค์เองนั่นคือปัตตานี และได้โค่นล้มราชินีกุนิง ภายหลังจากมีชัยชนะเหนือปัตตานี พระองค์ดำเนินต่อเนื่องไปแย่งชิงสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช”(ปบ.หน้า 22-23) ดังนั้นการแสดงออกซึ่งการเป็นพวกพ้องเดียวกันระหว่างปัตตานีกับรัฐมลายูอื่นๆ จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการรวบรวมความเข้มแข็งทางการเมืองมากกว่าการรวบรวมกันเป็นปีกแผ่นทางชาติพันธุ์ดังที่งานเขียนของยงยุทธ ชูแวนระบุว่า “นโยบายเชิงรุกของปัตตานีเห็นได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องตลอดศตวรรษที่ 17 ดังจะเห็นได้จากเมื่ออยุธยาได้เข้ามาแทรกแซงการเมืองท้องถิ่นหัวเมืองปลายแดนในปลายทศวรรษ 1620 โดยการเปลี่ยนตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมแต่งตั้งเจ้าเมืองพัทลุงคนใหม่จากส่วนกลาง เหตุการณ์นี้ทำให้ปัตตานีต่อด้านสยามทันที ดังจะเห็นได้ว่าเจ้าหญิงกุนิงได้เลิกร้างกับออกญาเดโชแล้วถูกส่งไปสมรสกับสุลต่าน Abdul Jalia Syah แห่งยะโฮร์ (ค.ศ. 1623-1677) การสมรสดังกล่าวทำให้ปัตตานีมีพันธมิตรที่แข็งแกร่งเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากปาหังและกลันตันซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกันอยู่แล้ว”³⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากรอบจินตนาการที่ว่าความเป็นพวกพ้องเดียวกันนั้นต้องเป็นชาติพันธุ์เดียวกันจึงไม่ใช่ทั้งหมดของเรื่องราว เพราะในความเป็นพวกพ้องเดียวกันนั้นยังเปิดโอกาสให้คนต่างชาติพันธุ์เป็นพวกพ้องกันได้ อาทิความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันเพราะมีความคิดทางการเมืองเช่นเดียวกัน ขณะที่ในหมู่ของชนชาติพันธุ์เดียวกันก็อาจไม่เป็นพวกพ้องเดียวกันก็ได้หากมีความคิดหรือจุดมุ่งหมายทางการเมืองไม่ตรงกัน

³³ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” ใน โครงการตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้าน ชุด 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพฯ : โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549) น.66.

³⁴ ยงยุทธ ชูแวน, ‘ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์’ จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 68. (กรุงเทพฯ : บริษัท สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด, 2552) น.20.

โดยสรุปเนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างกรอบจินตนาการอย่างกว้างๆให้เห็นว่าชาวมลายูปัตตานีไม่สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวสยามได้ โดยกล่าวถึงหลายครั้งหลายคราขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับชาวมลายูในรัฐอื่นๆนั้นนับได้ว่าเป็นดังญาติพี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน อย่างไรก็ตามยังคงมีเนื้อความบางส่วนที่ทั้งร่ำร่อยให้เห็นว่ากรอบจินตนาการดังกล่าวมิได้เป็นจริงเสมอไป ในบางครั้งสำหรับคนบางคนนั้นแม้ว่าจะเป็นชาวสยามแต่หากมีความคิด ความรู้สึก หรือเป้าหมายทางการเมืองที่สอดคล้องกันกับชาวมลายูก็สามารถได้รับการยอมรับว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันได้ จึงกล่าวได้ว่า แม้ว่าชาวมลายูจะไม่สามารถเป็นพวกพ้องเดียวกันกับชาวสยามในทางสายเลือด ชาติพันธุ์ หรือศาสนาและวัฒนธรรมได้ แต่ในทางอุดมการณ์ทางการเมืองแล้วชาวมลายูปัตตานีสามารถเป็นพวกพ้องเดียวกับชาวสยามหากมีเป้าหมายทางการเมืองที่สอดคล้องกัน

9. การผสมกลมกลืน

อีกประเด็นหนึ่งที่ถูกสะท้อนอย่างต่อเนื่องในหนังสือเล่มนี้ก็คือการผสมกลมกลืนกัน โดยเนื้อความได้แสดงภาพของความพยายามที่จะผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีของผู้ปกครองชาวสยามในแง่มุมต่างๆ ทั้งที่เป็นการผสมกลมกลืนผ่านอำนาจทางการเมือง ผสมกลมกลืนผ่านการศึกษา การผสมกลมกลืนทางภาษา การผสมกลมกลืนด้านการแต่งกาย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการสนับสนุนให้ชาวมลายูจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือเข้าไปอาศัยในดินแดนปัตตานีเพื่อทำให้ความหนาแน่นของชาวมลายูปัตตานีในพื้นที่เบาบางลง การผสมกลมกลืนในรูปแบบต่างๆที่กล่าวมานี้ถูกต่อต้านอย่างต่อเนื่องจากชาวมลายูปัตตานีและสะท้อนให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำให้ชาวมลายูปัตตานีกลายเป็นชาวสยามหรือชาวไทยได้

การผสมกลมกลืนขั้นแรกของผู้ปกครองชาวสยามที่มีต่อชาวมลายูก็คือการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เริ่มต้นจากเมื่อกองทัพปัตตานีพ่ายแพ้แก่กองทัพสยาม สยามได้แต่งตั้งชาวมลายูปัตตานีเป็นผู้ปกครองซึ่งเปรียบเสมือนเจ้าเมืองหุ่นเชิดเพราะต้องตกอยู่ภายใต้การสั่งการของสยาม หลังจากนั้นเมื่อเกิดความวุ่นวายเนื่องจากผู้นำชาวมลายูที่สยามแต่งตั้งรวบรวมไพร่พลลุกขึ้นต่อต้านทางสยามจึงแต่งตั้งชาวสยามขึ้นมาปกครอง หลังจากนั้นเนื่องจากยังคงมีความไม่ลงรอยกันเกิดขึ้นอีกจึงมีการจัดการปกครองแบบใหม่ที่เรียกว่าการแบ่งแยกและปกครอง แต่ท้ายที่สุดก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการปกครองจากเจ้าเมืองมลายูสู่ผู้ปกครองปัตตานี โดยระบบราชการไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามผสมกลมกลืนในเชิงของอำนาจการปกครองได้เป็นอย่างดีที่เนื้อความชี้ให้เห็นว่า “จะไม่ได้ชื่อว่าเจ้าอาณานิคมถ้าพวกเขาไม่พยายามดำเนินการผสมกลมกลืนชนภายในประเทศของตนเอง เหมือนที่เกิดขึ้นกับ “เจ้าอาณานิคม” ไทยได้กระทำต่อปัตตานีเช่นที่กล่าวมาข้างต้น ภายหลังจากสงบลงกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1909 เป็นการเริ่มหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ปัตตานี การดำเนินการอย่างช้า ๆ แต่ด้วยความมั่นใจและแน่วแน่ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นไทยของรัฐปัตตานี และการผสมกลมกลืนคนปัตตานี เริ่มขึ้นโดยการยกเลิกบรรดาเจ้าเมืองมลายู และสร้างความมั่นคงต่อระบบราชการในตอนต้นศตวรรษที่ 20” (ปป. หน้า 157) นอกจากการผสมกลมกลืนผ่านอำนาจการปกครอง ในบางห้วงเวลาผู้ปกครองชาวสยามยังได้มีความพยายามที่จะผสม

กลมกลืนสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แข็งแกร่งของชาวมลายูปัตตานีอย่างมาก นั่นคือการผสมผสานทางศาสนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายที่ใช้ในปัตตานี “สิ่งที่เปื้อนเหยื่อตามไปด้วยคือ กิจการส่วนตัวและครอบครัวคนมุสลิม ดังนั้นการแต่งงานและการรับมรดก ซึ่งตลอดในระบบเทศบาลของพระจุลจอมเกล้า นั้น ได้รับการยกเว้นจากกฎหมายไทย ในปัจจุบันภายใต้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม การยกเว้นดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป มีความน่ารังเกียจยิ่งขึ้น นั่นคือการพยายามกระทำการ เพื่อให้มีความคล้ายคลึงกันความคิดชาตินิยมไทยกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ ในความหมายที่ว่า บรรดาข้าราชการสามารถหลุดพ้นจากตำแหน่งหรือโอกาสเลื่อนขั้น ถ้าหากว่าพวกเขาไม่ใช้นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนั้น การแก้ไขหลักสูตรในวงการการศึกษา ได้กระทำการอีกครั้งเพื่อมีเป้าหมายดึงดูดคนไม่ใช่พุทธให้เข้ารับนับถือศาสนาพุทธ” (ปป.หน้า 66)

อย่างไรก็ตามลักษณะของการผสมกลมกลืนที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากรั้วนี้ได้เป็นการกล่าวถึงการผสมกลมกลืนในเชิงอำนาจแต่เป็นการผสมกลมกลืนผ่านระบบการศึกษา โดยในปี ค.ศ. 1921 ได้มีการออกพระราชบัญญัติการประถมศึกษา ซึ่งบังคับให้เด็กชาวมุสลิมที่เรียนในระดับประถมศึกษาให้เรียนภาษาไทย แต่ก็ถูกต่อต้านจากชาวมลายูปัตตานีโดยการส่งลูกหลานไปยังบรรดาปอเนาะแบบดั้งเดิมที่มีโต๊ะครูเป็นผู้สอนเช่นเดิม หลังจากนั้นรัฐบาลไทยจึงได้เริ่มนโยบายใหม่โดยใช้การสนับสนุนทางการเงินแก่โรงเรียนปอเนาะแต่มีเงื่อนไขให้นำภาษาไทยและครูที่ส่งไปจากรัฐบาลเข้าไปสอนในโรงเรียนปอเนาะ “รัฐบาลไทยจึงเริ่มนโยบายใหม่ ในปี ค.ศ. 1961 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการโครงการที่มีชื่อว่า โครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนปอเนาะ ภายใต้โครงการนี้ กระทรวงศึกษาธิการมีบทบาทใหม่ในการจดทะเบียนโรงเรียนปอเนาะที่มีอยู่เพื่อจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการร่างงบประมาณการบริหารที่นับวันจะสูงยิ่งขึ้น ก่อนที่บสนับสนุนจะให้ทางปอเนาะจำต้องดำเนินการตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยกระทรวง เช่น ปอเนาะต้องยอมรับการนำวิชาภาษาไทยเข้าไปในหลักสูตรใหม่ของโรงเรียน พร้อมยอมรับครูรัฐบาลที่ส่งไปช่วยสอนในบรรดาปอเนาะ”(ปป.หน้า 157) การสนับสนุนดังกล่าวแม้ในมุมหนึ่งจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาหรือยกระดับโรงเรียนปอเนาะ แต่เงื่อนไขต่างๆที่มากับการสนับสนุนงบประมาณนั้นทำให้ชาวมลายูปัตตานีรู้สึกว่าเป็นการแทรกแซงมากกว่าการพัฒนา “เงื่อนไขที่พวกเขาไม่ค่อยพอใจนัก สำหรับรัฐบาลไทย ความพยายามเหล่านี้เพื่อกำหนดแนวทางการศึกษาใหม่ที่เหมาะสมกับนโยบายการผสมกลมกลืนภายในชาติและการพัฒนาการศึกษาไทยให้ทันสมัย “จากการพัฒนาโรงเรียนใหม่ย่อมต้องใช้งบประมาณมากอย่างมหาศาล จะเป็นการดียิ่งถ้ามีการปรับปรุงพระราชบัญญัติการประถมศึกษาที่มีอยู่แล้ว (หมายถึง : ปอเนาะ) และเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เพื่อรู้การเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ” แนวคิดของรัฐบาลไทยในขณะนั้น แต่สำหรับคนปัตตานีความพยายามเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นการแทรกแซงของรัฐบาลในกิจการศึกษาแบบดั้งเดิมของพวกเขา”(ปป.หน้า 158) แม้ว่าเส้นกั้นระหว่างการสนับสนุนกับการแทรกแซงจะดูค่อนข้างบาง แต่เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าเนื่องจากการสนับสนุนดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นจากการแสดงออกในเชิงบังคับมากกว่าการเปิดให้เกิดการยอมรับโดยสมัครใจ “ในปี ค.ศ. 1968 โครงการนี้ได้ครอบงำอีกก้าวหนึ่ง เมื่อกฎระเบียบ 2 ข้อใหม่ถูกนำมาใช้ ข้อแรกปอเนาะทุกแห่งที่จดทะเบียนและได้รับบสนับสนุน จะต้องยกเลิกการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาในการสอนสำหรับวิชาด้านศาสนา และข้อสองคนจะไม่มีสิทธิ์เปิดปอเนาะใหม่อีก ด้วยกฎระเบียบ 2 ข้อนี้ การเปลี่ยนแปลงปอเนาะมาเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเดิมเป็นด้วยความสมัครใจแต่

ขณะนี้ถูกบังคับ”(ปป.หน้า 157-158) ดังนั้นแทนที่จะถูกมองว่าเป็นการพัฒนาซึ่งได้รับการสะท้อนกลับมาว่าเป็นความพยายามทำลายความเป็นปอนะอันเป็นหัวใจทางการอบรมกลุ่มเถลาคทางสังคมของชาวมลายูปัตตานี(ปป.หน้า 159)

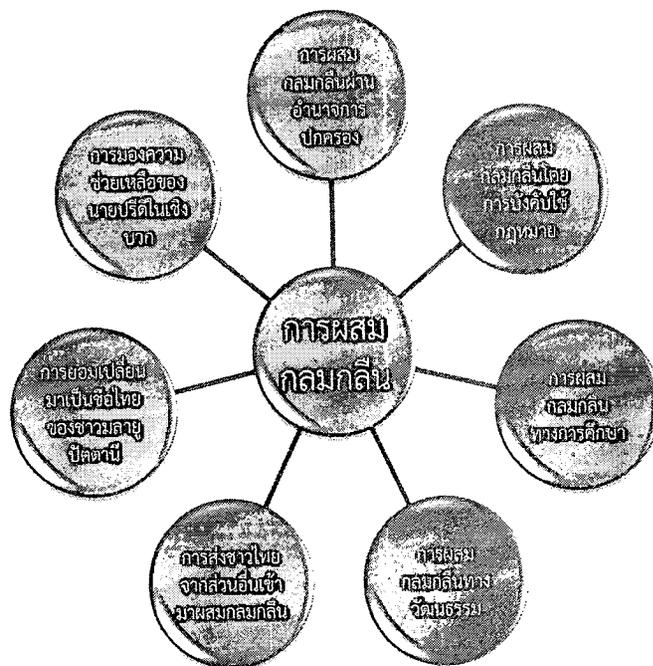
นอกจากนี้เนื้อความยังได้สื่อให้เห็นว่าความพยายามที่จะผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นไทย โดยผ่านภาษานั้นก็ถูกต่อต้านจากชาวมลายูปัตตานีเช่นเดียวกัน “เรื่องภาษาความจริงเคยเป็นหัวข้อใหญ่ในคำเรียกร้อง 7 ประการ ของฮัจญ์สุหลง ต่อบรรณบาลสยาม เช่นที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ อย่างน้อยมี 2 ประการที่เป็นข้อเรียกร้องของเขาเกี่ยวข้องกับเรื่องภาษา ประการแรก : เรียกร้องให้สอนภาษามลายูในทุกโรงเรียน ประการที่สอง : ยอมรับอักษรเขียนภาษามลายู (ผู้เขียน - ยาวี) เป็นภาษาทางการ” (ปป.หน้า 161) นอกจากรัฐบาลจะไม่ยอมรับการใช้ภาษามลายูแล้ว ยังมีนโยบายแถมบังคับที่จะต้องให้ชาวมลายูปัตตานีต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับหน่วยงานของรัฐ “สามารถกล่าวได้ว่าการใช้ภาษามลายูในปัตตานีปัจจุบันนี้มีเพียงในการใช้ในชีวิตประจำวัน ในการอ่านคุตบะห์ละหมาดวันศุกร์ในบรรดามัสยิด (หรือสุเหร่า) ต่าง ๆ ไม่มีการใช้ภาษามลายูการติดต่อทางการกับทางรัฐบาล ไม่มีภาษามลายูในสื่อสารมวลชน ไม่มีภาษามลายูในป้ายแสดงสถานที่ และไม่มีภาษามลายู ณ ที่แห่งใด ๆ ... คนมลายูปัตตานีถูกห้ามใช้ภาษามลายู หรืออย่างน้อยการใช้ภาษามลายูจะไม่ได้รับการปฏิบัติที่อำนวยความสะดวก ภาษามลายูกลายเป็นภาษาต้องห้ามในการพูดตามหน่วยงานรัฐ ข้าราชการคนใดที่รู้ภาษามลายู ห้ามติดต่อด้วยภาษานี้กับคนท้องถิ่น ดังนั้นคนมลายูที่มาติดต่อหน่วยราชการจำต้องใช้ภาษาไทย หรือถ้าพวกเขาไม่สามารถพูดได้ พวกเขาต้องใช้บริการล่ามแปลสำหรับดำเนินการธุระไม่ว่าสิ่งนั้นจะสำคัญหรือไม่”(ปป.หน้า 162)

ในส่วนในเรื่องราวอื่นๆ อาทิ เรื่องของการแต่งกาย ชาวมลายูปัตตานีก็ยังคงได้รับผลกระทบจากนโยบายผสมกลมกลืนของรัฐไทยเช่นเดียวกัน ทำให้การแต่งกายในลักษณะที่แสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของความ เป็นมลายูลดน้อยลง “ร่องรอยการแต่งกายของสตรีมลายูปัตตานีที่มีมาแต่เดิม - เสื้อกุหรัง, เสื้อเกอบายา, เสื้อบันดุง, ผ้าปาติก และโสร่งบาติกได้ลดน้อยลงจากสายตา และจะพบได้จากกลุ่มคนวัยกลางคนในพื้นที่ชนบท มีแฟชั่นเครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิมไม่มากที่ได้รับความนิยมจากหญิงสาวหรือกลุ่มนักศึกษา การกระจายของเครื่องแต่งกายชนิดนี้มีไม่ทั่วถึง ยิ่งใกล้ชายแดนมาเลเซีย ยิ่งจะเห็นเครื่องแต่งกายชนิดนี้มากขึ้น ยิ่งไปทางตอนเหนือยิ่งมีน้อยลง”(ปป.หน้า166) อีกทั้งในบางช่วงเวลา ชาวมลายูปัตตานียังถูกบังคับไม่ให้แต่งกายตามแบบฉบับของตนได้อย่างสะดวก “คนมลายูไม่ได้รับอนุญาตใช้เครื่องแต่งกายตามประเพณีของพวกเขา ไม่สามารถใช้ชื่อภาษามลายู - อหรับ ดังที่พวกเขาใช้ตามปกติ พร้อมทั้งไม่สามารถใช้ภาษาและอักษรยาวีของพวกเขา ตรงกันข้ามถูกบังคับให้ใช้เครื่องแต่งกายตามตะวันตก ดังเช่น กางเกงและสวมหมวก (สำหรับผู้ชาย) และเสื้อผ้าแบบยุโรป และเสื้อสั้น (สำหรับสตรี) สภาพทางด้านวัฒนธรรมไทยที่รู้จักในนามของสภาวัฒนธรรม ได้จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1940 โดยเฉพาะเพื่อเป้าหมายการพัฒนาพร้อมทั้งเผยแพร่ความคิด วัฒนธรรมไทยไปทั่วประเทศ” (ปป.หน้า66)

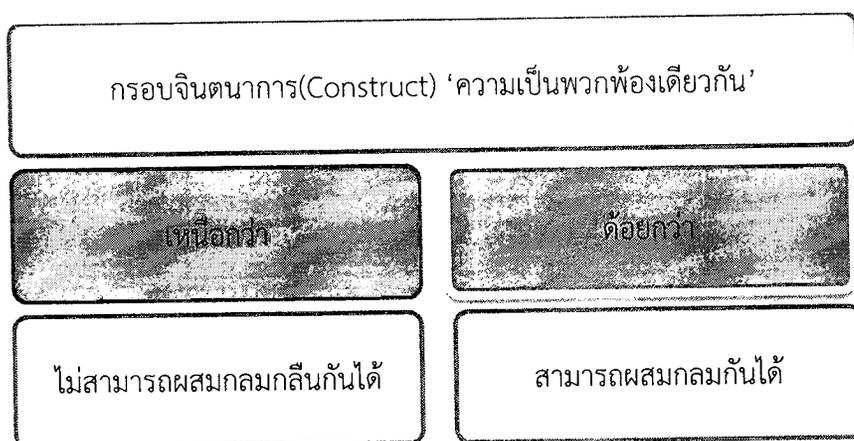
ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการดำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวมลายูปัตตานีนั่นก็ได้รับผลกระทบจากนโยบายการผสมกลมกลืนของรัฐไทยเช่นเดียวกัน เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าทั้งประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาวมลายูกำลังสูญหายไป (ปป.หน้า 168) “นอกจากการสูญหายในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมเช่นนั้นก็เกิดขึ้นทำให้คุณค่าด้านจารีตนิยมและขนบประเพณีของสังคมลดลง การถดถอยในด้านศิลป, หัตถกรรมมลายู, การละเล่นของชาวบ้าน, การแสดงพื้นบ้านและอื่น ๆ การเล่นมะโย่ง เป็นต้น ต้องยอมรับว่าเดิมนั้นมาจากวังของบรรดาเจ้าเมืองได้สูญหายไปโดยไร้ร่องรอยลมหายใจเฮือกสุดท้ายของการละเล่นชนิดนี้สามารถเอาตัวรอดได้ในรัฐกลันตัน แต่ก็นั้นเชื่อว่าเป็นบทเล่นใหม่ แล้วก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับหนังตะลุงในอดีตจะพบมากในพื้นที่ตะลัน, เป๊ะบุญ, ลาโละฮุและดุซงญอ มีเพียงการละเล่นชนิดหนึ่งของปัตตานีที่ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน คือ ดิเกร์บาร์ต” (ปป.หน้า 167) ดังนั้นความพยายามผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้กลายเป็นไทยนั้นท้ายที่สุดแล้วส่งผลกระทบในเชิงลบต่อความรู้สึกของชาวมลายูทั้งสิ้น ทั้งยังไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้เนื่องจากชาวมลายูปัตตานีมองว่าเป็นความพยายามที่จะทำลายทำลายเอกลักษณ์ของความเป็นมลายูปัตตานี “เป็นความตั้งใจและความคาดหวังของรัฐบาลไทยเพื่อทำลายวัฒนธรรมมลายูและการผสมกลมกลืนโดยการนำวัฒนธรรมไทยที่ “ก้าวหน้า” กว่า ภายหลังจากไทยรัฐนิยมที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ มีโครงการใหม่ที่ถูกนำมาใช้คือโครงการไต้หวัน นั้นคือนโยบายชัดเจนในการพยายามทำลายเอกลักษณ์มลายูจากแผ่นดินปัตตานี” (ปป.หน้า 169)

นอกจากรัฐบาลจะได้มีความพยายามผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นไทยผ่านวิธีการต่างแล้ว ยังได้ส่งเสริมให้ชาวไทยจากส่วนอื่นของประเทศอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อเจือจางความหนาแน่นของชาวมลายูในพื้นที่ ซึ่งแม้ว่าเนื้อความจะไม่ได้สะท้อนถึงความไม่พอใจในการกระทำดังกล่าว แต่ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าการดูแลชาวไทยที่จากภาคเหนือหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่โดยการสร้างสาธารณูปโภคนั้น รัฐบาลไม่ควรมองข้ามการพัฒนาชาวมลายูปัตตานีเช่นเดียวกัน

ได้พยายามทำและกำลังทำอยู่โดยการนำคนไทยสู่ภาคใต้ (โดยเฉพาะใน 3 จังหวัดภาคใต้) เพื่อถ่วงดุลย์กับจำนวนประชากรมลายูความพยายามนี้ได้ดำเนินการผ่านสิ่งนี้เรียกว่า “นิคมสร้างตนเอง” คือ เป็นโครงการหนึ่งในการบุกเบิกที่ดินใหม่เพื่อตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการเกษตรกรรม ภายใต้อำนาจนี้ ที่ดินถูกพัฒนาอย่างกว้างขวาง ด้วยการให้ความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและความต้องการขั้นพื้นฐาน คนไทยจากพื้นที่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกเลือกให้เป็นผู้ร่วมหลักในโครงการนี้ที่มีการพัฒนาท่ามกลางสังคมมลายูที่นี่ ความพยายามในลักษณะเดียวกันก็ถูกดำเนินการในรูปแบบการย้ายข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐในภาคใต้ การเปิดพื้นที่ธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม สร้างค่ายทหาร สร้างวัดหรือพระพุทธรูป ในหมู่บ้านคนมลายู ส่งเสริมอบายมุขและมโหรีสพ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีผู้หญิงนับพันคนลงสู่พื้นที่เพื่อชิงช่วงโชคในเมืองต่าง ๆ บริเวณชายแดนและอื่น ๆ อีก (ปป.หน้า 164-165)

ดังนั้นนโยบายผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้กลายเป็นไทยนั้นนอกจากไม่ได้ผลแล้วยังถูกต่อต้านและสร้างรอยบาดหมางให้เกิดขึ้นในหัวใจของชาวมลายูปัตตานี จนเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่เป็บ่อนทำลายมิตรภาพที่ดีระหว่างชาวมลายูปัตตานีกับรัฐไทยเลยทีเดียว “เป็นที่ชัดเจนว่าไทยรัฐนิยมสามารถสร้างรอยแผลให้กลายเป็นฝันร้ายที่ลอกหลอนสังคมมุสลิมปัตตานี ซึ่งเป็นที่รับรู้ว่ามีคามยึดมั่นในศาสนาของพวกเขาภาคขณะนี้เป็นที่แน่ชัดว่า “โซ่ตรวน” ที่ถูกโยนโดยชนชาวไทย เหนือปัตตานีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1785 เรียกได้ว่าเริ่มรัดในสมัยพระจุลจอมเกล้าและยิ่งรัดขึ้นในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม “ความรู้สึกเป็นมิตรภาพอะไรก็ตามที่มีอยู่ต่ออำนาจของไทยได้หายไปสิ้นในวินาทีที่กรุงเทพฯ เริ่มโครงการผสมกลมกลืน” (ปป.หน้า66-67)

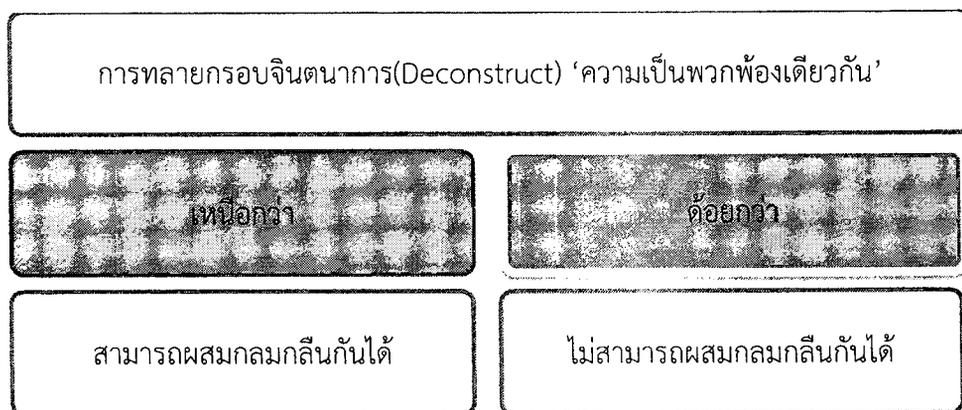
อย่างไรก็ตามแม้เนื้อความส่วนใหญ่จะโน้มน้าวให้เห็นว่าความพยายามที่จะผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นไทยนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและจะถูกต่อต้านอยู่เสมอ แต่ก็ยังคงมีเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าไม่เสมอไปที่เป็นอย่างนั้น เพราะด้วยวิธีการผสมกลมกลืนบางวิธีก็สามารถทำให้ชาวมลายูปัตตานียอมรับการผสมกลมกลืนได้ และตัวผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผสมกลมกลืนก็เช่นเดียวกันที่หากว่าเป็นผู้ที่ชาวมลายูปัตตานีให้ความยอมรับแล้วการผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีให้เป็นไทยก็เป็นไปได้หากการผสมกลมกลืนดังกล่าวไม่ขัดต่อหลัก

ศาสนาและเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาที่ดีและจริงใจ ดังที่เนื้อความตอนหนึ่งระบุว่า แม้จะมีการรณรงค์ให้ชาวมลายูหันมาใช้ชื่อไทย แต่การรณรงค์ดังกล่าวเป็นการ “ส่งเสริมทางอ้อม” มิใช่การบังคับ ทั้งยังสื่อให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการผสมกลมกลืนดังกล่าว ชาวมลายูจำนวนหนึ่งก็สามารถทำการผสมกลมกลืนได้ เช่น การที่ชาวมลายูบางส่วนหันมาใช้ชื่อไทยในการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยเป็นต้น “มีการส่งเสริมทางอ้อมในการให้เด็กคนมลายูมุสลิม ใช้ชื่อในภาษาไทย ถึงแม้มีการยอมรับว่าคนมลายูเคยถูกห้ามไม่ให้ใช้ชื่อมลายูมุสลิม สมัยของการรณรงค์ไทยรัฐนิยมในอดีต อย่างไรก็ตามไม่มีคำสั่งที่เป็นทางการเกี่ยวกับเรื่องนี้ ถึงอย่างไรก็ตาม ด้วยเจตนารมณ์บางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป้าหมายได้รับการปฏิบัติที่มีความสะดวกยิ่งขึ้นในการแข่งขันเข้าศึกษาต่อและโอกาสทางหน้าที่การงาน การใช้ชื่อภาษาไทยเริ่มได้รับความนิยมและเป็นการปฏิบัติอย่างปกติของคนบางกลุ่ม สำหรับผู้ที่รู้สึกหนักใจพวกเขาจะใช้ 2 ชื่อ ชื่อมลายูมุสลิมใช้ในครอบครัวและเพื่อนสนิทและชื่อไทยสำหรับการติดต่อเป็นทางการ (ทะเบียนราษฎร, การเข้าเรียน, การงาน, ธุรกิจและอื่น) หลายต่อหลายชื่อที่เคยและกำลังได้รับความนิยมในประเทศไทย เช่น ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ (รมช. ต่างประเทศในขณะนี้)* อาจารย์เสนีย์ มะดากะกุล (อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และ ส.ส. จังหวัดนราธิวาส), เด่น โต๊ะมีนา (รมช. มหาดไทยในปัจจุบัน)*, อดุลย์ ณ สายบุรี (ตั้งภู่อับดุลยาลาล บิน ตั้งภู่อับดุลมุตตาลิบ) ในวันนี้มีคนมลายูจำนวนมากที่ใช้ชื่อ 2 ชื่อ”(ปป.หน้า 165) นอกจากนี้เมื่อเรื่องราวได้กล่าวถึงการสนับสนุนทางการศึกษาและศาสนาของรัฐบาลของนายปรีดี ที่ได้ใช้งบประมาณจากการคลังของรัฐบาล เนื้อความสื่อเป็นนัยถึงความพอใจเนื่องจากไม่รู้สึกรว่าเป็นการแทรกแซงแต่เป็นการช่วยเหลือด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และเป็นการช่วยเหลือจากผู้นำที่ชาวมลายูปัตตานีให้การยอมรับ “ในจำนวนหลายเรื่อง นายปรีดี พนมยงค์ ถือได้ว่าเป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งที่มีความอดกลั้นสูง ความสัมพันธ์ของเขากับจุฬาราชมนตรี (เชคฺลอิสลาม) ฮัจญี ชัมชุดดิน ทำให้เขาแก้ไขปัญหาคคนมุสลิมที่ภาคใต้ได้ง่าย ... ไม่นานภายหลังจากอยู่ในตำแหน่งในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1946 เขาสามารถโน้มน้าวให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลพระราชทานงบประมาณจำนวนหนึ่งจากการคลังของรัฐบาลเพื่อพัฒนาความสงบสุขทางด้านศาสนาและการศึกษาของคนมุสลิม”(ปป.หน้า 74) ขณะที่ยังมีหลักฐานถึงการผสมกลมกลืนเป็นไทยของชาวมลายูอื่นๆอีกซึ่งหากไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนาแล้วชาวมลายูปัตตานีก็สามารถที่จะผสมกลมกลืนเข้ากับชาวไทยได้ไม่ยากนัก อาทิ ในเรื่องของการแต่งกายที่มีหลักฐานว่าในห้วงแห่งการปกครองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงวางรากฐานกิจการลูกเสือที่ปัตตานีเช่นเดียวกัน มีหลักฐานระบุว่าขณะที่ลูกเสือจากกรุงเทพฯจะนุ่งกางเกงขาสั้น แต่ลูกเสือที่ขึ้นมาจากปัตตานีนั้นยังสามารถนุ่งกางเกงขายาวและใส่หมวกลูกเสือและมีตราลูกเสียนั้นเช่นเดียวกันได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าอกเข้าใจในการทำการผสมกลมกลืนชาวมลายูปัตตานีกับชาวไทยได้เป็นอย่างดีของสถาบันพระมหากษัตริย์ในอดีต “เมื่อในหลวงรัชกาลที่ 6 ทรงบอกให้มณฑลปัตตานีนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการลูกเสือ เวลาแต่งตัวให้ใส่หมวกสีดำ อีกภาพก็จะเป็นภาพของในหลวงรัชกาลที่ 8 อยู่ด้านขวาและในหลวงรัชกาลปัจจุบันอยู่ด้านซ้ายมือ พระองค์ทรงแต่ชุดลูกเสือขุมนุมลูกเสือแห่งชาติครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2473 ที่สนามหลวง และช่วงนี้จะมีลูกเสือจากมณฑลปัตตานีขึ้นมากรุงเทพฯ นุ่งกางเกงขายาวและใส่หมวกลูกเสือแบบ

* ปี ค.ศ. 1994

ที่ผมใส่และก็มีตราลูกเสือ สิ่งเหล่านี้อยากจะเตือนว่าหากมองย้อนไปในอดีตจะพบว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีความเข้าใจและสนับสนุนวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ที่เราต้องช่วยกัน”³⁵

นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวที่ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วมิใช่ผู้ปกครองชาวสยามซึ่งมีอำนาจเหนือกว่านั้นจะเป็นเพียงผู้ที่แสดงออกในลักษณะที่ต้องผสมกลมกลืนให้ขวามลายุปัตตานีกลายเป็นไทยเสมอไป แต่ในทางกลับกันผู้ปกครองชาวสยามเองยังสามารถที่แสดงออกถึงการยอมรับและการผสมกลมกลืนเข้ากับขวามลายุปัตตานีได้เช่นเดียวกัน ดังที่เนื้อความได้ชี้ให้เห็นว่า ณ ห้วงเวลาหนึ่งในอดีตนั้นชนชาติไทยมีอิทธิพลเหนือชนชาติเขมร แต่ก็ได้รับเอาศาสนาพุทธที่ชาวเขมรนับถือมานับถือตามเช่นเดียวกัน “คนไทยได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมาจากวัฒนธรรมเขมร ลักษณะศาสนาพุทธที่คนเขมรนับถือนั้นได้รับการนับถือตามจากคนไทย ส่วนอักษรเขมรถูกใช้ในการเขียนภาษาไทย”(ปป.หน้า 8) ที่ยกข้อความนี้มากล่าวมาได้หมายความว่าชาวไทยสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นขวามลายุบ้าง แต่ชี้ให้เห็นว่าในแง่มุมทางวัฒนธรรมบางอย่างนั้นชนส่วนใหญ่ที่มีอำนาจเหนือกว่าในสังคมก็สามารถผสมกลมกลืนเข้ากับชนที่มีอำนาจน้อยกว่าในสังคมได้ เช่นเดียวกับคำบรรยายตอนหนึ่งของอาจารย์อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มุสลิม ท่านได้กล่าวถึงครั้งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสปัตตานีในปี พ.ศ. 2432 ว่า พระองค์ทรงแสดงให้เห็นแบบอย่างเห็นถึงการให้เกียรติและยอมรับในวัฒนธรรมของขวามลายุปัตตานีได้เป็นอย่างดี ครั้งหนึ่งพระองค์ทรงฉลองพระองค์แบบมลายูเมื่อเสด็จประพาสปัตตานี และเมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้นการผสมกลมกลืนเข้าหากันก็จะเป็นไปได้ง่ายขึ้น “ผมมีภาพถ่ายภาพหนึ่งเกี่ยวกับราชกาลที่ 5 เสด็จปัตตานีเมื่อปีพ.ศ. 2432 พระองค์ทรงฉลองพระองค์แบบมลายูนะครับ นุ่งโสร่ง นุ่งเสื่อตือโล๊ะบลางอคือเสื่อมลายูและทรงหมวกดำและเคราพร้อมนุ่งโสร่งเพื่อแสดงละครพื้นเมืองที่ปัตตานี”³⁶ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วมายาคติที่ว่าขวามลายุไม่สามารถผสมกลมกลืนกับชาวไทยได้ หรือแม้แต่ผู้ปกครองจะต้องทำการผสมกลมกลืนผู้ใต้ปกครองให้กลายเป็นเหมือนตนเสมอนั้นไม่เป็นความจริง เพราะมีหลักฐานให้เห็นว่าหลายครั้งที่ขวามลายุสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับความเป็นไทยได้และผู้ปกครองก็สามารถผสมกลมกลืนให้เข้ากับผู้ใต้ปกครองซึ่งมีอำนาจน้อยกว่าหรือเป็นชนส่วนน้อยของสังคมได้เช่นเดียวกัน

³⁵อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์, “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : จากลังกาสุกะสู่อาณาจักรปัตตานีและดินแดนในการปกครองของสยาม,” ใน มุสลิม มายาคติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, (เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2554) น. 40-41.

³⁶ อ้างแล้ว น. 40.

จะเห็นได้ว่าการผสมกลมกลืนที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการผสมกลมกลืนในลักษณะที่เมื่อฝ่ายหนึ่งทำการผสมกลมกลืนอีกฝ่ายหนึ่งให้กลายเป็นชนกลุ่มเดียวกับตน เอกลักษณ์ต่างๆของผู้ที่ถูกผสมกลมกลืนก็ต้องสูญหายไป ดังนั้นการผสมกลมกลืนดังกล่าวจึงเป็นการแสดงออกที่ฝ่ายหนึ่งจะเป็นฝ่ายที่ได้ประโยชน์ขณะที่อีกฝ่ายต้องเป็นผู้เสียประโยชน์เท่านั้น อย่างไรก็ตามเนื้อความบางส่วนในหนังสือเล่มนี้และในหนังสือเล่มอื่นๆยังได้ทิ้งร่องรอยให้เห็นว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะว่ามีบางกรณีที่มีการผสมกลมกลืนนั้นนำมาซึ่งความรู้สึที่ดีหรือได้ประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย เมื่อการผสมกลมกลืนดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากการบังคับแต่เกิดขึ้นจากการแสดงการยอมรับและให้เกียรติระหว่างกันของทั้งสองฝ่าย โดยการโน้มตัวเข้าหากันเมื่อโอกาสเหมาะสมด้วยเจตนาบริสุทธิ์ก็จะนำไปสู่การให้การยอมรับระหว่างกันของทั้งสองฝ่ายหรือการผสมกลมกลืนด้วยความสมัครใจได้

10. เสรีภาพในการแสดงออก

หนังสือเล่มนี้นอกจากจะเป็นการบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ปัตตานีแล้ว ยังมีเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความมีหรือไม่มีเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในอดีตของปัตตานี ดังนั้นเมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จึงค้นพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและเสรีภาพในการแสดงออกสอดแทรกอยู่ใน 2 ส่วนด้วยกันกล่าวคือที่ตัวเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้บางส่วนก็ได้กล่าวถึงการแสดงออกผ่านการสื่อสาร ขณะเดียวกันการตีพิมพ์หรือไม่ตีพิมพ์ตลอดจนการเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆของหนังสือเล่มนี้โดยตัวของมันเองที่มีฐานะเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ซึ่งมุ่งสื่อสารเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ปัตตานีสู่สังคมนั้นก็ก็เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเช่นเดียวกัน ดังนั้นเนื้อความจากทั้ง 2 ส่วนดังกล่าวจึงเป็นส่วนที่จะถูกนำมาสืบสาวราวเรื่องในการศึกษาครั้งนี้

หนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ปัตตานีที่เขียนโดย Ahman Fathy Al-Fatani เล่มนี้นั้นมีเนื้อหาที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของหนังสือเล่มนี้ก่อนที่จะแปลเป็นภาษาไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของการเผยแพร่ตัวของหนังสือเล่มนี้ได้ค่อนข้างชัดเจน พัฒนาการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการก้าวขยับจากการสื่อสารผ่านภาษาพูดอยู่ในกลุ่มเล็กๆของชาวปัตตานี สู่อการสื่อสารภาษาเขียนผ่านสื่อสาธารณะในประเทศมาเลเซีย และท้ายที่สุดสู่การสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะในประเทศไทยโดยการแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาไทย ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐไทย

บทนำผู้เขียนได้ระบุว่าในช่วงแรกเมื่อปี ค.ศ. 1980 ของการสื่อสารเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ปัตตานีของผู้เขียนนั้นมิได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ เป็นเพียงแค่อำบรรยายให้นักศึกษาชาวปัตตานีที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในประเทศมาเลเซียฟังเท่านั้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ปัตตานีจึงถูกสื่อสารอยู่ในวงจำกัดผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งทำให้เนื้อสารไปสู่ผู้รับสารได้ในแต่ละครั้งเป็นจำนวนไม่มากนัก ขณะที่เนื้อหาที่สื่อสารก็ยังไม่สมบูรณ์นักในสายตาผู้สื่อสาร “หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นโดยใช้เวลาค่อนข้างนาน และในสถานการณ์ที่แตกต่างกันส่วนแรกเริ่มจากการบันทึกคำบรรยายของข้าพเจ้าต่อนักศึกษาปัตตานีกลุ่มหนึ่งในเมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน เมื่อปี ค.ศ. 1980 ... คำบรรยายนี้ไม่เสร็จสมบูรณ์ด้วยอุปสรรคบางประการซึ่งไม่

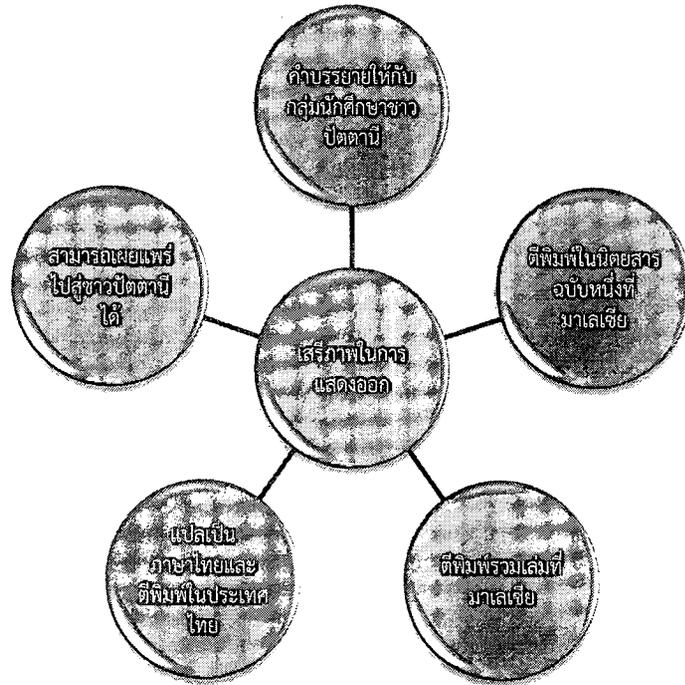
ขอก้าว ณ ที่นี้ การบรรยายนี้ได้ดำเนินทุกเย็นวันพฤหัสบดีที่โรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในเมืองโกตาบารู จนจำต้องยุติลง ดังนั้นส่วนแรกของเนื้อหาหนังสือเล่มนี้ถูกเก็บไว้ในลักษณะของคำบรรยาย จนได้มีการเรียบเรียงขึ้นใหม่เมื่อต้องการจะพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ส่วนนี้ยังไม่เคยมีการตีพิมพ์ในสิ่งตีพิมพ์ใด ๆ” (ปป.บหน้าผู้เขียน) อย่างไรก็ตามประมาณ 10 ปีหลังจากนั้น เนื้อหาบางส่วนของหนังสือเล่มนี้ก็เริ่มได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่สู่สังคมในลักษณะที่สื่อมวลชน โดยนำเสนอส่วนหนึ่งในนิตยสาร Peristiwa ซึ่งตีพิมพ์ในประเทศมาเลเซีย การตีพิมพ์ครั้งนี้แม้ว่าจะเป็นการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน แต่ก็ยังเป็นสื่อมวลชนในประเทศมาเลเซียซึ่งกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่จึงไม่ใช่ชาวมลายูปัตตานี “ข้าพเจ้าจึงเริ่มเขียนหน้าประจำในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” ในนิตยสาร Peristiwa จำนวน 8 ตอน จากหัวข้อซึ่งปัจจุบันถูกรวมไว้ในส่วนที่สองของหนังสือเล่มนี้ที่ข้าพเจ้าส่งไปยังเมืองโกตาบารู และได้รับการตีพิมพ์มีการตัดตอนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น มีจดหมายจำนวนหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้รับผ่านนายอาหมัด ลาดิฟ ที่เกี่ยวข้องกับกาตีพิมพ์ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” โดยภาพรวมแล้วค่อนข้างดี และพวกเขาบอกว่าจะเป็นการดีถ้าบทความดังกล่าวจบลงแล้วมีการรวมเป็นเล่ม” (ปป.บหน้าผู้เขียน) อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดหนังสือเล่มนี้ก็ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ร่วมเล่มในรูปแบบหนังสือออกจำหน่ายภายในประเทศมาเลเซียครั้งแรกกลางปี ค.ศ.1994 แม้จะไม่ใช่เจตนาของผู้เขียนที่จะตีพิมพ์ในช่วงเวลาดังกล่าวแต่เวลานั้นก็เป็นปีที่ครบรอบ 40 ปีที่นักต่อสู้ชาวปัตตานีคือหะยีสุหลงได้สาบสูญไป(ปป.บหน้าผู้เขียน)

6 ปีหลังจากการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก หนังสือเล่มนี้ได้ถูกแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาไทยโดยโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในปี พ.ศ. 2543 หรือ ค.ศ. 2000 เป็นไปดังเจตนาของผู้เขียนที่ต้องการให้หนังสือเล่มนี้สื่อสารเรื่องราวของปัตตานีในอดีตสู่ชาวปัตตานีที่ยังไม่เคยรับรู้เรื่องราวในอดีตของแผ่นดินเกิดของตน “หนังสือเล่มนี้ข้าพเจ้าเขียนขึ้นสำหรับพวกเขา นอกเหนือจากความหวงคิดถึงส่วนตัว ข้าพเจ้ากลัวถูกเรียกร้องให้มอบกาลเวลาในอดีตของพวกเขา ซึ่งจนถึงปัจจุบันพวกเขายังไม่เคยรู้เลย ต้องยอมรับว่ามีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้ถูกตีพิมพ์ก่อนหน้านี้ แต่ด้วยปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะหวาดระแวงและเข้าใจผิด ทำให้หนังสือเหล่านี้ไม่ถึงมือพวกเขา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าปัจจัยเช่นนี้ในปัจจุบันไม่มีอีกแล้ว ดังนั้นหวังว่าการพิมพ์หนังสือเล่มนี้จะสามารถถึงมือพวกเขาได้”(ปป.บหน้าผู้เขียน)

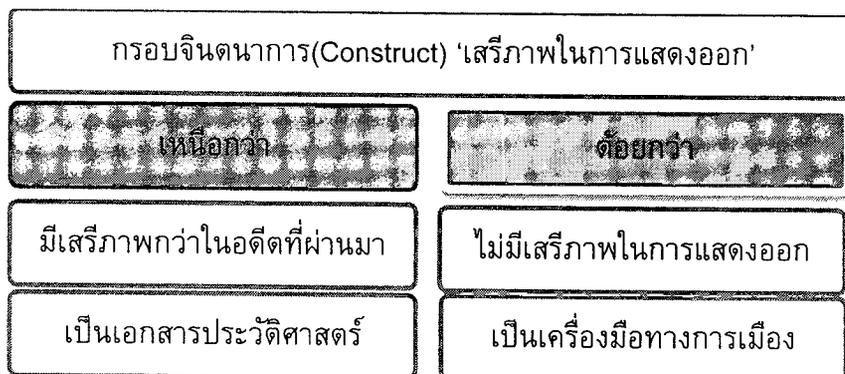
ประเด็นที่น่าสนใจและควรได้รับการสืบสาวราวเรื่องต่อไปก็คือ การได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยนั้นสามารถส่งสารไปสู่ชาวปัตตานีได้มากน้อยเพียงไร ในแง่หนึ่งการตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือเล่มนี้เป็นภาษาไทยได้โดยเสรีนั้นแม้จะเป็นเพียงก้าวเล็กๆแห่งการเปิดเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานี แต่หากเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตจากการสื่อสารผ่านเนื้อความบางส่วนในหนังสือเล่มนี้จะเห็นได้ว่าเป็นก้าวอย่างที่สำคัญแห่งการยอมรับในการแสดงออกซึ่งเสรีภาพในการสื่อสารเป็นอย่างมาก เนื่องจากเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ปัตตานีนั้น ในอดีตแล้วแม้เป็นเพียงคำร่างบางๆก็ไม่อาจเผยตัว อาทิ ชื่อสถานที่ต่างๆที่เคยเป็นภาษามลายูก็ได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นภาษาไทยจนทำให้การสืบค้นรากเหง้าความหมายและเรื่องราวของสถานที่ต่างๆในดินแดนปัตตานีในอดีตเป็นไปได้ยาก

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเพราะรัฐปัตตานีครั้งอดีตนั้นเป็นรัฐมลายู ประกอบด้วยประชากรชาวมลายู ชื่อสถานที่ (รวมทั้งชื่อแม่น้ำ, ภูเขา, อ่าว, และแหลม) เป็นชื่อในภาษามลายู ในสถานการณ์ปัจจุบัน เกี่ยวกับความพยายามของรัฐบาลในการรวมเป็นอันหนึ่งของการใช้ภาษาและวัฒนธรรม ดังนั้นบรรดาชื่อสถานที่ที่ถูกเปลี่ยนเป็นชื่อภาษาไทย เพื่อให้ร่องรอยรากเหง้าภาษาเดิมหายไป หมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่ออานะบูกิต เช่นตัวอย่างการเปลี่ยนชื่อเป็นนาเกตุ, ยือริงกา เป็นยี่งอ, ปือเงาะ เฮอร์อง (เงาะไอร่อง)*, ตะโละฮาฮา (Halo Halo)*, ปินดังสตาร์ (Ban Nang Sata)*, เมอร์โบล (MaRuBo)*, สะปอง (สะปอม), นาซา (น้ำใส) และอื่น ๆ ยังไม่ได้รับรวมถึงชื่อท้องถิ่นที่ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างสมบูรณ์แบบ เช่น ฟินโยลีมาเป็นยะรัง, ยัมบู (ยะหริ่ง), โปโฮน ยือโร (ตันไทร), ราเกาะ (มายอ), กัวลากาเวล (ศรีสาคร), ตะลูนัน (สายบุรี), ตือลาฆา บากง (บ่อทอง), ปีตี้ (พิเทน), บันดาร์ (บ้านนา) และอื่น ๆ เป็นที่แน่ชัดว่าพยายามเปลี่ยนชื่อสถานที่รวมทั้งการรณรงค์เปลี่ยนรูปลักษณ์มลายูปัตตานีเป็นปัตตานีสยาม(ปป.หน้า 164)

นอกจากนี้วรรณกรรมชิ้นนี้ยังป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของปัตตานีที่เขียนขึ้นโดยชาวมลายูปัตตานีโดยตรงก็มักจะถูกสั่งห้าม อาทิ งานเขียนของ อิบรอฮิม ชุกรี ที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาไปแล้ว และงานเขียนของหะยีสุหลงก็เป็นอีกชิ้นหนึ่งที่ถูกรัฐบาลไทยสั่งห้ามเผยแพร่ “ฮัจญีสุหลงถูกปล่อยตัวในเวลา 4 ปีต่อมา นั่นคือ ค.ศ. 1952 ตลอดระยะเวลาที่ถูกจำคุกที่นครศรีธรรมราชนั้น เขาได้เขียนบันทึกความทรงจำของเขาที่มีชื่อว่า กลุ่มแสงแห่งความปลอดภัย ซึ่งต่อมาได้รับการตีพิมพ์โดยลูกของเขาที่ชื่อ ฮัจญีสุหลงมุฮัมหมัด อามีน ในปี ค.ศ. 1958 แต่ถูกสั่งต้องห้ามทันทีโดยรัฐบาล”(ปป.หน้า 76) สิ่งนี้เกิดขึ้นบนฐานความเชื่อที่ว่าขบวนการต่อต้านรัฐไทยนั้นจะได้รับการสนับสนุนมากขึ้นหากสามารถสื่อสารได้อย่างเสรี “ขบวนการ PULO มีการขยายตัวด้วยการมีสิ่งตีพิมพ์ มักมีการกล่าวกันว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขบวนการ PULO มีอิทธิพลและได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง นั่นคือ เพราะมีเครือข่ายที่กระจายอยู่ทั่วโลกมุสลิม และด้วยการนำของพรรคปัญญาชนคนหนุ่มที่จบการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาในตะวันออกกลางและเอเชียใต้ ขบวนการ PULO ประสบความสำเร็จในการได้รับการสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ”(ปป.หน้า107) ยิ่งไปกว่านั้นการตีพิมพ์เรื่องราวประวัติศาสตร์ปัตตานียังก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อความคิดของชาวมลายูปัตตานีที่ได้รับรู้เรื่องราวดังกล่าว ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงความรู้สึกของตัวเองเมื่อได้อ่านงานเขียนของอิบรอฮิม ชุกรีว่ามีอิทธิพลต่อตนเองค่อนข้างมาก “เนื้อหาของหนังสือที่ชื่อ “ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี” มีอิทธิพลค่อนข้างมากต่ออารมณ์และความรู้สึกของข้าพเจ้าในฐานะเป็นบุตรแห่งรัฐปัตตานี”(ปป.หน้า 102) ดังนั้นการตีพิมพ์ประวัติศาสตร์ปัตตานีซึ่งเป็นงานเขียนของนักวิชาการท้องถิ่นที่เขียนเป็นภาษามลายูและได้เคยเผยแพร่ทั้งผ่านสื่อบุคคลและสื่อมวลชนในประเทศมาเลเซียนั้นจึงเป็นความเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงเสรีภาพในการแสดงออกที่เปิดกว้างมากขึ้นได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปก็คือเมื่อเฟื่องมองในเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกผ่านการตามรอยเรื่องราวของหนังสือเล่มนี้แล้วจะพบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไปของความในเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกที่ชาวมลายูปัตตานีได้รับจากรัฐไทยได้ในลักษณะที่ดีขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าในส่วนของ การตีพิมพ์ผ่านสื่อมวลชนในประเทศมาเลเซียเองนั้นอาจถูกมองว่าไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจของรัฐไทย แต่เรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาก็ได้ชี้ให้เห็นว่าหากรัฐไทยไม่เปิดกว้างให้มีเสรีภาพแล้ว การดำเนินการเจรจาระหว่างประเทศก็ยังสามารถทำให้วรรณกรรมบางชิ้นยังถูกสั่งห้ามตีพิมพ์ในประเทศมาเลเซียได้ เช่น งานเขียนของอิบรอฮิม ชุกรี เป็นต้น ดังนั้นเรื่องราวของหนังสือเล่มนี้จากที่ไม่เคยได้ถูกกล่าวขานบอกเล่าเลย สูการบอกเล่าในกลุ่มเล็กๆ ในประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการตีพิมพ์เป็นส่วนๆ ในนิตยสาร ตีพิมพ์รวมเล่ม และถูกสุดท้ายตีพิมพ์ในประเทศไทยนั้นชี้ให้เห็นว่าเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีนั้นมีมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งโดยนัยของการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาไทยผ่านสถาบันการศึกษานั้นนัยของมันก็คือการยอมรับวรรณกรรมชิ้นนี้ว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์หรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่สมควรศึกษาซึ่งตรงข้ามกับสิ่งที่รัฐไทยเป็นกังวลก็คือการถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการปลุกปั่นส่งเสริมชาวมลายูปัตตานีให้ลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐไทย

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการมองวิวัฒนาการการสื่อสารของหนังสือเล่มนี้จากเนื้อความที่ผู้ศึกษามองเห็นตรงหน้า แต่เมื่อใคร่ครวญพิจารณาเกี่ยวกับบริบทรอบข้างจะพบว่าแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะได้รับการแปลและตีพิมพ์เผยแพร่อย่างเปิดเผยแต่ก็เป็น การเผยแพร่เฉพาะกลุ่มในหมู่นักวิชาการและผู้สนใจประวัติศาสตร์เป็นหลัก ความเป็นเอกสารทางวิชาการและความเป็นประวัติศาสตร์จึงเป็นประเด็นที่ควรมีการสืบสาวราวเรื่องเพื่อให้เห็นถึงความมีเสรีภาพในการสื่อสารผ่านวรรณกรรมประวัติศาสตร์เล่มนี้อย่างแท้จริง

นับว่าเป็นสิ่งที่ตืออย่างย่งที่เนื้อความในหนังสือเล่มนี้ถูกเขียนขึ้นด้วยเจตนาที่จะให้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ ความเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ในหนังสือเล่มนี้ถูกแสดงออกในหลายรูปแบบ อาทิ การมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ การลงพื้นที่สำรวจสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของผู้เขียน การตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้อ่านกับนักวิชาประวัติศาสตร์อื่นๆ ตลอดจนการค้นคว้าโบราณวัตถุต่างๆที่สามารถยืนยันความมีอยู่ของดินแดนปัตตานีโบราณดังที่เนื้อความในหนังสือระบุว่า

ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณและขอยกย่องบรรดาเพื่อน เพราะมีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ แก่คุณอาหมัด ลาตีฟ (Ahmad Latif) เพราะมีบทบาทคล้ายไคนาโมในการเร่งข้าพเจ้าให้เขียนสิ่งที่ยังไม่แล้วเสร็จ แก่เพื่อนคนหนึ่งที่มีเมืองอลอร์สตาร์ที่ไม่ต้องการให้เอียนาม เพราะส่งเอกสารอ้างอิงที่ต้องการแก่ข้าพเจ้าตลอดการเขียนครั้งนี้ แก่ญาติคนหนึ่งของข้าพเจ้าที่อำเภอปะนาเระ ปัตตานี เพราะเป็นเพื่อนข้าพเจ้าในการเยี่ยมเยียนสถานที่ประวัติศาสตร์ และได้ถ่ายภาพสิ่งที่พบเห็น แก่นักวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกลันตันที่มีชื่อเสียง คือ คุณนากุลา (Kakula) เพราะพร้อมอุกรบกวานจากโทรศัพท์เมื่อต้องการคำอธิบายและข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคต้นของปัตตานี โดยเฉพาะการปกครองของบรรดาเจ้าเมืองเชื้อสายกลันตันในปัตตานี แก่คุณชาอารีที่ปยุต เพราะให้ข้าพเจ้ายืมเงินเหรียญเมืองปัตตานี สำหรับเป็นภาพประกอบในหนังสือเล่มนี้ (ป.ป.บทนำผู้เขียน)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ระบุอีกว่าการเขียนหนังสือเล่มนี้ใช้วิธีการศึกษาและตีความข้อมูลที่ได้เช่นเดียวกับการเขียนหนังสือประวัติศาสตร์ “ข้าพเจ้าได้พยายามทำให้หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เพียง “คำชี้แจงอธิบาย” แต่มีเนื้อหาที่ถูกตีความและสมมติฐานเหมือนเช่นที่มีในหนังสือประวัติศาสตร์เล่มหนึ่ง” (ป.ป.บทนำผู้เขียน) จะเห็นได้ว่ากรกล่าวถึงแนวทางในการเขียนหนังสือเล่มนี้นั้นทั้งเจตนาและวิธีการเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการเขียนงานวิชาการในเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องมีข้อมูลหลักฐานชัดเจน การตีความที่อยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งมีการอ้างอิงหลักฐานเช่นเดียวกับงานวิชาการอื่นๆ

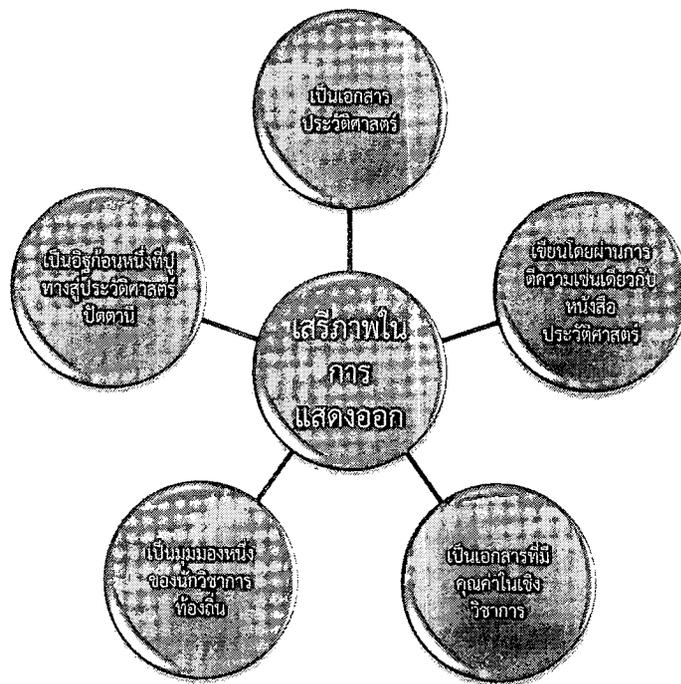
ขณะที่บทนำของผู้อำนวยการสถาบันสมุทรรัฐฯก็ได้เน้นย้ำถึงความเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของหนังสือเล่มนี้ ว่าหากมีการนำมาศึกษาอย่างลึกซึ้งน่าจะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาหรือการกำหนดนโยบายที่มีต่อชาวมลายูปัตตานีได้ “โครงการฯได้ชี้ให้เห็นถึง เหตุผลที่ทางสถาบันสมุทรรัฐฯ เลือกลงมาแปลเพราะเนื้อหาสาระมีคุณค่าแก่การศึกษา เพื่อจะได้ให้ผู้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของปัตตานีสามารถเข้าใจความเป็นมาของอดีตและเหตุการณ์สำคัญ ที่ได้รับการบันทึกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ผ่านมาในอดีตของพื้นที่บริเวณนี้ และสามารถวิเคราะห์ความคิดเห็นตลอดจนความรู้สึของผู้เขียนว่ามีทัศนคติอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น การศึกษาหรือเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาหรือกำหนดนโยบายที่ถูกต้อง การที่ไม่รู้อดีตจะทำให้กำหนดทิศทางของนโยบายในการแก้ปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ตรงนี้อาจจะผิดพลาดซ้ำ

แล้วซ้ำอีก(ปป.บหน้าผอ.) ทั้งยังได้เน้นย้ำว่าการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้มิได้มีเจตนาอื่นใดนอกจากการเผยแพร่ในเชิงวิชาการและความมุ่งหวังประโยชน์ที่น่าจะเกิดขึ้นจากการเผยแพร่ดังกล่าว ซึ่งก็คือสันติภาพและความสงบสุขอย่างถาวร “โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐฯ มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการแปล หรือ เขียนเอกสารตำรับตำราเกี่ยวกับกลุ่มประเทศสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวจังหวัดชายแดนภาคใต้ มิได้มีเจตนาอื่นใดแอบแฝง นอกจากเพื่อสืบทอดวิชาการอย่างแท้จริง”(ปป.บหน้าผอ.)

อย่างไรก็ตามบทนำของผู้อำนวยการสถาบันสมุทรรัฐฯแม้จะได้ระบุว่าแม้ว่าหนังสือเล่มนี้มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าจึงเป็นเอกสารที่ควรนำไปศึกษาในเชิงวิชาการ แต่ก็ยังชี้ให้เห็นว่าเป็นเพียงมุมมองหนึ่งของนักวิชาการท้องถิ่นเท่านั้น “กระผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” เล่มนี้คงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปัตตานีทั่วไปตลอดจนนิสิต นักศึกษา สามารถนำไปศึกษาและอ้างอิงในเชิงวิชาการได้ แม้จะเป็นอีกมุมมองหนึ่งของประวัติศาสตร์ปัตตานีในสายตาของคุณ Ahmad Fathy al-Fatani ก็ตาม แต่เนื้อหาสาระคงเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อย” (ปป.บหน้าผอ.) เช่นเดียวกันกับมุมมองของผู้แปลที่มองว่าแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง แต่การอ่านวรรณกรรมเล่มนี้ก็ยังคงต้องพึงระลึกว่าเป็นหนึ่งมุมมองจากท้องถิ่น “ในบรรดาหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ หนังสือเล่มนี้นับว่าเป็นหนังสือที่น่าสนใจยิ่งเล่มหนึ่งมีเนื้อหาเรียบง่าย ที่ชวนน่าติดตาม เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยนักเขียนท้องถิ่น ที่ได้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นงานเขียนเล่มนี้ จึงเป็นอีกมุมมองหนึ่ง นอกเหนือจากงานเขียนที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนท้องถิ่นที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยและนักเขียนภายนอกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศไกลอื่น”(ปป.คำนำผู้แปลและเรียบเรียง) นอกจากนี้ผู้แปลและเรียบเรียงยังได้เปรียบเทียบเอกสารชิ้นนี้เสมือนก้อนอิฐก้อนหนึ่งที่ปูทาเพื่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ปัตตานีให้ลึกซึ้ง “การแปลหนังสือ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” เล่มนี้ ก็เฉกเช่นเดียวกัน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็น “ก้อนอิฐ” อีกก้อนหนึ่งสำหรับปูทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ลึกยิ่งขึ้นต่อไป (ปป.คำนำผู้แปลและเรียบเรียง) การถูกมองว่าเป็นมุมมองหนึ่งนอกจากจะเป็นข้อเตือนใจให้ผู้อ่านได้ตระหนักเสมอว่ายังคงมีมุมมองอื่น ๆ อีกหรือกล่าวได้ว่าอาจจะยังได้ภาพของประวัติศาสตร์ปัตตานีที่ไม่รอบด้านแล้ว การระบุว่าเป็นมุมมองจากคนท้องถิ่นนั้นนอกจากจะชี้ให้ผู้อ่านเห็นวาทกรรมชิ้นนี้เป็นเพียงก้อนอิฐก้อนหนึ่งที่ปูทางไปสู่ประวัติศาสตร์ปัตตานีจากก้อนอิฐหลายๆก้อน ความเป็นมุมมองท้องถิ่นยังบอกเป็นนัยถึงความเป็นมุมมองที่อาจไม่เหมือนกับมุมมองจากส่วนกลาง เช่น วรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนขึ้นจากส่วนกลางของประเทศ หรือวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นจากการศึกษาของนักวิชาการตะวันตก ดังนั้นทั้งความเป็นมุมมองหนึ่งและมุมมองท้องถิ่นยังเป็นสิ่งที่กำกับการอ่านตัวบทชิ้นนี้มีให้ส่งอิทธิพลต่อผู้อ่าน สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าร่องรอยในหนังสือเล่มนี้สะท้อนถึงความกังวลในอิทธิพลของหนังสือเล่มนี้ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมทางการเมืองอยู่พอสมควร

การมองว่าหนังสือเล่มนี้เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ก็ดี สมควรศึกษาในเชิงวิชาการก็ดี หรือเป็นวรรณกรรมจากมุมมองของนักวิชาการท้องถิ่นก็ดี และการเป็นเสมือนก้อนอิฐก้อนหนึ่งที่ปูทางไปสู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์ปัตตานีก็ดี ต่างเป็นกรอบความคิดที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความหมายกับเอกสารชิ้นนี้ว่า

เป็นเอกสารที่เป็นหนึ่งในหลักฐานทางประวัติศาสตร์แม้ว่าจะมีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่การใช้เอกสารชิ้นนี้ก็ควรศึกษาโดยมีการพิจารณาใคร่ครวญอย่างละเอียด “ในเชิงวิชาการ” ไม่ว่าจะจากผู้สนใจหรือนักวิชาการ ซึ่งการสร้าง ความหมายเช่นนี้ให้กับหนังสือเล่มนี้นั้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการมองว่าเอกสารชิ้นนี้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการปลุกกระตมจิตวิญญาณของชาวมลายูซึ่งสะท้อนผ่านเนื้อความที่เขียนโดยผู้เขียนที่ว่า “ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อสนองความต้องการของเยาวชนคนรุ่นใหม่ทั้งในปัตตานีหรือว่าภายนอกปัตตานีที่ถูกตัดขาดจากโลกมลายูของเขา ในปัตตานีเองข้าพเจ้าสังเกตมีคนรุ่นใหม่จำนวนมากไม่รู้ถึงความ เป็นมาของพวกเขา เพราะตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามเป็นเวลานาน และดำเนินชีวิตตามบ้าหลอมวัฒนธรรมของสยาม ชาวปัตตานีในปัจจุบันได้สูญเสียความนึกคิดและจิตสำนึกความเป็นมลายูของเขา”(ป.บ. หนาผู้เขียน) หรือกล่าวได้ว่า แม้ว่าการตีพิมพ์และเผยแพร่หนังสือเล่มนี้อย่างเปิดเผย แต่ก็ยังคงมีร่องรอยจากเนื้อความที่ชี้ให้เห็นว่าการตีพิมพ์ดังกล่าวยังคงตกอยู่ภายใต้ความรู้สึกถึงความกังวลว่าจะ เป็นเอกสารปลุกปั่นที่นำไปสู่การแสดงออกในเชิงลบของชาวมลายูปัตตานีต่อรัฐไทยหรือที่เรียกว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองของชาวมลายูปัตตานี

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาตัวบทชิ้นนี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการสื่อสารนั้นจะพบว่าใน ด้านหนึ่งการเผยแพร่ของเอกสารชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความมีเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานี ที่มีมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา แต่ในอีกด้านหนึ่งเสรีภาพดังกล่าวก็ยังคงอยู่บนเงาแห่งหวาดวิตกที่บอกเป็นนัย ถึงแนวทางในการอ่านหนังสือเล่มนี้ นอกจากนี้การเผยแพร่ของหนังสือเล่มนี้สู่สาธารณะชนก็ยังคงจำกัดอยู่ ภายในแวดวงวิชาการเท่านั้นไม่ใช่การเผยแพร่ไปสู่หมู่มวลชนคนทั่วไป หรือกล่าวได้ว่าเอกสารชิ้นนี้ไม่สามารถ เป็นเครื่องมือในสร้างจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ซึ่งนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองได้

ยิ่งเมื่อนำเนื้อความบางส่วนที่อยู่ในหนังสือเล่มนี้ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวการแสดงออกซึ่งการสื่อสารของชาวมลายูปัตตานีแล้วจะเห็นภาพที่ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่าเหตุใดวรรณกรรมประวัติศาสตร์ชิ้นนี้จึงได้ถูกตีพิมพ์

เป็นวรรณกรรมวิชาการและเผยแพร่อยู่ภายในวงแคบๆ เนื่องจากช่องทางในการสื่อสารไปสู่มวลชนของชาวมลายูปัตตานีในห้วงเวลาดังกล่าวนั้นแทบจะไม่มี

ในปัจจุบันนี้ ถึงแม้ประชากรมลายูจะมีมากกว่าหนึ่งล้านคน (โดยรวมพวกเขาที่อยู่ในจังหวัดสตูลและสงขลาด้วย) ประเทศไทยไม่มีหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารในภาษามลายูในระดับประเทศ เป็นสถานะที่ไม่สมดุลง่ายๆยิ่งเมื่อเปรียบเทียบ 3 หนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษ (Bangkok Post, The Nation และ Thailand Times) และหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในภาษาจีนที่ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านชื่อหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น อย่างไรก็ตามเคยมีนิตยสาร 2 ภาษา (ภาษาไทยและมลายู) ชื่อไทยทักษิณ (Utusan Thai Selatan) ในช่วงทศวรรษที่ 1960 และปลายทศวรรษที่ 1970 อย่างไรก็ตามนิตยสารที่ออกสองครั้งต่อเดือนมีลักษณะเป็นนิตยสารประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลไทยต่อคนมลายูที่ไม่สามารถอ่านภาษาไทย แต่พวกเขาารู้สึกว่าจำเป็นต้องรู้นโยบายและความหวังดีของรัฐบาลที่มีต่อพวกเขา ด้านวิทยุและโทรทัศน์นั้น สามารถกล่าวได้ว่า 90% ใช้ภาษาไทย ตามด้วยการใช้ภาษาอังกฤษ, ภาษาจีน และภาษามลายู (สำเนียงท้องถิ่น) (ปป.หน้า 163)

ขณะที่ในปัจจุบันแม้ว่าโอกาสในการสื่อสารของชาวมลายูปัตตานีจะดีขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา แต่สื่อของชาวมลายูปัตตานี เขียนโดยชาวมลายูปัตตานี เพื่อชาวมลายูปัตตานีก็ยังคงมีน้อย หรือแม้แต่การเผยแพร่วรรณกรรมประวัติศาสตร์ในเชิงวิชาการเอง วรรณกรรมประวัติศาสตร์บางเล่มที่ตีพิมพ์อย่างถูกต้อง ก็ยังคงไม่สามารถขายได้อย่างเปิดเผย อาทิ หนังสือเรื่อง ปัตตานี อดีต-ปัจจุบัน ที่เขียนโดยอ.บางนรา³⁷ ผู้วิจัยได้ซื้อหนังสือเล่มนี้จากร้านหนังสือแห่งหนึ่งที่ขายในกรุงเทพมหานครพร้อมกับคำพูดของคนขายที่ว่าเป็นหนังสือต้องห้าม จึงไม่ได้นำมาว่าหน้าร้านเป็นต้น ขณะเดียวกันก็ยังหลักฐานที่ระบุว่าเสรีภาพในการแสดงออกของชาวมลายูปัตตานีในปัจจุบันในหลายเรื่องก็ยังไม่แตกต่างจากเรื่องราวในอดีตที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากปัจจุบันรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่ใช้ภาษามลายูเองก็ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ “ในขณะที่ชาวมลายูปัตตานีที่มีสัญชาติไทย มีบัตรประชาชนไทย มีพาสปอร์ตไทย การใช้ภาษามลายูในวิทยุหรือโทรทัศน์ แม้กระทั่ง ThaiPBS ก็ยังไม่สามารถมีรายการที่ใช้ภาษามลายูได้เลย”³⁸

จะเห็นได้ว่าการที่สื่อที่สร้างขึ้นโดยชาวมลายูปัตตานีไม่สามารถมีที่ยืนบนกระแสข่าวสารได้อย่างเสรีเท่าที่ควรนั้นน่าจะเกิดขึ้นจากความระแวงที่มีต่อสื่อดังกล่าวว่าจะเป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ในการปลุกปั่นให้ชาวมลายูปัตตานีลุกขึ้นต่อต้านรัฐไทย มายาคติเช่นนี้แน่นอนว่าควรเป็นสิ่งที่ต้องสืบสาวราวเรื่อง จากการลงพื้นที่ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ปัตตานีพบว่า ณ ปัจจุบัน ชาวมลายูที่รู้ประวัติศาสตร์ปัตตานีเพียงไม่มาก และในกลุ่มผู้รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ปัตตานีก็อาจจำแนกได้ 2 กลุ่มก็คือกลุ่มที่รับรู้เรื่องราวจากการบอกเล่าของชาวมลายูในอดีตและการสืบค้นหลักฐานเพิ่มเติม และกลุ่มที่รับรู้เรื่องจากเอกสารวิชาการทั้งจากนักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการจากส่วนกลางและนักวิชาการตะวันตก ขณะที่ในหมู่ผู้รู้ในนี้ได้ข้อมูลมาจากการ

³⁷ อ.บางนรา ปัตตานี อดีต-ปัจจุบัน เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” The Islamic World and Muslims in Southeast Asia. (โรงแรมทวินโลดส์ นครศรีธรรมราช : มูลนิธิโดยดัตตาประเทศไทย มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551)

³⁸ สุกรี หลังปุเต๊ะ, “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : จากลังกาสุกะสู่อาณาจักรปัตตานีและดินแดนในการปกครองของสยาม,” ใน มุสลิม มายาคติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. (เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554) น. 48.

บอกเล่าก็มักเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ปะติดปะต่อและขาดตอน ดังนั้นภาพของประวัติศาสตร์ที่สามารถลงความเห็นร่วมกันได้ก็เป็นเค้าโครงที่ค่อนข้างเลื่อนลางเพราะมีการเผยตัวให้ถกเถียงอภิปรายกันค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะในพื้นที่ปัตตานี “รัฐบาลเองก็ไม่มั่นใจนโยบายสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ของดินแดนนี้ ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาากว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นระยะที่ท้องถิ่นศึกษาได้ตื่นตัวอย่างมากนั้น ปรากฏว่าปัตตานีไม่เคยได้รับอนุญาตให้จัดสัมมนาประวัติศาสตร์ของตนเองอย่างเป็นทางการเลย อาจมีเพียงการสัมมนาทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีทั่วไปที่พื้นที่ไม่ได้รับการกีดกันอย่างชัดเจน”³⁹ อย่างไรก็ตามสังคมปัตตานีก็ได้หาทางออกของการดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของตนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ด้วยการพยายามสร้างความหมายของประวัติศาสตร์เสียใหม่ในฐานะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ “การท่องเที่ยว” ซึ่งสามารถส่งผลดีทั้งการเผยตัวต่อสาธารณชนให้เกิดการยอมรับระหว่างกันและหลีกเลี่ยงจากการถูกมองว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการต่อต้านการปกครองของรัฐไทยดังที่แวมาร์ แวดอเลาะ กำหนดำบลตันหยงลูโละ และประธานเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวตันหยงลูโละ ได้จัดการแสดงภาพจำลองของการเคลื่อนทัพโดยขบวนช้างของกองทัพปัตตานีในยุคโบราณเพื่อแสดงให้เห็นสังคมรับรู้ในประวัติศาสตร์ปัตตานีในอดีตเป็นอย่างไร “เมื่อเดือนที่แล้ว ชุมชนผมมีความคิดว่าการจัดงานวัฒนธรรมครั้งนี้เราต้องเอาข้อมูลอาณาจักรลังกาสุกะ ย้อนยุคปัตตานีในอดีต ท่านเชื่อไหม ผมเอาช้างเนี่ยนะ 9 เชือกมาจากเขาตม แล้วก็ยังมีขบวนแห่ แล้วก็การแต่งกายเอานักเรียนโรงเรียนจงรักภักดี เป็นทหาร ทหารในสมัยก่อนเนี่ยเค้าไม่ใส่เสื้อ แล้วสืลัดนำหน้า ช้างเก้าเชือกผมอาสาเนี่ย อยู่บนช้างเชือกที่ 1 เป็นราชาอินทรี เป็นสุลต่านอิสมาอีล ซาห์ ช้างที่สองเป็นรายามันโฮอร์ สามเป็นปาดิกสยาม จนถึงเก้ารายาฮิเยรายากูนิง ขึ้นจากบาราโหมที่กูโบร์สุสานรายาอินทรี ผมตั้งสมาธิว่าขอประทานโทษว่าผมจะเอาเหตุการณ์นี้ให้คนทั้งจังหวัดได้รู้ว่านี่คือในอดีต ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้”⁴⁰ นอกจากนี้แวมาร์ ยังชี้ให้เห็นว่าที่น่าเสนอการแสดงเป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์นอกจากจะนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันและความยอมรับระหว่างกันแล้วยังนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชุมชนอีกด้วย “ผมว่าถ้าเราเอาตรงนี้เหมือนที่ลิงกาวิของมาเลเซีย เค้ก่ง เฉพาะสุสานประโหมสุหรินี่ เค้กัโฆฆะไปทั่วโลกแล้วนะ เฉพาะสุสาน คนไปเที่ยวเยอะ ถ้าปัตตานีเนี่ยนะทางราชการสนใจเรื่องการท่องเที่ยว แหล่งโบราณสถานเพราะว่ามีโบราณสถานเยอะ ที่เราเห็นอยู่แค่มัสยิดกรือเซะ เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จริงๆมีอีกหลายจุดที่เราจะเอาขึ้นมาเป็นโบราณสถาน เราเน้นการท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน วัฒนธรรม ผมคิดว่าเราจะต้องร่วมมือกัน เพราะว่าเค้าก็ได้กระจายอำนาจมาแล้ว อนาคตก็มีสิทธิตกแต่งเพื่อจะเป็นรายได้ของชุมชน”⁴¹

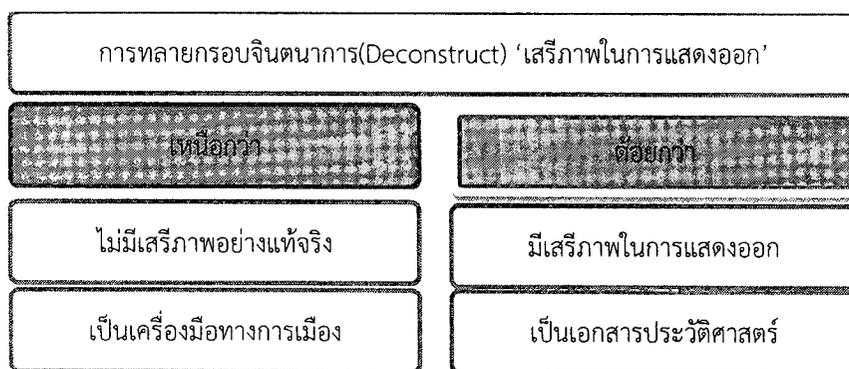
ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความหมายของประวัติศาสตร์ปัตตานีจากมุมมองของชาวมลายูปัตตานีนั้นได้มีความเปลี่ยนแปลงไปในห้วงเวลาต่างๆ จากเป็นเรื่องราวที่เป็นเพียงคำบอกเล่า มาเป็นเรื่องราวที่ถูกบันทึกในฐานะเครื่องมือทางการเมือง สู่อการเป็นเอกสารทางวิชาการ วันนี้ชุมชนชาวปัตตานีได้ทำการสื่อสารเรื่องราวประวัติศาสตร์อันเป็นที่มาของเอกลักษณ์ของตนเองในนามของเรื่องราวที่ผูกติดกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

³⁹ ยงยุทธ ชูแว่น, รัฐปัตตานีในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยจารีต คริสต์ศตวรรษที่ 16-18. (กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2551) น. 13

⁴⁰ สัมภาษณ์ แวมาร์ แวดอเลาะ, ประธานเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวตันหยงลูโละ, 20 ตค. 2553.

⁴¹ สัมภาษณ์ แวมาร์ แวดอเลาะ, ประธานเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวตันหยงลูโละ, 20 ตค. 2553.

ที่กล่าวมาเพื่อจะชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ถูกใช้เพื่อรองรับอะไรบางอย่างเสมอ และแน่นอนว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีคงหนีไม่พ้นความเป็น “เครื่องมือทางการเมือง” หากคำว่าเครื่องมือทางการเมืองให้ความหมายถึงการช่วยให้ได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ที่ชาวมลายูปัตตานีสสมควรได้รับ หรือกล่าวได้ว่าในอดีตประวัติศาสตร์ปัตตานีถูกมองว่าถูกใช้เพื่อปลุกเร้าจิตสำนึกชาวมลายูให้ลุกขึ้นต่อต้านรัฐไทย เพราะชาวมลายูปัตตานีไม่ต้องการถูกกดขี่และต้องการได้รับความเจริญในฐานะพลเมืองของรัฐ แต่ปัจจุบันประวัติศาสตร์ปัตตานีได้เปลี่ยนโฉมหน้ามาสู่การเป็นเครื่องมือในการนำประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่มากับการท่องเที่ยวและการยอมรับจากสังคมปัตตานี สิ่งนี้น่าสนใจเนื่องจากเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วตัวประวัติศาสตร์ในตัวของมันเองไม่ได้มีความหมายที่แท้จริง ขึ้นอยู่กับผู้ใช้งานมันมากกว่าที่จะใช้มันในเชิงบวกหรือในเชิงลบ หรือกล่าวได้เราควรจะเริ่มตั้งยอมรับให้ประวัติศาสตร์เป็นมากกว่าเอกสารประวัติศาสตร์แต่เป็นเครื่องมือทางการเมืองก่อน เราถึงสามารถรู้ว่ามันมีทั้งคุณและโทษอีกทั้งยังสามารถหยิบใช้ประวัติศาสตร์ได้อย่างสร้างสรรค์ดังที่ชาวชุมชนต้นหยงลู๊ะได้แสดงให้เห็นที่ประจักษ์แก่สังคม

จึงกล่าวได้ว่าแม้เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ได้สร้างกรอบจินตนาการให้เห็นถึงความมีเสรีภาพในการแสดงออกที่มากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมาของชาวมลายูปัตตานี แต่หากพิจารณาจากร่องรอยที่ดำรงอยู่ในหนังสือเล่มนี้และบริบทรอบข้างแล้วจะพบว่าเสรีภาพที่หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนออกมานั้นยังคงเป็นเสรีภาพที่จำกัดและมีกรอบหรือเงาบางอย่างครอบอยู่พอสมควร ในความเป็นจริงแม้ว่าเอกสารชิ้นนี้จะถูกมองว่าเป็นเครื่องมือการเมืองก็ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่แปลกอะไร เนื่องจากในปัจจุบันสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองของพลเมืองของไทยในแต่ละกลุ่มค่อนข้างจะได้รับการยอมรับ ยิ่งไปกว่านั้นการปล่อยให้เอกสารเช่นนี้ได้เผยตัวในลักษณะเครื่องมือทางการเมืองแม้จะดูว่าเป็นความเสี่ยง แต่ก็เป็นขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของรัฐโบราณในอดีตอย่างเช่นปัตตานีเป็นเรื่องปกติและจะนำไปสู่การยอมรับในการอยู่ร่วมกันอย่างถาวร